

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Γενικού Τμήματος Δικαίου
«Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση»

Κατεύθυνση: «Ποινικό Δίκαιο και Θεωρία του Δικαίου»

*Η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της δικαστικής
συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Οι όροι διαμόρφωσης και ανάπτυξης του συστήματος υπό το πρίσμα της
ΣυνθΕΕ και της ΕΣΔΑ.*

Ελένη Κωνσταντινοπούλου

Αρ. Μητρώου: 0906 Μ021

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: ΟΛΓΑ ΤΣΟΛΚΑ

Ακαδημαϊκό έτος 2007-2008

Αθήνα

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΚΕΦ I:Εισαγωγικά Προλεγόμενα	1
Α. Επί της έννοιας των ανθρωπίνων και ατομικών δικαιωμάτων	1
Β. Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως αντικείμενο διεθνούς, ευρωπαϊκής και κοινοτικής / ενωσιακής προστασίας	2
ΚΕΦ II: Δικαστική Συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις εντός της ΕΕ	8
Α. Επισκόπηση της δικαστικής συνεργασίας	8
1. Περιεχόμενο και στόχος της εν γένει δικαστικής συνεργασίας	8
2. Η συγκρότηση ενός ενιαίου δικαστικού χώρου ως θεσμοθετημένος στόχος της ΕΕ	9
3. Θεμελίωση της δικαστικής συνεργασίας στο κεφάλαιο IV της Συνθ ΕΕ και η σημασία αυτής της επιλογής ως προς τον τρόπο λήψης αποφάσεων και τα χρησιμοποιούμενα νομικά μέσα	12
4. Νομικά μέσα του τρίτου πυλώνα	14
5. Αρχές που εφαρμόζονται κατά τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις	15
5.1. Η αρχή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	15
5.2. Η αρχή του κράτους δικαίου	16
5.3. Η αρχή προστασίας των νομίμων προσδοκιών και της ασφάλειας δικαίου	16
5.4. Η αρχή της αποτελεσματικότητας, της σύμφωνης ερμηνείας και της εμμέσου εφαρμογής	16
Β. Τα τρία επίπεδα δικαστικής συνεργασίας	19
1. Εναρμόνιση ή προσέγγιση της νομοθεσίας των κρατών μελών μέσω δικαιοθεσίας	21
2. Δικαστική αρωγή για την απονομή ποινικής δικαιοσύνης, με βάση κυρίως την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης	23
3. Συντονισμός της δίωξης, με βάση την αρχή της διαθεσιμότητας των πληροφοριών	27
ΚΕΦ III: Ατομικά δικαιώματα του υποκειμένου της δικαστικής συνεργασίας	31
Α. Η ανάδειξη της προστασίας ατομικών δικαιωμάτων κατά την ενεργοποίηση της δικαστικής συνεργασίας στην ΕΕ	31
1. Ο δυναμικός χαρακτήρας της δικαστικής συνεργασίας σε ενωσιακό επίπεδο	31
2. Υποκείμενο της δικαστικής συνεργασίας και τα δικαιώματα αυτού που ενδεχομένως θίγονται	32
Β. Ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα τρία επίπεδα δικαστικής συνεργασίας	35

1. Δημοκρατική νομιμοποίηση	35
2. Αρμοδιότητα	37
3. Αρχές δικαίου	41
Γ. Ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάθε επιμέρους επίπεδο δικαστικής συνεργασίας	42
1. Ατομικά δικαιώματα στο 1 ^ο επίπεδο της δικαιοθεσίας με σκοπό την εναρμόνιση	42
1.1 Αρμοδιότητα της Ένωσης να προστατεύει θετικά τα ανθρώπινα δικαιώματα	43
1.2. Συμβατότητα του ενωσιακού δικαίου με την αρχή της νομιμότητας	45
2. Ατομικά δικαιώματα στο 2 ^ο επίπεδο της δικαστικής αρωγής που στηρίζεται στην αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης	46
2.1 Αρμοδιότητα του Συμβουλίου της ΕΕ να θεσπίσει την αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης	46
2.2 Εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και γενικές αρχές δικαίου	48
α) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή νομιμότητας	48
β) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή ισότητας	50
γ) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου	52
δ) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή του κράτους δικαίου	56
3. Ατομικά δικαιώματα στο 3 ^ο επίπεδο του συντονισμού της δίωξης, με βάση την αρχή διαθεσιμότητας των πληροφοριών	58
ΚΕΦ IV: Νομική κατοχύρωση και δικαστική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	62
A. Τρία παράλληλα επίπεδα προστασίας	62
1 Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε επίπεδο ΕΕ	62
1.1 Θεσμική κατοχύρωση	62
α) Τα όρια ελέγχου της δραστηριότητας στο χώρο της ΕΕ, υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ	62
β) Ο Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ	64
γ) Θεσμική κατοχύρωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά ως προς τη δικαστική συνεργασία	66
1.2 Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	68
α) Η αρμοδιότητες του ΔΕΚ στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας του τρίτου πυλώνα, βάσει της Συνθ ΕΕ	68
β) Επισημάνσεις σχετικά με την αρμοδιότητα του ΔΕΚ	70

i Ως προς τη δυνατότητα ερμηνείας του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου	70
ii Ως προς τη δυνατότητα ελέγχου της δράσης των οργάνων και οργανισμών της ΕΕ	70
iii Ως προς τη δυνατότητα ελέγχου του εθνικού δικαίου	72
2. επίπεδο εσωτερικής έννομης τάξης	74
3. Συμβούλιο της Ευρώπης, ΕΣΔΑ, ΕΔΔΑ	75
3.1 ΕΣΔΑ, Περιεχόμενο	75
3.2 ΕΣΔΑ, Τυπική ισχύς	77
3.3 ΕΔΔΑ	78
3.4 Αρμοδιότητα ΕΣΔΑ & ΕΔΔΑ στο ΕΔ	81
B. Διάδραση, Συγκρούσεις & ελλείμματα προστασίας	82
1. Διάδραση μεταξύ 1ου και 2ου επιπέδου προστασίας	82
2. Διάδραση μεταξύ του 1ου και του 3ου επιπέδου	90
2.1 συγκρούσεις δικαιωμάτων που προστατεύονται από το Χάρτη & την ΕΣΔΑ	90
2.2 Σύγκρουση της δικαιοδοτικής αρμοδιότητας μεταξύ του ΕΔΔΑ και του ΔΕΚ	92
3. Ειδικότερα το έλλειμμα δικαστικής προστασίας του υποκειμένου της δικαστικής συνεργασίας	95
ΚΕΦ V: Αντί επιλόγου	98
A. Συμπερασματικές παρατηρήσεις	98
B. Προοπτική εξέλιξης της ίδιας της Ένωσης	100
Γ. Η κατάργηση της διάκρισης των πυλώνων & η διεύρυνση της αρμοδιότητας του ΔΕΚ	101
Δ. Ενίσχυση του ρόλου του Κοινοβουλίου στη δικαιοπαραγωγική διαδικασία, αλλά και στον έλεγχο της δραστηριότητας των θεσμών αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας	104
Ε. Η προσχώρηση της Ένωσης στην ΕΣΔΑ και ο διαχωρισμός δικαιοδοτικής αρμοδιότητας των δύο Δικαστηρίων (ΔΕΚ & ΕΔΔΑ)	104
ΣΤ. Δεσμευτικότητα Χάρτας	107

Βιβλιογραφία

ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΕΚ	Δικατήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕΣ	Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Συνθ ΕΕ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Συνθ ΕΚ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

SUMMARY

As stated in article 29 of the EU Treaty (Title VI, Third Pillar), the objective of the Union is to “provide citizens with a high level of safety within an area of freedom, security and justice”, by growing a joint action among the member states in the sector of police and judicial cooperation in criminal matters. It seems that, the initial economic character of the Union has evolved into a more political and social character.

Moreover, as stated in article 6 of the EU Treaty, the Union is founded, among others, on the principle of respect for human rights. Therefore, every specific action in the context of the EU action, must be compatible with the protection of human rights.

Protecting fundamental rights and creating a European area of freedom, security and justice, seem to be two closely linked tasks.

The criminal law provisions aimed at encouraging judicial cooperation, include measures on the harmonization of criminal law, measures on the mutual recognition of judicial decisions and measures based on the principle of availability of information. Those aspects of criminal law and criminal procedure which require a horizontal approach fall within the scope of Union law. Contrary to Community law, the Union law is based on intergovernmental cooperation, which places boundaries on the law making process in the third Pillar.

In the context of the third pillar (where judicial cooperation lies within), there is a wide area of EU cooperation, within which human rights guarantees are neither strong nor visible. For example, there seem to be no judicial protection of the person who is subject or offended by the operation of the EU organizations.

The present study examines the hazards that might exist for the human rights in each one of these provisions of judicial cooperation. Secondly, it attempts to present the protection that is provided in three different levels: from the European Union and the European Court, from the member states and national courts and from the Council of Europe. These three levels of

protection however, are not exactly parallel as said, but they are supplementary to each other and sometimes they collide.

Then the study will present the deficits of protection that are provided for the subject of judicial cooperation.

Finally, proposed solutions are cited. Among others, the access of the Union to the Convention for the Protection of Human Rights of the Council of Europe and the binding character of the EU Charter of Human Rights.

I. Εισαγωγικά προλεγόμενα

A. Επί της έννοιας των ανθρωπίνων και ατομικών δικαιωμάτων

Τα δικαιώματα του ανθρώπου πηγάζουν από την αξία του και συγκροτούνται από όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και την εξασφάλιση ενός ευπρεπούς επιπέδου διαβίωσης. Όταν για πρώτη φορά αποτέλεσαν αντικείμενο διεκδίκησης, έγιναν αντιληπτά ως μία έννοια που αντιπαράτίθεται στην απόλυτη εξουσία των κυβερνητικών οργάνων και αποσκοπεί στον περιορισμό της¹. Υπό αυτή την έποψη, τα ανθρωπίνα δικαιώματα ορίζονται ως *«μία έννοια του συνταγματικού και του διεθνούς δικαίου, με προορισμό την προστασία, κατά θεσμοποιημένο τρόπο, [...] του ανθρωπίνου όντος από τις υπερβάσεις της εξουσίας που διαπράττονται από τα όργανα του Κράτους, και την προαγωγή, παράλληλα, της εγκαθιδρύσεως ανθρωπίνων συνθηκών διαβιώσεως, καθώς και της πολυδιάστατης αναπτύξεως της ανθρώπινης προσωπικότητας»*². Με βάση τον ορισμό αυτό (ο οποίος υιοθετείται για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας) ορθά υποστηρίζεται³ ότι, τα ανθρωπίνα δικαιώματα αποτελούν «ένα βαρόμετρο δημοκρατίας και κράτους δικαίου».

Σύμφωνα με την άνω προσέγγιση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι αυτή ταυτίζεται με την έννοια των ατομικών δικαιωμάτων. Ατομικά είναι τα δικαιώματα του ανθρώπου που, σε αντιδιαστολή με τα κοινωνικά, έχουν αμυντικό χαρακτήρα, δηλαδή αποτελούν αντιστάθμισμα από πιθανές προσβολές του από την αυθαίρετη

¹ Βλ. σχετ. Βαλτικού Νικολάου Μ., Πρόσφατα προβλήματα του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τη διεθνή κοινότητα, ΕΕΕυΔ Ειδικό τεύχος 2001, σελ. 103 επ. Φαίνεται, ότι ο περιορισμός της κρατικής εξουσίας θεωρήθηκε ως η βασικότερη προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και την εξασφάλιση ενός ευπρεπούς επιπέδου διαβίωσης. Βεβαίως, ήδη η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει διευρυνθεί, συμπεριλαμβάνοντας πλέον τα δικαιώματα 2^{ης} & 3^{ης} γενιάς, όπως το δικαίωμα στην εκπαίδευση ή το δικαίωμα στην προστασία του περιβάλλοντος. Σχετικά με τις τρεις γενιές δικαιωμάτων, βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τ. Α', β' έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2003, σελ. 18 επ.

² Αυτή είναι η προσέγγιση του Ούγγρου καθηγητή Imre Szabo, όπως αποδίδεται από τον Περράκη Στέλιο Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 14

³ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 13 & 20. Ομοίως, βλ. σε Μαθία Στεφάνου, Κτιστάκη Γιάννη, Σταυρίτη Λουκά, Στεφανάκη Καλλιόπης, Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη με βάση τη νομολογία του Στρασβούργου, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα 2006, σελ. 23

δράση φορέων εξουσίας. Έτσι, γεννούν αξίωση του πολίτη έναντι του κράτους για θετική πράξη των οργάνων του, ή για αποχή από ορισμένη ενέργεια⁴. Συνεπώς, όταν το ατομικό δικαίωμα προσβάλλεται, ο πολίτης έχει τη δυνατότητα να προστατευθεί ενδίκως⁵.

Στην παρούσα εργασία, ο χρησιμοποιούμενος όρος «ανθρώπινα δικαιώματα», γίνεται αντιληπτός (κυρίως) με την έννοια των ατομικών δικαιωμάτων, αφού η αναγνώρισή τους και η υποχρέωση σεβασμού τους λειτουργεί ως αντιστάθμισμα στην διευρυνόμενη εξουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενώ, λοιπόν, η διεθνής και η εθνική συνταγματική έννομη τάξη αφορούν τις σχέσεις των πολιτών των κρατών έναντι των κρατικών αρχών, αυτή της ΕΕ αφορά τις σχέσεις των ευρωπαίων πολιτών έναντι των οργάνων της ΕΕ, καθώς και των κρατών στο μέτρο που αυτά εφαρμόζουν δίκαιο της ΕΕ⁶.

Β. Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως αντικείμενο διεθνούς, ευρωπαϊκής και κοινοτικής/ ενωσιακής προστασίας.

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ωστόσο, δεν παρέμεινε εθνική υπόθεση.

Σε διεθνές επίπεδο, τα ανθρώπινα δικαιώματα αναγνωρίστηκαν και κατοχυρώθηκαν στα μέσα του 20^{ου} αι., μετά τη λήξη του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου⁷. Τη χρονική εκείνη περίοδο, καλλιεργήθηκε η αντίληψη ότι τα κράτη δικαιούνται να συμβάλλουν στο σεβασμό των δικαιωμάτων από άλλα μέλη της διεθνούς κοινότητας, καθώς η παραβίαση των δικαιωμάτων προσβάλλει πρωτίστως το «γενικό συμφέρον της παγκόσμιας κοινότητας»⁸. Αξιοσημείωτο

⁴ Βλ. αναλυτικά σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2003, σελ. 70. Επίσης, σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 18. Ομοίως, Μαθία Στεφάνου, κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 20.

⁵ Έτσι για παράδειγμα, μπορεί το θιγόμενο πρόσωπο να προβάλει την ακυρότητα μιας ανακριτικής πράξης που διενεργήθηκε από αναρμόδιο όργανο, ή μιας κατάσχεσης για την οποία δεν τηρήθηκε ο νόμιμος τύπος.

⁶ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., Η σχεδιαζόμενη υιοθέτηση από την ΕΕ Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων και η ενίσχυση της Ευρωπαϊκής ιθαγένειας, ΕΕΕυρΔ Ειδικό τεύχος 2001, σελ. 250

⁷ Βλ. σε Βαλτικού Νικολάου Μ., ο.π. υπό 1, σελ. 104

⁸ Βλ. σε Βαλτικού Νικολάου Μ., ο.π. υπό 1, σελ. 108 επ. Ειδικά ως προς τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ, μάλιστα, το ΕΔΔΑ έχει ήδη αποφανθεί ότι αυτά «απολαύουν συλλογικής εγγύησης». Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., Δικαιώματα του Ανθρώπου και

μάλιστα είναι, ότι οι διεθνείς συμβάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου διέπονται από την αρχή της **μη αμοιβαιότητας**⁹. Επομένως, ένα κράτος μπορεί να απαιτήσει την προστασία των δικαιωμάτων από ένα άλλο κράτος, ακόμα και αν το ίδιο δεν παρέχει επαρκή ή έστω ανάλογη προστασία.

Ομοίως, σε ευρωπαϊκό επίπεδο «τα δικαιώματα του ανθρώπου παύουν να ανήκουν στον τομέα που προορίζεται για τα Κράτη, για να αποτελέσουν πλέον αντικείμενο μιας ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης, η προστασία της οποίας ανατίθεται σε υπερεθνικά όργανα»¹⁰. Η ευρωπαϊκή δημόσια τάξη είναι ένα υπερκείμενο (των εθνικών) σύστημα αρχών, το οποίο διαμορφώθηκε και απορρέει από τις κοινές συνταγματικές αξίες και παραδόσεις του ευρωπαϊκού πολιτισμού¹¹ και με το οποίο οφείλουν να εναρμονίζονται οι εθνικές έννομες τάξεις¹². Στην ευρωπαϊκή δημόσια τάξη εντάσσεται, για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)¹³, όπως αυτή ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)¹⁴. Στην Ευρώπη, η ανάγκη ομοιομορφίας προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν προέκυψε απλώς ως «γενικό συμφέρον» των κρατών¹⁵, αλλά αναγνωρίστηκε ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημοκρατική σταθερότητα και συνοχή στο χώρο αυτό¹⁶.

Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Σκέψεις πάνω στις διαστάσεις μιας αναδυόμενης νομικής διαδρομής ανάμεσα στην πραγματικότητα και την ουτοπία (;), ΕΕΕυρΔ Ειδικό Τεύχος 2001, σελ. 396

⁹ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό .1, σελ. 91

¹⁰ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 393, όπου αποδίδεται η διαπίστωση αυτή του F. Ost.

¹¹ Την ευρωπαϊκή έννομη τάξη έχει πλέον αναγνωρίσει και το ΕΔΔΑ. Βλ. ενδεικτικά απόφαση του ΕΔΔΑ επί προδικαστικών ενστάσεων της 23/03/1995, υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, (Αρ. Πρσφ. 15318/89). Βλ. επίσης σε Πινακίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 72

¹² Βλ. αναλυτικά σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 384 επ.

¹³ Η ΕΣΔΑ υπεγράφη στη Ρώμη την 04/11/1950 και τέθηκε σε ισχύ την 03/09/1953. Βλ. σε P. Van Dijk, G.J.H. van Hoof, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, 3rd ed., Kluwer Law International, Netherlands, Hague, 1998, σελ. 73, που διακρίνει την ΕΣΔΑ από τις άλλες διεθνείς Συμβάσεις, που έχουν χαρακτήρα συμβολαίου μεταξύ των κρατών και τη χαρακτηρίζει συνταγματικό εργαλείο της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης, με παραπομπές στη νομολογία του ΕΔΔΑ

¹⁴ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 384 σχ. με την απόφαση του ΕΔΔΑ επί προδικαστικών ενστάσεων της 23/03/1995, υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, (Αρ. Πρσφ. 15318/89).

¹⁵ στο διεθνές επίπεδο, όπως επισημάνθηκε, η προστασία των δικαιωμάτων αναγνωρίστηκε ως γενικό συμφέρον της παγκόσμιας κοινότητας

¹⁶ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 394

Η ανάγκη αυτή, καθίσταται ιδιαίτερα έντονη στο (στενότερο) πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), ενόψει της διαρκώς επεκτεινόμενης αρμοδιότητάς τους¹⁷.

Στο χώρο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ)¹⁸, η ανάγκη αναγνώρισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως ορίων έναντι της εξουσιαστικής δράσης των κοινοτικών οργάνων, έγινε αρχικά αντιληπτή από το ΔΕΚ τη δεκαετία του '60, κατά την εκδίκαση προσφυγών κατά της νομιμότητας πράξεων των κοινοτικών οργάνων. Ομοίως, ανάλογη προβληματική απασχόλησε το ΔΕΚ, όταν κλήθηκε να αποφανθεί σχετικά με το κύρος ή την ερμηνεία κανόνων του κοινοτικού δικαίου σε συνάρτηση με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στις περιπτώσεις αυτές, καθώς οι ιδρυτικές Συνθήκες δεν περιείχαν καμία σχετική πρόβλεψη, το ΔΕΚ βρέθηκε ενώπιον νομικού κενού. Για την πλήρωσή του¹⁹, θεμελίωσε την υποχρέωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ανάγοντας αυτές τις τελευταίες σε γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου. Επομένως, αφενός τα κράτη μέλη νομιμοποιούνται να επικαλούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως αυτά κατοχυρώνονται από κοινού στα εθνικά Συντάγματα, αφετέρου το ΔΕΚ να τα λαμβάνει υπόψη, ως πηγή δικαίου, κατά την ερμηνεία και εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου²⁰. Λίγο αργότερα, το ΔΕΚ αναφέρθηκε για πρώτη φορά στην ΕΣΔΑ ως πηγή από την οποία, μεταξύ άλλων, απορρέουν οι γενικές αρχές²¹.

Εξάλλου, εκτός από το ΔΕΚ, τα θεσμικά όργανα της ΕΚ διακήρυτταν την προσήλωσή τους στην αρχή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υιοθετούσαν κείμενα με μη δεσμευτικό όμως χαρακτήρα, πριν αλλά και μετά την ρητή κατοχύρωση της εν λόγω αρχής στη Συνθ ΕΕ. Έτσι, το 1961 υπεγράφη στο Τορίνο ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, το 1989 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τον Κοινοτικό Χάρτη των

¹⁷ Βλ. σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., Τρόποι για την ενίσχυση της δικαστικής προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε κοινοτικό πεδίο και στην ελληνική έννομη τάξη, Δικαιώματα του Ανθρώπου 2007, σελ. 824

¹⁸ Βλ. σε Μαθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 227 επ.

¹⁹ για πρώτη φορά με την απόφαση της 12.11.1969, επί της υποθέσεως Stauder 29/1969

²⁰ Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Κοινοτικός Δικαστής, ΔτΑ Ν° 20/2003, σελ. 1111-1112, όπου αναφέρεται συγκεκριμένα ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα κατέστησαν «ενδικάσιμα» στον χώρο της ΕΚ.

²¹ Βλ. . σε Μαθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 228, όπου και παραπομπές στη σχ. νομολογία του ΔΕΚ (μεταξύ αυτών, στην απόφασή του της 20.10.1975 στην υπόθεση Rutili v. Ministre de l'interieur). Βλ. επίσης Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ.53 & 265 επ.

Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, ενώ το 1994 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε κατάλογο ατομικών δικαιωμάτων και βασικών ελευθεριών²².

Στη Συνθήκη του Μάαστριχτ για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθ ΕΕ, η οποία υπεγράφη το 1992, κυρώθηκε με το Ν. 2077/1992 (ΦΕΚ Α 136/07.08.1992) και δεσμεύει τη χώρα μας από την 01.11.1993)²³, και συγκεκριμένα στην παράγραφο 2 του άρθρου ΣΤ΄ αυτής, διακηρύσσεται πλέον ρητά η προσήλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), αλλά και της Κοινότητας (ΕΚ)²⁴, στα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Μάλιστα, η ρητή αναφορά στην ΕΣΔΑ ως πηγή δικαίου για το σχηματισμό των γενικών αρχών, προσδίδει σε αυτή την τελευταία ένα ιδιαίτερο νομικό και πολιτικό βάρος στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁵. Έκτοτε, το ΔΕΚ αναγνωρίζει και επικαλείται διατάξεις της ΕΣΔΑ σε πλείονες αποφάσεις του²⁶.

Με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ (η οποία υπεγράφη την 02/10/1997, κυρώθηκε με το Ν. 2691/1999 (ΦΕΚ Α 47/12.03.1999) και δεσμεύει τη χώρα μας από την 01.05.1999), προστίθεται η παράγραφος 1 στο άρθρο 2 της Συνθ ΕΕ, με το οποίο διακηρύσσεται ως στόχος της Ένωσης, η δημιουργία ενός ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης. Επίσης, προστίθεται στο άρθρ. 6 (πρώην αρθρ. ΣΤ΄) της Συνθ ΕΕ η παράγραφος 1, που ορίζει ότι *«η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των*

²² Βλ. σε Παπαγιάννη Δονάτου Ι., Ο Ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας & δικαιοσύνης, εκδ. Αντ Ν. Σάκκουλα 2001, σελ. 96

²³ Βλ. σε Μουζάκη, Διονυσίου Δ, Επί της ποινικής αρμοδιότητας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Μια κριτική προσέγγιση), Ποιν Χρον 2004 (ΝΔ), σελ. 485: Με την Συνθήκη αυτή, όπως αναφέρεται, έγινε το αποφασιστικό βήμα για την πολιτική ενοποίηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στη Συνθ ΕΕ συμπεριλαμβάνεται εξάλλου ο τρίτος πυλώνας, ήτοι η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (Κεφάλαιο IV αυτής)

²⁴ Ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων αναφέρεται στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Εξάλλου, παρόλο που το άρθρο αυτό ανήκει οργανικά στη Συνθήκη για την ΕΕ, η εφαρμογή του και στο κοινοτικό δίκαιο, προκύπτει και από το αρθρ. 46 εδ. δ Συνθ ΕΕ, που αναφέρεται στην αρμοδιότητα του ΔΕΚ να ελέγχει την συμφωνία της δραστηριότητας των οργάνων με τις αρχές που κατοχυρώνονται στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ.

²⁵ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 409, ο οποίος μάλιστα αναφέρει ότι η ΕΣΔΑ αποτελεί πλέον βασική παράμετρο στη διαμόρφωση της Ένωσης ως ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

²⁶ Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 229. Βλ. επίσης, για παράδειγμα, την πλέον πρόσφατη επίκληση της ΕΣΔΑ και των κοινών συνταγματικών παραδόσεων ως γενικών αρχών κοινοτικού δικαίου, στην απόφαση του ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), όπου επισημαίνεται ότι τόσο οι οργανισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δηλ του τρίτου πυλώνα), όσο και τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν ενωσιακό δίκαιο, υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο από το ΔΕΚ, ως προς την τήρηση της υποχρέωσης σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη», με την οποία τίθενται οι αρχές αυτές σε ύψιστη βαθμίδα στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου. Όπως ορθά επισημαίνεται²⁷, το ποιοτικό άλμα που πραγματοποιήθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ είναι ότι η Ένωση δεν σέβεται μόνον, αλλά θεμελιώνεται στις εν λόγω αρχές²⁸.

Λίγο αργότερα, στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στη Νίκαια (οπότε υπεγράφη η Συνθήκη της Νίκαιας το 2001, η οποία κυρώθηκε με το Ν. 3001/2002 (ΦΕΚ Α 73/08.04.2002) και δεσμεύει τη χώρα μας από την 01.02.2003) εγκρίθηκε την 07.12.2000 ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με διακηρυκτικό προς το παρόν χαρακτήρα, ο οποίος περιλαμβάνει ένα κατάλογο δικαιωμάτων σημαντικά ευρύτερο αυτών που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με τις άνω Συνθήκες, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι καταρχήν αναγκαίος όρος του κύρους και της νομιμότητας των πράξεων²⁹ των οργάνων³⁰ και των οργανισμών³¹ της Ένωσης και της Κοινότητας και ελέγχεται από το ΔΕΚ^{32, 33}. Περαιτέρω, όμως στον έλεγχο του ΔΕΚ υπόκειται και η δράση των κρατών μελών, όταν αυτά εκδίδουν εκτελεστικά μέτρα εφαρμογής, δρουν στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου, ή παρεκκλίνουν από αυτό, επικαλούμενα ρήτρες των

²⁷ Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1113 υποσημείωση υπ' αρ. 22

²⁸ Για τη σημασία της προσθήκης αυτής της παραγράφου, βλ. επίσης σχ. Παπαγιάννη Δονάτου Ι., ο.π. υπό 22, σελ. 95.

²⁹ Στις πράξεις αυτές περιλαμβάνονται, για παράδειγμα, το παράγωγο ή δευτερογενές δίκαιο, οι αποφάσεις της Επιτροπής και οι διοικητικές πράξεις των οργανισμών, όπως η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης. Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.α. υπό 3, σελ. 19

³⁰ όπως άλλωστε ορίζει και το άρθρο 46 εδ. δ Συνθ ΕΕ

³¹ Ειδικά όσον αφορά τους Οργανισμούς, επισημαίνεται ότι η υποχρέωση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επαναλαμβάνεται κατά κανόνα στις ιδρυτικές τους πράξεις.

³² Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1113. Ειδικά όσον αφορά τον Α' πυλώνα, βλ. επίσης σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 829.

³³ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθεί, ότι το ΔΕΚ έχει ήδη αντιμετωπίσει το ζήτημα της σύγκρουσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων με το ίδιο το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο. Το ΔΕΚ επεσήμανε την αλληλεπίδραση, αλλά απέφυγε να αποφανθεί σχετικά με την ιεραρχία των δύο ομάδων κανόνων δικαίου. (Βλ. σχετικά με αυτό το θέμα σε Κούση Πάνου, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Συνοπτική παρουσίαση, ΕΕΕυρΔ 3:2003, σελ. 603, όπου και παραπομπές στη σχ. νομολογία). Συγκεκριμένα, έκρινε ότι η προστασία των δικαιωμάτων μπορεί να θεμελιώσει εξαίρεση από τις ελευθερίες που κατοχυρώνονται στην Συνθ ΕΚ. Όμως, αντίστροφα, οι κοινοτικές ελευθερίες μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμό στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η κρίση αυτή του ΔΕΚ δεν σημαίνει απαραίτητα ότι, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, το ΔΕΚ αναγνωρίζει την ίδια τυπική ισχύ σε αυτούς τους κανόνες δικαίου. Έτσι, ένας πρωτογενής κανόνας κοινοτικού δικαίου θα μπορούσε ενδεχομένως να περιορίσει ένα δικαίωμα, αλλά όχι να καταργήσει τον πυρήνα του. Ο πυρήνας, λοιπόν, των θεμελιωδών δικαιωμάτων προστατεύεται μάλλον κατ' απόλυτο τρόπο.

Συνθηκών^{34, 35}. Εξάλλου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι προϋπόθεση ένταξης ενός τρίτου κράτους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και Ένωση³⁶.

Η αναφορά αυτή στο γενικότερο πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΚ και της ΕΕ, κρίθηκε απαραίτητη, προκειμένου κατόπιν να εξετασθεί η προστασία ορισμένων ειδικότερων δικαιωμάτων που διακυβεύονται σε ενωσιακό επίπεδο και, συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ακολούθως, θα προσδιοριστεί η έννοια της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις (Κεφάλαιο II) και θα διερευνηθούν τα δικαιώματα που ενδεχομένως αυτή προσβάλει (Κεφάλαιο III), έτσι ώστε να γίνει κατανοητή η διερεύνηση και κρίση περί της επάρκειας της παρεχόμενης προστασίας στο πλαίσιο αυτό (Κεφάλαιο IV). Τέλος, αντί επιλόγου, θα γίνει αναφορά στην προοπτική και τις λύσεις που έχουν προταθεί για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν (Κεφάλαιο V).

³⁴ Βλ. σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 605-606 & 613. Επίσης, βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 271: Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ, η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στο κοινοτικό δίκαιο αναφέρεται και στην προσβολή τους από τα όργανα των κρατών μελών. Στο ίδιο, σελ. 74: Με την απόφαση της 13/04/2000 επί προδικαστικού ερωτήματος Δικαστηρίου της Σουηδίας (υπόθεση C292/97), το ΔΕΚ έκρινε ότι οι προϋποθέσεις για να θεμελιωθεί η ευθύνη του κράτους προς αποζημίωση ιδιωτών, επειδή παρέλειψε να προσαρμόσει τη νομοθεσία του σε οδηγία της ΕΚ, είναι: ο κανόνας δικαίου να προορίζεται να απονείμει δικαίωμα, η παράβαση να είναι κατάφωρη και να υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παράβασης και της ζημιάς του ιδιώτη. Επίσης σε Στάγκου Πέτρου, Γρύλλου Γεωργίου, Κτενίδη Ιωσήφ, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη, Η νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων [Ιούλιος 2000 – Δεκέμβριος 2004], Δικαιώματα του Ανθρώπου 27/2005, σελ. 864, όπου παραπέμπει επίσης σε σχετική νομολογία του ΔΕΚ (υποθέσεις Wachauf 1989 & Ελληνική Ραδιοφωνία – Τηλεόραση (ΕΡΤ) 1991)

³⁵ Ειδικά όσον αφορά την τήρηση της αρχής του σεβασμού των δικαιωμάτων από τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, βλ. ενδεικτικά την απόφαση ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), σημείο 45

³⁶ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 267. Βλ. επίσης σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 410. Ομοίως, Alston Philip, The EU and Human Rights, Oxford University Press, New York US 1999, σελ. 7.

II. Δικαστική Συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις εντός της ΕΕ

A. Επισκόπηση της δικαστικής συνεργασίας

1. Περιεχόμενο και στόχος της εν γένει δικαστικής συνεργασίας

Κατά περιεχόμενο, η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις αφορά τη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών δύο ή περισσότερων κρατών, που περιλαμβάνει 1) τη συλλογή από ένα κράτος και παράδοση σε άλλο, αποδεικτικών στοιχείων, για την εξακρίβωση της ενοχής ή αθωότητας ορισμένου προσώπου, για το οποίο υπάρχουν υπόνοιες ή του έχει αποδοθεί κατηγορία για την τέλεση αξιόποινης πράξης, 2) την ανταλλαγή πληροφοριών απαραίτητων για την πρόοδο της ποινικής διαδικασίας (όπως, για παράδειγμα αποσπασμάτων ποινικού μητρώου) και 3) την έκδοση ορισμένου προσώπου, κατόπιν αίτησης ενός κράτους προς ένα άλλο, για τον σκοπό της δίωξης ή την εκτέλεση δικαστικής απόφασης.

Τα κράτη που καθιερώνουν την μεταξύ τους δικαστική συνεργασία, ορίζουν τις αρμόδιες γι' αυτή εθνικές αρχές, οι οποίες δεν είναι απαραίτητα δικαστικές αλλά, σε διεθνές τουλάχιστον επίπεδο, συχνά είναι προξενικές και διπλωματικές.

Σε αντιδιαστολή με την αστυνομική συνεργασία, η οποία διενεργείται χωρίς να υπάρχουν ακόμη υπόνοιες για την τέλεση ορισμένου εγκλήματος και αποσκοπεί στην γενική πρόληψη της εγκληματικότητας, η δικαστική συνεργασία διευκολύνει την άσκηση της ποινικής δικαιοδοσίας των κρατών και αποσκοπεί στην καταστολή της εγκληματικότητας και την ειδική πρόληψη. Ελλείψει αυτής, ο δράστης ορισμένου εγκλήματος σε κάποιο κράτος θα έβρισκε καταφύγιο σε κάποιο άλλο, στο έδαφος του οποίου το πρώτο δεν θα είχε ποινική δικαιοδοσία³⁷. Ακόμα πιο έντονη είναι, μάλιστα, η ανάγκη δικαστικής συνεργασίας για την καταστολή της διασυνοριακής εγκληματικότητας. Η τελευταία διενεργείται στο έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών, ενώ τόσο οι δράστες, όσο και τα αποδεικτικά στοιχεία, βρίσκονται

³⁷ Μάλιστα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε, σημείωσε την ανάγκη να αποφευχθεί το φαινόμενο του “forum shopping”, να μην μπορεί δηλαδή ο εγκληματίας να βρίσκει καταφύγιο σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ από αυτό στο οποίο διέπραξε το αδίκημα.

συχνά σε περισσότερα κράτη. Συνεπώς, ανακύπτουν συγκρούσεις ποινικής δικαιοδοσίας πλειόνων κρατών, ενώ, ακόμη και αν αυτές επιλυθούν, είναι πάλι απαραίτητη η συνεργασία για την πρόοδο της ποινικής διαδικασίας από το αρμόδιο να την κινήσει κράτος.

Σε διεθνές επίπεδο, αλλά και (ως κάποιο βαθμό) σε επίπεδο ΕΕ, η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις διενεργείται επί τη βάση διακρατικών συμβάσεων, διμερών ή πολυμερών³⁸.

Ιδιαίτερα η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, ρυθμίζεται πλέον από τη Συνθ ΕΕ (αποτελεί δε, μαζί με την αστυνομική συνεργασία το κεφάλαιο IV αυτής, άλλως τον τρίτο πυλώνα της ΕΕ), καθώς επίσης από το σχετικό με αυτή δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο. Ωστόσο, ακόμη σήμερα, η συνεργασία των κρατών της Ένωσης με τρίτα κράτη ρυθμίζεται από διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες. Για παράδειγμα, η έκδοση κατηγορουμένων ή υποδίκων σε χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βασίζεται σε διμερείς συμβάσεις των κρατών-μελών με τρίτες χώρες³⁹.

2. Η συγκρότηση ενός ενιαίου δικαστικού χώρου ως θεσμοθετημένος στόχος της ΕΕ

Ποιος είναι, άραγε, ο λόγος που οδήγησε στη διαφορετική αυτή ρύθμιση αποκλειστικά και μόνο της δικαστικής συνεργασίας που διενεργείται μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και στην αντικατάσταση, ως προς αυτή, του ήδη υπάρχοντος νομικού πλαισίου;

Καταρχάς θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι, η (στενότερη) αυτή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, καθίσταται σαφώς ευχερέστερη (αντί αυτής με τρίτα κράτη), λόγω αφενός των κοινών αρχών στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αφετέρου της διευρυμένης

³⁸ Ενδεικτικά αναφέρεται, στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση της 13.09.1957 για τη διαδικασία έκδοσης μεταξύ των κρατών μελών του. Επίσης, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απαντούν η Σύμβαση Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής επί ποινικών υποθέσεων της 20.04.1959, όπως και η Σύμβαση εφαρμογής της Συμφωνίας Schengen της 19.06.1990, οι δύο συμβάσεις (της 10.03.1995 και της 27.09.1996) για την απλουστευμένη διαδικασία έκδοσης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

³⁹ Για παράδειγμα, το έτος 2003, η Ευρωπαϊκή Ένωση σύνηψε με τις Η.Π.Α. συμφωνία σχετικά με την έκδοση.

εξουσίας και, στο πλαίσιο αυτής, της δυνατότητας ελέγχου που διαθέτουν τα όργανα της ΕΕ. Ωστόσο, η επισήμανση αυτή δεν απαντά στο ερώτημα ποια ανάγκη καλείται ο τρίτος πυλώνας να καλύψει, παρά μόνο εξηγεί τους λόγους που διευκόλυναν την θέσπισή του.

Για να δοθεί απάντηση στο κρίσιμο ερώτημα, θα πρέπει να διερευνηθεί η εξέλιξη και ο στόχος της ΕΕ, σε συνάρτηση με αυτόν της ΕΚ.

Πρωταρχικός στόχος της ΕΟΚ (η οποία, μαζί με τις άλλες δύο Κοινότητες -Άνθρακα & Χάλυβα ΕΚΑΧ και Ατομικής Ενέργειας ΕΚΑΕ, συναποτελούν την ΕΚ) υπήρξε η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου οικονομικών συναλλαγών, άλλως της ενιαίας αγοράς⁴⁰. Για τη διευκόλυνση των συναλλαγών εντός αυτής της κοινής αγοράς, κρίθηκε απαραίτητη η κατοχύρωση της ελευθερίας κίνησης⁴¹ και το άνοιγμα των συνόρων⁴².

Ωστόσο, η δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, πρέπει να συνοδεύεται από την ενιαία αντιμετώπιση της ασφάλειας και της δικαιοσύνης⁴³. Για να αποδεχτούν τα κράτη μέλη το άνοιγμα των συνόρων, πρέπει να έχουν εμπιστοσύνη στον αστυνομικό έλεγχο και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης των άλλων κρατών. Για να δεχτεί, για παράδειγμα, η Ιταλία την κατάργηση ελέγχων στα σύνορά της με την Ελλάδα, θα πρέπει να εμπιστεύεται ως ένα βαθμό την επάρκεια του ελέγχου των εξωτερικών συνόρων από τις ελληνικές αρχές⁴⁴. Εξάλλου, η ανάγκη δημιουργίας νέων θεσμών διασυνεργασίας και σε

⁴⁰ Jescheck Hans Heinrich, Δυνατότητες και όρια ενός ποινικού δικαίου για την προστασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρον 1997, σελ. 481 επ.: Ο όρος κοινή αγορά [όπως γίνεται πλέον αντιληπτός αρκετά χρόνια μετά την ίδρυση της ΕΟΚ] περιλαμβάνει την κατάργηση δασμών μεταξύ των κρατών μελών, την κοινή πολιτική σε ορισμένους τομείς, όπως αυτοί του εξωτερικού εμπορίου, της δικαιοσύνης, της κοινωνικής πολιτικής και της προστασίας του περιβάλλοντος.

⁴¹ Η ελευθερία κίνησης γίνεται αντιληπτή ως ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών της ΕΚ.

⁴² Βλ. σε Παπαγιάννη Δονάτου Ι., ο.π. υπό 22, σελ. 97 επ.: αρχικά το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας αφορούσε τους οικονομικά ενεργούς πολίτες. Η διευκόλυνση της κυκλοφορίας των εργαζομένων, επιχειρήθηκε με την ενδόμυχη σκέψη ότι θα συνεισέφερε στην κίνηση της αγοράς και την οικονομική ανάπτυξη της Κοινότητας. Αργότερα το δικαίωμα αυτό αναγνωρίστηκε στους σπουδαστές, για να επεκταθεί τέλος και στον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό. Το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης κατοχυρώνεται στο αρθρ. 18 Συνθ ΕΚ.

⁴³ Βλ. σε Feik Rudolf, Die dritte Saule – Kompetenzen und Organe im Überblick, σελ. 11, που αναφέρει ότι ο τρίτος πυλώνας, για να επιτευχθεί ο στόχος την εγκαθίδρυσης του ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, περιλαμβάνει τρία πεδία δράσης: την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, την εξάλειψη του ρατσισμού και των διακρίσεων και την προσέγγιση του Ποινικού Δικαίου των κρατών μελών.

⁴⁴ Άλλωστε και οι ίδιοι οι πολίτες θα πρέπει να εμπιστεύονται το δικαιοδοτικό σύστημα των άλλων κρατών μελών, προκειμένου να αναπτύξουν σε αυτά τη δραστηριότητά τους και να

επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής, επιτείνεται από το γεγονός ότι, η κατάργηση με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα στο πλαίσιο της συμφωνίας Schengen, οδήγησε σε αύξηση της εγκληματικότητας με οργανωμένο και διεθνικό χαρακτήρα^{45, 46}. Συνεπώς, οι τομείς της ασφάλειας και της δικαιοσύνης πρέπει να αποτελούν επίσης αντικείμενο του ενιαίου αυτού χώρου, όπως η ελευθερία.

Πράγματι, σύμφωνα με το **αρθρ. 2 της Συνθ ΕΕ**, η Ένωση θέτει ως στόχο, μεταξύ άλλων, την ανάπτυξη της *«ως χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με τα κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας»*⁴⁷.

Σύμφωνα με το αρθρ. 61 της Συνθ ΕΚ (εδ. α & ε), για την προοδευτική εγκαθίδρυση του ενιαίου αυτού χώρου, το Συμβούλιο μεταξύ άλλων θεσπίζει μέτρα για την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας, σύμφωνα με το αρθρ. 31 της Συνθ ΕΕ. Επιπλέον, *«μέτρα στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, προκειμένου να επιτευχθεί υψηλό επίπεδο ασφάλειας μέσω της πρόληψης και της καταστολής της εγκληματικότητας στην Ένωση, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση»*.

Εξάλλου στόχος της Ένωσης, σύμφωνα με το αρθρ. 29 Συνθ ΕΕ παρ. 1, είναι να παρέχει στους πολίτες της υψηλό επίπεδο προστασίας εντός αυτού του ενιαίου χώρου, το οποίο προσπαθεί να επιτύχει *«με την ανάπτυξη από*

εξασκήσουν με τον τρόπο αυτό το δικαίωμα ελευθερίας τους. Ωστόσο, το ζήτημα αυτό άπτεται της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις.

⁴⁵ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημητρίου, Δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκδ. Π. Ν. Σάκουλας, 2006, σελ. 87 επ.

⁴⁶ Βλ. επίσης σε Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρίας, Το Σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος και οι προκλήσεις για το ποινικό δίκαιο στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα, ΠοινΔικ 5/2004, σελ. 572: Για τη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης, χωρίς εσωτερικά σύνορα, πρέπει προηγουμένως να εξασφαλιστεί ο έλεγχος της εγκληματικότητας.

⁴⁷ Όπως εξάλλου επισημάνθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε, στόχος είναι ένας ενιαίος χώρος, στον οποίο η ελευθερία διακίνησης προσώπων αγαθών, υπηρεσιών πραγματοποιείται σε συνθήκες ασφάλειας και δικαιοσύνης. Βλ. επίσης σε Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρίας, ο.π. υπό 46, σελ. 571 υποσημείωση υπ. Αρ. 49: Η δικαιοσύνη γίνεται αντιληπτή με την έννοια της εύκολης πρόσβασης σε αυτή και ιδίως με την αμοιβαία αναγνώριση, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ασφάλεια.

κοινού δράσης μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις [...]»⁴⁸.

Ενώ, λοιπόν, η Ένωση ξεκίνησε ως οικονομικός οργανισμός, πλέον επιδιώκει να αποτελέσει πολιτική και κοινωνική οντότητα⁴⁹. Όπως αναφέρεται⁵⁰, απώτερος στόχος της, είναι η σταδιακή θεσμική και οργανική προσέγγιση των κρατών μελών, με την προοπτική να μεταλλαχθεί σε μια πολιτική ομοσπονδία, με παράλληλη διατήρηση των οργάνων των κρατών. Για να επιτύχει όμως τους στόχους αυτούς, πρέπει αφενός να καλλιεργήσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας εντός των συνόρων της, αφετέρου να εξοπλιστεί με ένα αποτελεσματικό σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, αντάξιο των ευχερειών που διανοίχτηκαν για το έγκλημα με την εγκαθίδρυση του ενιαίου χώρου ελευθερίας⁵¹. Από αυτή τη νομική και κοινωνική πραγματικότητα της ΕΕ, επομένως, πηγάζει η ανάγκη για (στενότερη) δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις εντός της ΕΕ, που αποτελεί, έτσι, προϋπόθεση επίτευξης του μεγάλου στόχου της Ένωσης. Όπως ορθά παρατηρείται, «αυτή η τεράστια συγκέντρωση στόχων και μέσων ισχύος [...] έχει ανάγκη νομικής προστασίας»⁵².

3. Θεμελίωση της δικαστικής συνεργασίας στο κεφάλαιο IV της Συνθ ΕΕ και η σημασία αυτής της επιλογής ως προς τον τρόπο λήψης αποφάσεων και τα χρησιμοποιούμενα νομικά μέσα

⁴⁸ Φαίνεται ότι, στην έννοια του ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης υπάγεται, όχι μόνο η ομοιόμορφη και αποτελεσματική προστασία των πολιτών, αλλά περαιτέρω η καλλιέργεια ενός κοινού περί δικαίου αισθήματος σε ολόκληρη την Ένωση. Βλ. σε Παπαγιάννη Δονάτου, ο.π. υπό 22, σελ. 309: Με αυτό τον τρόπο δεν θα αποθαρρύνεται ο πολίτης της Ένωσης από την άσκηση των δικαιωμάτων του, λόγω της πολυπλοκότητας και πολυμορφίας των νομικών συστημάτων των κρατών μελών.

⁴⁹ Όπως, άλλωστε, επιβεβαιώνεται και από τον Χάρτη. Βλ. Σκ. 12 της Αιτιολογικής Έκθεσης της Πρότασης της Επιτροπής των ΕΚ για την Απόφαση – Πλαίσιο σχετικά με ορισμένα οικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη της ΕΕ, COM(2004) 328 τελικό, 28.04.2004

⁵⁰ Βλ. σε Μαθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 18

⁵¹ Πρβλ. Klip André, *Strafrecht in der Europäischen Union*, ZStW 117 (2005) Heft 4, Maastricht, κεφ. V, που επισημαίνει ότι η ευρωπαϊκή αντεγκληματική πολιτική θα πρέπει να περιορίζεται σε ορισμένα μόνο εγκλήματα και να διακρίνεται από την εθνική, ώστε να αποφεύγονται οι επικαλύψεις και συγκρούσεις δικαιοδοσίας. Συγκεκριμένα, μπορεί να αφορά εγκλήματα με διεθνικό χαρακτήρα, η πρόληψη των οποίων επιτυγχάνεται καλύτερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και τα οποία έχουν επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή πολιτική, δηλαδή παρεμποδίζουν την επίτευξη των στόχων της Ένωσης

⁵² Βλ. σε Jescheck Hans Heinrich, ο.π. υπό 40, σελ. 482.

Η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις θεμελιώθηκε στην Συνθ ΕΕ και, μαζί με την αστυνομική συνεργασία, συγκροτεί τον τρίτο πυλώνα της Ένωσης. Ο πρώτος πυλώνας αντιστοιχεί στην οικονομική συνεργασία και θεμελιώνεται στη Συνθ ΕΚ, ενώ ο δεύτερος αφορά την εξωτερική πολιτική και άμυνα και θεμελιώνεται επίσης στη Συνθ ΕΕ.

Η διάκριση αυτή στη νομική βάση έκαστου πυλώνα συνεργασίας, δεν είναι τυχαία. Η ΕΕ, αντίθετα με την ΕΚ, δεν έχει –κατά την κρατούσα άποψη– νομική προσωπικότητα, ούτε ανατιθέμενες αποκλειστικά σε αυτή αρμοδιότητες από τα κράτη μέλη. Εξάλλου, το δίκαιο της ΕΕ παράγεται μέσω μιας θεσμοθετημένης διακρατικής - διακυβερνητικής συνεργασίας, αφού οι αποφάσεις στο πλαίσιο της λαμβάνονται με ομοφωνία⁵³. Επιπλέον, το δίκαιο αυτό καταρχήν δεν έχει περιβληθεί με τις κοινοτικές αρχές της υπεροχής και της άμεσης εφαρμογής⁵⁴. Περαιτέρω, ο δικαστικός έλεγχος από το ΔΕΚ στην ΕΕ είναι σημαντικά περιορισμένος, συγκριτικά με αυτόν που προβλέπει η Συνθ ΕΚ. Έτσι, ενώ ο πρώτος πυλώνας στηρίζεται στην ανεπτυγμένη ενσωμάτωση των κρατών μελών και προσβλέπει –κατά μία άποψη– σε ομοσπονδιακές δομές, ο τρίτος –που θεμελιώνεται στη Συνθ ΕΕ– παραμένει στο πλαίσιο της διακρατικής συνεργασίας⁵⁵. Κατόπιν αυτών των επισημάνσεων, είναι μάλλον κατανοητό, ότι στη Συνθ ΕΕ θεμελίωσαν τα κράτη τη συνεργασία τους σε τομείς, τους οποίους δεν επιθυμούν να εκχωρήσουν στην Ένωση, παρά μόνο, ενδεχομένως, να περιορίσουν σε αυτούς τα κυριαρχικά τους δικαιώματα.

Για το λόγο αυτό, η ποινική αρμοδιότητα για την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας στην ΕΕ και, στο πλαίσιο αυτής, η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, θεμελιώθηκε καταρχήν στον τρίτο πυλώνα

⁵³ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το αρθρ. 34 Συνθ ΕΕ, τα κράτη μέλη αλληλοενημερώνονται και διαβουλεύονται μεταξύ τους στο πλαίσιο του Συμβουλίου προκειμένου να συντονίζουν τη δράση τους. Το Συμβούλιο κατόπιν πρωτοβουλίας οποιουδήποτε κράτους μέλους ή της Επιτροπής και κατόπιν γνωμοδότησης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (αρθρ. 39 ΣΕΕ), λαμβάνει μέτρα και προωθεί τη συνεργασία η οποία συμβάλλει στην επιδίωξη των στόχων της Ένωσης. Βλ. επίσης σε Μουζάκη Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 485. Επίσης, σε Feik Rudolf, ο.π. υπό 43, σελ. 9-10.

⁵⁴ Βλ. σε Hinarejos Alicia, Recent Human Rights Developments in the EU Courts: The Charter of Fundamental Rights, the European Arrest Warrant and Terror Lists, Human Rights Law Review (7:4) 2007, σελ. 796, όπως επίσης και την υποσημείωση υπ' αρ. 17 στην ίδια σελίδα.

⁵⁵ Βλ. σε Μουζάκη Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 485. Βλ. επίσης σε Peers Steve, Salvation outside the church: Judicial protection in the third pillar after the Pupino and Segi judgments, CMLR 44,2007, σελ. 921, όπου επισημαίνεται ότι τα κράτη μέλη ήθελαν μικρότερο βαθμό ενσωμάτωσης στους τομείς που υπάγονται στον τρίτο πυλώνα, καθώς και σελ. 923 όπου σχ. παραπομπή στη νομολογία.

της διακρατικής συνεργασίας^{56, 57, 58, 59}. Κοινοτικοποίηση της δράσης στο χώρο της ποινικής καταστολής, προβλέπεται, ωστόσο, μέσω της διαδικασίας του αρθρ. 42 Συνθ ΕΕ⁶⁰.

4. Νομικά μέσα του τρίτου πυλώνα

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του τρίτου πυλώνα, όπως ανωτέρω σκιαγραφήθηκε, καθορίζει και τη μέθοδο λήψης αποφάσεων στους τομείς που υπάγονται σε αυτόν. Συγκεκριμένα, όπως ήδη επισημάνθηκε, οι αποφάσεις λαμβάνονται στο πλαίσιο μιας θεσμοθετημένης διακυβερνητικής συνεργασίας και, μάλιστα, ομόφωνα. Προς το σκοπό αυτό λοιπόν, το Συμβούλιο της ΕΕ

⁵⁶ Βλ. σε Τσόλκα Όλγας, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης – Ένα « φιλόδοξο » μέσο για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποιν.Χρ. 2002 (ΝΒ'), σελ. 105, που σημειώνει ότι για τη χάραξη της ενωσιακής αντεγκληματικής πολιτικής, τα κράτη μέλη έχουν υποχρέωση διαβούλευσης και συνεργασίας. Βλ. επίσης σε Ζημιανίτη Δημητρίου, ο.π. υπό 45, σελ. 85 & 101, ο οποίος επισημαίνει την έλλειψη πολιτικής βούλησης των κρατών μελών να παραχωρήσουν στην αποκλειστική κοινοτική αρμοδιότητα την ποινική νομοθέτηση, όπως και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις. Άλλωστε, το ποινικό δίκαιο και η παρεπόμενη ελεγκτική και κατασταλτική δραστηριότητα, που περιορίζει τις ατομικές ελευθερίες, συνέχεται κατεξοχήν με την κρατική κυριαρχία. [Επισημαίνεται αντίθετα, ότι η δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις με διασυνοριακές επιπτώσεις θεμελιώθηκε στον Α πυλώνα, αρθρ. 65 ΣυνθΕΚ, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ]

⁵⁷ Βλ. «Jurisdiction in criminal matters: first and third pillar», στην ηλεκτρονική δ/ση <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l16015.htm>, με αφορμή την απόφαση του ΔΕΚ C 176/03 της 13.09.2005: "The horizontal criminal law provisions aimed at encouraging police and judicial cooperation fall within Title VI of the Union Treaty (third pillar): These provisions in the broad sense include measures on the mutual recognition of judicial decisions, measures based on the principle of availability, and measures on the harmonisation of criminal law. Those aspects of criminal law and criminal procedure which require a horizontal approach do not, in principle, fall within the scope of Community law, [...]. [...] Appropriate measures of criminal law can be adopted on a Community basis only at sectoral level and only on condition that there is a clear need to combat serious shortcomings in the implementation of the Community's objectives. The Commission will have to determine, when submitting proposals, whether this test of necessity is met on a case-by-case basis, depending on the specific needs of the Community policy or freedom in question which constitutes the link with the legal basis of the EC Treaty".

⁵⁸ Βλ. σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, Αναζητώντας την κοινοτική αρμοδιότητα για την ποινική καταστολή – Μια κρίσιμη καμπή των εξελίξεων για το Ποινικό Δίκαιο στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕΕυρΔ 2004, σελ. 69 επ.

⁵⁹ Πάντως, σύμφωνα με το άρθρ. 29 παρ. 1 και 47 ΣΕΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση τελεί υπό την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ομοίως, σύμφωνα με το άρθρ. 40 ΣΕΕ, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Ένωση ενισχύει την αστυνομική και δικαστική συνεργασία μεταξύ κρατών μελών, κατόπιν αίτησής τους, για την ταχύτερη επίτευξη του ενιαίου χώρου. Βλ. επίσης, σε Μουζάκη Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23 σελ. 486: Ο σκληρός πυρήνας του ποινικού δικαίου παρέμεινε στον τρίτο πυλώνα. Ωστόσο, το άρθρ. 47 Συνθ ΕΕ εγκαθιδρύει τεκμήριο υπέρ της αρμοδιότητας του Α πυλώνα.

⁶⁰ Βλ. σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 58, σελ. 73 επ. Ομοίως και στο Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, Ευρωπαϊκή σύγκλιση και ποινικό δίκαιο – Σύγχρονες εξελίξεις, ΠοινΔικ 12/2001, σελ. 1284-1285

5. Αρχές που εφαρμόζονται κατά τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις ⁶³

Σu

15

⁶⁴ Με τον όρο δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο, εννοούμε το σύνολο του δικαίου που παράγεται από τα νομικά μέσα που υιοθετούνται βάσει και σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της Συνθ ΕΕ, στο πλαίσιο δηλαδή του τρίτου πυλώνα.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□ η νομολογία του ΕΔΔΑ, προκειμένου να αντλήσει από αυτή την «πηγή δικαίου» συμπεράσματα σχετικά με το περιεχόμενο των δικαιωμάτων που χρήζουν προστασίας⁶⁵. Μάλιστα, ήδη έχει αναγνωρίσει ότι, όπως το κύρος των κοινοτικών πράξεων, έτσι και των ενωσιακών, εξαρτάται από τη συμβατότητά τους με τα ανθρώπινα δικαιώματα⁶⁶.

5.2. Η αρχή του κράτους δικαίου⁶⁷ και των επιμέρους αρχών που απορρέουν από αυτή, ιδιαίτερα της αναλογικότητας⁶⁸ και της επικουρικότητας (σύμφωνα με τις οποίες, η ανάληψη δράσης από την ΕΕ, επιτρέπεται μόνο όταν ο επιδιωκόμενος στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί από τα κράτη μέλη μονομερώς και η επέμβαση είναι ανάλογη με τον στόχο αυτό), καθώς επίσης της δοτής αρμοδιότητας (σύμφωνα με την οποία, η δράση της ΕΕ περιορίζεται εντός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων που ορίζει η Συνθ ΕΕ)⁶⁹.

5.3. Η αρχή προστασίας των νομίμων προσδοκιών και της ασφάλειας δικαίου (Σχετικά με αυτή πρβλ τις αποφάσεις του ΔΕΚ που αφορούν την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*, όπως της 11.02.2003 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις, Hüseyin Gözütok (C-187/01) και Klaus Brügge (C-385/01))⁷⁰

5.4. Η αρχή της αποτελεσματικότητας⁷¹, της σύμφωνης ερμηνείας και της εμμέσου εφαρμογής⁷² (σε αντιδιαστολή με τις αρχές της υπεροχής

⁶⁵ Βλ. αποφάσεις ΔΕΚ 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (Pupino Maria) επί προδικαστικού ερωτήματος που υπέβαλε Δικαστήριο της Ιταλίας, σημεία 58-60 και ΔΕΚ 27/02/2007, υπόθεση C-355/04 (Segi & Aritza Zubimendi Izaga & Aritza Galarraga κατά του Συμβουλίου της ΕΕ), σημεία 51 & 34

⁶⁶ ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad)

⁶⁷ Βλ. αναλυτικά για την αρχή του κράτους δικαίου σε The rule of law as the backbone of the EU, editorial comments, CML Rev 44, 2007, σελ. 875 επ. όπου και παραπομπές σε σχ νομολογία: Η αρχή αυτή εξάλλου είχε αναγνωρισθεί από το ΔΕΚ, πριν ακόμη κατοχυρωθεί στη Συνθ ΕΕ.

⁶⁸ Βλ. σχ με την αρχή της αναλογικότητας το Κεφάλαιο II (Υπερεθνικό ΠΔ), παράγραφος 2 (Σύνορα και αντικρουόμενα συμφέροντα) σε Tonio Walter, Inwieweit erlaubt die Europäische Verfassung ein europäisches Strafgesetz?, Regensburg, ZStW 117 (2005) Heft 4, σελ. 919 επ.: Σύμφωνα με την αρχή αυτή, θα πρέπει να υπάρχει αναλογία μεταξύ μέσου και επιδιωκόμενου σκοπού. Έτσι, στο πλαίσιο της ΕΕ, μπορεί μεν να περιορισθεί ένα δικαίωμα [όπως η ελευθερία] για την προστασία ενός άλλου δικαιώματος [όπως η ασφάλεια], μόνον εφόσον ο περιορισμός αυτός γίνεται με σεβασμό στη φύση και την ουσία του περιοριζόμενου δικαιώματος. Ως εκ τούτου, ο άνθρωπος για κανένα λόγο δεν επιτρέπεται να εξευτελίζεται.

⁶⁹ Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 926 επ.

⁷⁰ Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 927

⁷¹ Επίσης, βλ. Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 927

και της άμεσης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου), ιδιαίτερα όσον αφορά την απόφαση πλαίσιο. Όπως ήδη επισημάνθηκε, στον τρίτο πυλώνα καταρχήν δεν χωρεί εφαρμογή των αρχών του κοινοτικού δικαίου της υπεροχής και της άμεσου εφαρμογής⁷³. Συνεπώς, τα υιοθετούμενα από το Συμβούλιο νομικά μέσα δεν εφαρμόζονται άμεσα στα κράτη μέλη, ούτε ανατρέπουν τις ρυθμίσεις του εσωτερικού δικαίου, παρά τίθενται σε ισχύ αφού ενσωματωθούν στο εσωτερικό δίκαιο. Ωστόσο, η κατ' απόλυτο τρόπο άρνηση της ισχύος του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου στο εσωτερικό δίκαιο και η επίμονη πρόταξη του εθνικού δικαίου, θα περιόριζαν σημαντικά την αρχή της αποτελεσματικότητας της δράσης της ΕΕ (αρχής που έχει ήδη αναγνωρίσει το ΔΕΚ στην απόφασή του της 16/06/2005 επί της υποθέσεως C-105/03 (Purino Maria), με αφορμή την απόφαση πλαίσιο για την προστασία των θυμάτων ⁷⁴). Για το λόγο αυτό, έχει ιδιαίτερα απασχολήσει τη θεωρία, η αναγνώριση της έμμεσης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου και η αρχή της σύμφωνης ερμηνείας, με αφορμή και την απόφαση πλαίσιο για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης⁷⁵.

Το ΔΕΚ, καίτοι αντιμετώπισε αρκετές φορές προδικαστικά ερωτήματα που άπτονται του ζητήματος, απέφυγε να πάρει σαφή θέση ως προς την ιεραρχική σχέση ή την αλληλεπίδραση του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου⁷⁶. Η απόφασή του, ωστόσο, της 16/06/2005 επί της υποθέσεως C-105/03 (Purino Maria) (με την οποία αναγνώρισε την αρχή της αποτελεσματικότητας και της σύμφωνης ερμηνείας), αποτέλεσε έναυσμα για την ανάπτυξη του σχετικού προβληματισμού στη θεωρία. Συγκεκριμένα, το

⁷² Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 921

⁷³ Σημειωτέον ότι, η γραμματική ερμηνεία της Συνθ ΕΕ δεν αποκλείει την υπεροχή του ενωσιακού δικαίου, παρά μόνο την αρχή της άμεσης εφαρμογής (Peers, σελ. 917). Ωστόσο, η αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, μάλλον δεν θα μπορούσε να αναγνωριστεί στο ενωσιακό δίκαιο, λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα του, για τον οποίο έχει γίνει ήδη λόγος.

⁷⁴ σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΚ 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (Purino Maria) σημεία 36, 38 & 42

⁷⁵ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 922: το έμμεσο αποτέλεσμα και η αρχή σύμφωνης ερμηνείας, σημαίνουν την υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας ακόμα και του εθνικού Συντάγματος, προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της Ένωσης Βλ. στο ίδιο, σελ. 916, όπου ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι αν δεν είχαν καμία άμεση (ή έμμεση) ισχύ οι αποφάσεις πλαίσιο, τότε δεν θα είχε νόημα ο έλεγχος τους με προδικαστικά ερωτήματα από το ΔΕΚ. [Ωστόσο, η σχετική πρόβλεψη δυνατότητας ελέγχου από το ΔΕΚ θα μπορούσε ίσως να δικαιολογηθεί και σε αυτή ακόμη την περίπτωση. Για παράδειγμα, το προδικαστικό ερώτημα μπορεί να τεθεί από το εθνικό δικαστήριο κατά την εφαρμογή εθνικού νόμου που ενσωματώνει την απόφαση πλαίσιο, οπότε είναι απαραίτητη η ομοιόμορφη ερμηνεία και ο έλεγχος της ορθής ενσωμάτωσης του νομικού αυτού μέσου.]

⁷⁶ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 801.

ΔΕΚ έκρινε ότι, στο πλαίσιο που αυτό είναι δυνατό, θα πρέπει η εσωτερική νομοθεσία να ερμηνεύεται σύμφωνα με το αποτέλεσμα που επιδιώκει η απόφαση πλαίσιο, ακόμα και αν το εκάστοτε κράτος δεν την έχει μεταφέρει στο εσωτερικό του δίκαιο. Βέβαια, η υποχρέωση αυτή του κράτους της σύμφωνης ερμηνείας, κείται εντός της γραμματικής ερμηνείας του εσωτερικού του δικαίου και δεν φτάνει μέχρις σημείου να παραβιαστεί αυτό το τελευταίο. Με άλλα λόγια, αν το εσωτερικό δίκαιο είναι αδύνατο να ερμηνευτεί σύμφωνα με το αποτέλεσμα που επιδιώκει η απόφαση πλαίσιο, τότε το κράτος απαλλάσσεται από την υποχρέωση αυτή. Το ΔΕΚ με αυτό τον τρόπο, αναγνώρισε έμμεσο αποτέλεσμα στην απόφαση πλαίσιο (υπό την έννοια ότι αυτή δεν ανατρέπεται τον εθνικό νόμο, όπως η οδηγία στον πρώτο πυλώνα)⁷⁷,⁷⁸, το οποίο όμως επέρχεται άμεσα από την υιοθέτηση του νομικού αυτού μέσου, προτού δηλαδή ενσωματωθεί και καταστεί εσωτερικό δίκαιο.

Τίθεται το ερώτημα, αν η αναγνώριση της υποχρέωσης σύμφωνης ερμηνείας και, υπό αυτή την έννοια, η έμμεση εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου στο εθνικό δίκαιο, χάριν αποτελεσματικότητας της δράσης της ΕΕ, βρίσκεται σε αρμονία με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του τρίτου πυλώνα (για τον οποίο έγινε λόγος ανωτέρω). Βεβαίως, το ΔΕΚ στη σχετική απόφασή του ρητά επεσήμανε, ότι η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας του εθνικού δικαίου με το αποτέλεσμα που επιδιώκει η απόφαση πλαίσιο, δεν μπορεί να οδηγήσει σε θεμελίωση ή επίταση της ποινικής ευθύνης⁷⁹. Ωστόσο, όπως έχει επισημανθεί⁸⁰, η συγκεκριμένη απόφαση πλαίσιο, καίτοι δεν θεμελιώνει ούτε επαύξανε το αξιόποινο, αναγνώριζε ορισμένα δικαιώματα στα ευάλωτα θύματα. Κατά τούτο, η χορήγηση μη προβλεπόμενων απ' το εσωτερικό δίκαιο δικαιωμάτων στο θύμα, έχει επίδραση στα δικαιώματα του κατηγορουμένου και ανατρέπεται την ισορροπία του εθνικού δικονομικού συστήματος εις βάρος του. Τα κράτη μέλη, ωστόσο, προς το παρόν τουλάχιστο, δεν έχουν

⁷⁷ Η ερμηνεία αυτή δεν έρχεται σε αντίθεση με το αρθρ. 34 της ΣυνθΕΕ, που ορίζει ότι η απόφαση πλαίσιο δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα. Αντίθετα όμως, Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Νομολογία του ΔΕΚ και νέες δυνατότητες παρέμβασης της Ε.Ε. στο ποινικό δίκαιο των κρατών μελών, ΠοινΔικ 4/2006, σελ. 477.

⁷⁸ Ομοίως και σε Peers, σελ. 914. Τα εθνικά μέτρα πρέπει να είναι σύμφωνα με την οδηγία (αρθρ. 249 Συνθ ΕΚ), ενώ αν αντιτίθενται στην απόφαση πλαίσιο και είναι ανέφικτη η σύμφωνη ερμηνεία τους, τότε δεν υπάρχει σχετική υποχρέωση του κράτους και υπερισχύει η εθνική ρύθμιση.

⁷⁹ Βλ. σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. υπό 77, σελ. 479 και σημεία 44 έως 46 της απόφασης ΔΕΚ 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (Purino Maria)

⁸⁰ Βλ. στο Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. υπό 77, σελ. 478 και 483

απεμπολήσει την εθνική κυριαρχία τους στο χώρο του ποινικού δικονομικού δικαίου. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, θεμελίωσαν τη συνεργασία τους αυτή στον τρίτο πυλώνα. Συνεπώς, η αρχή αναγνώρισης έστω αυτής της υποχρέωσης σύμφωνης ερμηνείας, δεν μπορεί να γίνει δίχως άλλο δεκτή.

Απάντηση στο ερώτημα της επίδρασης της απόφασης πλαίσιο στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών, μπορεί ενδεχομένως να συναχθεί από την αντιπαράθεσή της με τα άλλα νομικά μέσα του τρίτου αλλά και αυτά του πρώτου πυλώνα. Έτσι, η απόφαση πλαίσιο δεν δεσμεύει τα κράτη όπως η οδηγία της ΕΚ, ούτε όμως αποτελεί διακήρυξη κοινών θέσεων και στόχων της ΕΕ. Περαιτέρω, η απόφαση πλαίσιο προβλέφτηκε στον τρίτο πυλώνα, με σκοπό να αναπτύσσει ορισμένη ισχύ πριν ακόμη κυρωθεί από τα κράτη μέλη, άλλως θα αρκούσε το νομικό μέσο της σύμβασης. Επομένως, η καταρχήν αναγνώριση της δεσμευτικότητάς της, σε κάποιο τουλάχιστο βαθμό, ήδη από τη στιγμή υιοθέτησής της από το Συμβούλιο, είναι μάλλον δύσκολο να αποκλειστεί. Είναι άλλο το ζήτημα, αν το συγκεκριμένο νομικό μέσο, δεδομένου του δεσμευτικού χαρακτήρα του, σε συνδυασμό και με άλλες παραμέτρους, μπορεί να αποτελέσει τη νομική βάση για τη θεμελίωση θεσμών και αρχών δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις που, λόγω του ανατρεπτικού χαρακτήρα τους, είναι αμφίβολο αν θα είχαν υιοθετηθεί και ενσωματωθεί από τα Εθνικά Κοινοβούλια, απλώς και μόνο προς το σκοπό της αποτελεσματικότερης και ταχύτερης δικαστικής συνεργασίας. Τα ζητήματα αυτά, θα μας απασχολήσουν σε επόμενο κεφάλαιο.

B. Τα τρία επίπεδα δικαστικής συνεργασίας

Το **άρθρο 31 Συνθ ΕΕ** (πρώην άρθρο Κ3), όπως αντικαταστάθηκε με το αρθρ.1 παρ. 8 της Συνθήκης της Νίκαιας, που φέρει τον τίτλο **«Κοινή δράση για τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις»**, ορίζει ότι:

1. Η από κοινού δράση για τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

α. διευκόλυνση και επιτάχυνση της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών και των δικαστικών αρχών ή αντίστοιχων αρμόδιων αρχών των κρατών μελών σε σχέση με τη διεξαγωγή δικών και την εκτέλεση αποφάσεων,

- β. διευκόλυνση της έκδοσης μεταξύ των κρατών μελών,
- γ. εξασφάλιση της συμβατότητας των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη, στο βαθμό που είναι αναγκαίο, για τη βελτίωση της εν λόγω συνεργασίας,
- δ. πρόληψη των συγκρούσεων δικαιοδοσίας μεταξύ κρατών μελών,
- ε. προοδευτική θέσπιση μέτρων για τον καθορισμό ελάχιστων κανόνων ως προς τα στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως των αξιοποιούνων πράξεων και τις ποινές στους τομείς της οργανωμένης εγκληματικότητας, της τρομοκρατίας και της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών.

2. Το Συμβούλιο ενθαρρύνει τη συνεργασία μέσω της Eurojust ως εξής:

- α. επιτρέπει στη Eurojust να συμβάλλει στον αποτελεσματικό συντονισμό μεταξύ των εθνικών διωκτικών αρχών των κρατών μελών,
- β. ευνοεί τη συμμετοχή της Eurojust στις έρευνες σχετικά με θέματα σοβαρής διασυνοριακής εγκληματικότητας, ιδίως σε περίπτωση οργανωμένης εγκληματικότητας, λαμβανομένων μεταξύ άλλων υπόψη των αναλύσεων που πραγματοποιεί η Ευρωπόλ,
- γ. διευκολύνει τη στενή συνεργασία της Eurojust με το ευρωπαϊκό δικαστικό δίκτυο, ιδίως προκειμένου να διευκολύνεται η εκτέλεση αιτήσεων δικαστικής συνδρομής και αιτήσεων έκδοσης.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το **αρθρ. 32 Συνθ ΕΕ**, που φέρει τον τίτλο **«Δράση αρχών ενός κράτους μέλους στο έδαφος άλλου»**:

«Το Συμβούλιο καθορίζει τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς υπό τους οποίους οι αρμόδιες αρχές [...] μπορούν να αναλάβουν δράση στο έδαφος άλλου κράτους μέλους σε σύνδεση και σε συμφωνία με τις αρχές του τελευταίου»

Το αντικείμενο της δικαστικής συνεργασίας θα μπορούσε, βάσει των άρθρων αυτών, να συστηματοποιηθεί και να διαρθρωθεί σε τρία επίπεδα⁸¹:

- 1. της εναρμόνισης ή προσέγγισης της σχετικής ποινικής και ποινικο-οικονομικής νομοθεσίας των κρατών μελών μέσω δικαιοθεσίας (δηλαδή μέσω δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου που υιοθετείται από τα αρμόδια όργανα).

⁸¹ Σχετικά με τη διάκριση αυτή βλ. και στην ηλεκτρονική δ/ση <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l16015.htm>: “The horizontal criminal law provisions aimed at encouraging police and judicial cooperation [...] include measures on the mutual recognition of judicial decisions, measures based on the principle of availability, and measures on the harmonisation of criminal law”.

(σε αυτό το επίπεδο θα μπορούσαν να υπαχθούν οι περιπτώσεις γ & ε - εν μέρει και δ, της παρ. 1 του αρθρ. 31 Συνθ ΕΕ, σε συνδυασμό και με το αρθρ. 29 παρ. 3 Συνθ ΕΕ),

2. της δικαστικής αρωγής κατά την πρόοδο της ποινικής διαδικασίας και κατά την εκτέλεση ποινικών αποφάσεων, που στηρίζεται (σε μεγάλο βαθμό πλέον) στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης (σε αυτό το επίπεδο θα μπορούσαν να υπαχθούν οι περιπτώσεις α & β της παρ. 1 του αρθρ. 31 Συνθ

ΕΕ,

καθώς

επίσης

ΤΟ

☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐υτά επίπεδα συνεργασίας αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία, που εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό και, επομένως, η δραστηριότητα που συντελείται σε ένα από αυτά συνδέεται στενά και επηρεάζει τα άλλα.

1. Εναρμόνιση ή προσέγγιση της νομοθεσίας των κρατών μελών μέσω δικαιοθεσίας, με στόχο την εναρμόνιση της διαδικασίας και της παρεχόμενης προστασίας

⁸² Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 22.09.2005, σχετικά με τη μεταφορά και την εφομή του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης από τα κράτη μέλη, ΡΕ 362.744ν01-00, σελ. 6

ταυτίζονται, θα πρέπει όμως να είναι μεταξύ τους συμβατά και να θεμελιώνονται σε έναν τουλάχιστο κοινό πυρήνα προστατευόμενων δικαιωμάτων. Επομένως, για να επιτευχθεί προηγμένη δικαστική συνεργασία απαιτείται εναρμόνιση, δηλαδή προσέγγιση, του ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου των κρατών μελών, με σκοπό την άμβλυνση των πιο σοβαρών διαφορών μεταξύ τους^{83, 84}.

Η εναρμόνιση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης, επιτυγχάνεται με την υιοθέτηση δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου⁸⁵. Για παράδειγμα, τούτη επιτυγχάνεται με τη σύναψη συμβάσεων ως προς τους ορισμούς και τις επαπειλούμενες ποινές ορισμένων εγκλημάτων, όπως η τρομοκρατία ή η παράνομη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών. Πρέπει να επισημανθεί, ότι οι συμβάσεις δεν περιλαμβάνουν την εξαντλητική ρύθμιση της ποινικής αντιμετώπισης των εγκλημάτων, αλλά ελάχιστους κανόνες, με σκοπό την προσέγγιση και όχι την εξομοίωση⁸⁶. Το κατεξοχήν, ωστόσο, νομικό μέσο με σκοπό την εναρμόνιση τόσο του ουσιαστικού όσο και του δικονομικού ποινικού δικαίου, είναι η απόφαση πλαίσιο, η οποία δεσμεύει τα κράτη μέλη, όπως έχει επισημανθεί, σύμφωνα με την αρχή της σύμφωνης ερμηνείας, ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Στον τομέα του δικονομικού ποινικού δικαίου, για παράδειγμα, εναρμόνιση επιδιώκεται με την προτεινόμενη από την Επιτροπή της ΕΕ απόφαση πλαίσιο για τα δικονομικά δικαιώματα και, συγκεκριμένα, προαγωγή ομοιόμορφου βαθμού συμμόρφωσης με την ΕΣΔΑ και υιοθέτηση κοινής αντίληψης σχετικά με το περιεχόμενο της έννοιας «δίκαιη δίκη»⁸⁷.

2. Δικαστική αρωγή για την απονομή ποινικής δικαιοσύνης, με βάση κυρίως την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης

⁸³ Βλ. Μουζάκη Διονυσίου Δ, Επί της ποινικής αρμοδιότητας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Μια κριτική προσέγγιση), Ποιν Χρον ΝΔ 2004, σελ. 493, υποσημείωση υπ' αριθμ. 87

⁸⁴ Βλ. πάντως και σε Klip André, ο.π. υπό 51, που επισημαίνει ότι η εναρμόνιση είναι μεν απαραίτητη, ωστόσο δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί, ιδιαίτερα μάλιστα, ενόψει της διεύρυνσης της ΕΕ και, συνεπώς, της δυσκολίας εύρεσης ενός κοινού παρονομαστή

⁸⁵ Στην εναρμόνιση των κανόνων ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου, βεβαίως, συμβάλλει έμμεσα και η προώθηση της επικοινωνίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών και της ανταλλαγής πληροφοριών, όπως επίσης και η ομοιόμορφη ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου από το ΔΕΚ.

⁸⁶ Αντίθετα με την εναρμόνιση, εξομοίωση είναι η επιβολή όμοιων κανόνων, με σκοπό την επίτευξη όμοιας προστασίας. Βλ. σε Μουζάκη Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 493, υποσημείωση υπ' αριθμ. 87

⁸⁷ Σκ. 9 πρότασης επιτροπής για δικονομικά δικαιώματα, ο.π. υπό 49

Ένα σημαντικό βήμα για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας στο πλαίσιο της ΕΕ, ήταν η κύρωση το έτος 2000 της Σύμβασης για την αμοιβαία δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών⁸⁸. Η δικαστική συνδρομή έχει σκοπό να υπερκεράσει τα εμπόδια που ανακύπτουν λόγω των αποκλίσεων των νομικών και δικαστικών συστημάτων των κρατών και να συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη και ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης. Ειδικές μορφές δικαστικής συνδρομής είναι, η απόδοση από ένα κράτος μέλος των παράνομα αποκτηθέντων πραγμάτων στον κύριό τους, ο οποίος διαμένει σε άλλο κράτος μέλος, η προσωρινή μεταφορά κρατούμενου προσώπου σε άλλο κράτος μέλος, για τη διενέργεια ανάκρισης, η εξέταση μαρτύρων ή εμπειρογνομόνων με τηλεικονοδιάσκεψη από τις δικαστικές αρχές άλλου κράτους μέλους από αυτό στο οποίο βρίσκονται, η σύσταση κοινής ομάδας έρευνας ή η διενέργεια απόρρητης έρευνας. Πλέον - μετά το έτος 2000 - η δικαστική συνεργασία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, στην οποία θεμελιώνονται οι νέοι θεσμοί και αντικαθιστούν τους αντίστοιχους θεσμούς της δικαστικής συνδρομής.

Ήδη πριν από την κατάρτιση της Σύμβασης για τη δικαστική συνδρομή, στις 15/16 Οκτωβρίου 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Tampere κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων πρέπει να αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις⁸⁹. Επί λέξει δε αναφέρεται ότι: «Η αμοιβαία αναγνώριση συνεπάγεται ότι, μολονότι ένα άλλο κράτος είναι πιθανό να μην αντιμετωπίζει δεδομένο ζήτημα με τον ίδιο ή έστω και παρόμοιο τρόπο σε σχέση με το κράτος καταγωγής του ενδιαφερομένου, τα έννομα αποτελέσματα γίνονται αποδεκτά ως ισοδύναμα με τις αποφάσεις οι οποίες

⁸⁸ Βλ. σχετικά την Πράξη του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2000, για την κατάρτιση Σύμβασης για την «Αμοιβαία δικαστική συνδρομή επί ποινικών υποθέσεων μεταξύ των κρατών μελών», δημοσιευμένη στην Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ C 197, 12.7.2000, αναρτημένη στην ιστοσελίδα <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l33108.htm>, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 23 Αυγούστου 2005. Επίσης, βλ. σε Παπαγιάννη Δονάτου Ι., ο.α. υπό 22, σελ 298 επ. Επίσης βλ. σε Ζημιανίτη Δημήτριο, ο.π. υπό 45, σελ. 105 επ.

⁸⁹ Βλ. σελ 1 Αιτιολογικής Έκθεσης της Πρότασης της Επιτροπής των ΕΚ για την Απόφαση – Πλαίσιο σχετικά με ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη της ΕΕ, COM(2004) 328 τελικό, 28.04.2004. Επίσης σε Ζημιανίτη Δημήτριο, ο.π. υπό 45, σελ. 89

εκδίδονται στο κράτος καταγωγής του ενδιαφερομένου»⁹⁰. Η αμοιβαία αναγνώριση μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά μόνο αν οι αρχές που εμπλέκονται στην ποινική διαδικασία ενός κράτους μέλους, εμπιστεύονται τις αποφάσεις και ενέργειες των αρχών άλλων κρατών μελών και τις αντιλαμβάνονται ως ισοδύναμες με τις δικές τους⁹¹. Το πνεύμα εμπιστοσύνης ενισχύεται βεβαίως, όταν έχει προηγηθεί εναρμόνιση των διατάξεων της ποινικής διαδικασίας με τη διαδικασία που αναφέρθηκε στο αμέσως προηγούμενο κεφάλαιο⁹².

Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης προωθείται για πρώτη φορά με την Απόφαση-Πλαίσιο για το **Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης** (ΕΕΣ) και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, που υιοθετήθηκε στις 13 Ιουνίου 2002⁹³, η οποία κατήργησε την πολιτική και διοικητική φάση της έκδοσης μεταξύ των κρατών μελών και η διαδικασία είναι πλέον αμιγώς δικαστική. Το ΕΕΣ είναι η δικαστική απόφαση που εκδίδεται από τις αρχές ενός κράτους μέλους, προκειμένου να συλληφθεί ορισμένο πρόσωπο από τις αρχές άλλου κράτους μέλους και να παραδοθεί στο πρώτο κράτος, προκειμένου να ασκηθεί στη συνέχεια δίωξη, ή να εκτελεστεί καταδικαστική

⁹⁰ COM(2000) 495 τελικό, 26.07.2000, σελ. 4. Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης αποφάσεων συμπεριλαμβάνει (εκτός από την αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων των άλλων κρατών μελών) την αναγνώριση από τις αρχές ορισμένου κράτους των αποφάσεων των αρχών ενός άλλου κράτους μέλους, που διατάσσουν τη διενέργεια ανακριτικών πράξεων. Έτσι, οι αρχές του πρώτου κράτους μπορούν να αξιοποιήσουν τα πορίσματα των ανακριτικών πράξεων που διενεργήθηκαν από αλλοδαπές αρχές, με τον ίδιο τρόπο που αξιοποιούν τα πορίσματα των πράξεων των ημεδαπών αρχών. Για παράδειγμα, σύμφωνα με το αρθρ. 22 του Ν. 3663/2008, ΦΕΚ Α 99/ 28.05.2008, «Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας (EURO-JUST), Κοινές Ομάδες Έρευνας και λοιπές διατάξεις», έγγραφο που έχουν συνταχθεί από μέλος της κοινής ομάδας έρευνας, προερχόμενο από κράτος μέλος της ΕΕ, στην οποία συμμετείχε Έλληνας υπάλληλος, αναγνωρίζεται ως αποδεικτικό μέσο και εξομοιώνεται με έγγραφο που έχει συνταχθεί από ημεδαπό υπάλληλο.

⁹¹ Σκ. 28 της πρότασης της επιτροπής για τα δικονομικά δικαιώματα, ο.π. υπό 49. Το ΔΕΚ αναγνώρισε τη σημασία της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία αποτελεί το θεμέλιο της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, υποστηρίζοντας ότι η αρχή *ne bis in idem* που διακηρύσσεται στο άρθρο 54 της σύμβασης εφαρμογής της συμφωνίας του Σένγκεν του 1990 προϋποθέτει κατ' ανάγκη ότι "υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη των κρατών μελών στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης που εφαρμόζονται στα άλλα κράτη μέλη και ότι κάθε κράτος μέλος αποδέχεται την εφαρμογή του ποινικού δικαίου που ισχύει στα άλλα κράτη μέλη, έστω και αν η εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας του οδηγούσε σε διαφορετική λύση", Απόφαση του ΔΕΚ της 11.02.2003 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις, Hüseyn Güzütok (C-187/01) και Klaus Brügge (C-385/01), παράγραφος 33

⁹² Βλ. σε Alerge Susie, Lief Marisa, European Arrest Warrant, A solution ahead of its time, Justice, London 2007, σελ. 14, που επισημαίνει την έλλειψη εμπιστοσύνης και επομένως την πρόσκαιρη εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης. Αναφέρει μάλιστα, ότι: "Mutual trust should be based on mutual knowledge and not simply on blind faith and good intentions"

⁹³ ΕΕ L 190, 18.07.2002, σελ. 1

απόφαση εις βάρος του⁹⁴. Σύμφωνα με την εν λόγω απόφαση πλαίσιο, το κράτος από το οποίο ζητείται η έκδοση, οφείλει να αναγνωρίσει τη δικαστική απόφαση (δηλαδή το ΕΕΣ) και να την εκτελέσει, χωρίς να εξετάσει την ουσία της υπόθεσης (δηλαδή, για παράδειγμα, την επάρκεια των ενδείξεων, την νομιμότητα των αποδεικτικών στοιχείων επί των οποίων θεμελιώνεται η κατηγορία κ.α.). Μάλιστα, για 32 ευρύτατες κατηγορίες εγκλημάτων, καταργείται ο έλεγχος του διττού αξιοποίνου, δηλαδή το κράτος που λαμβάνει το ΕΕΣ, οφείλει να το εκτελέσει, ακόμα και αν το ίδιο δεν θεωρεί αξιόποινη την πράξη για την οποία έχει αυτό εκδοθεί. Το κράτος αυτό δηλαδή, οφείλει να αναγνωρίσει, όχι μόνο τη συγκεκριμένη δικαστική απόφαση του αιτούντος κράτους μέλους αλλά, κατ' ουσίαν, το αλλοδαπό σύστημα ποινικής αξιολόγησης.

Η αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης που καθιερώθηκε στην πράξη με το ΕΕΣ και, ιδιαίτερα, η άρση του ελέγχου του διττού αξιοποίνου, έχουν υποστεί έντονη κριτική. Οι αντιρρήσεις που έχουν διατυπωθεί, υποκρύπτουν την ανησυχία των κρατών, ότι μέχρι να επιτευχθεί πλήρης εναρμόνιση, δεν είναι δυνατή η αμοιβαία αναγνώριση⁹⁵. Εξάλλου, ένα κράτος μέλος δικαιολογημένα επιφυλάσσεται να εμπιστευτεί και να αναγνωρίσει ένα ξένο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, στο βαθμό που η παρεχόμενη προστασία διαφοροποιείται μάλλον σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών⁹⁶. Η απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ, ωστόσο, προκειμένου να απαλύνει ως ένα βαθμό τις δικαιολογημένες αυτές αντιρρήσεις, προέβλεψε λόγους υποχρεωτικής και δυνητικής άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ⁹⁷.

Παρ' όλη την επιφυλακτική αντιμετώπιση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης από τα κράτη μέλη, μετά την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ, ακολούθησαν και άλλες πρωτοβουλίες της ΕΕ που θεμελιώνονται σε αυτήν, για την αποτελεσματικότερη και ταχύτερη δικαστική συνεργασία. Ενδεικτικά:

⁹⁴ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημήτριο, ο.π. υπό 45, σελ 108

⁹⁵ Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 799

⁹⁶ Βλ. σχετικές παρατηρήσεις σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 799, όπου μάλιστα επισημαίνεται ότι παρ' όλο που όλα τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να τηρούν την ΕΣΔΑ και να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, εντούτοις, η ερμηνεία και το περιεχόμενο που αποδίδουν σε κάθε δικαίωμα διαφέρουν αρκετά

⁹⁷ Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 799- 800.

Επίσης, η πρόταση απόφασης πλαίσιο σχετικά με το ευρωπαϊκό ένταλμα συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων (2003)⁹⁹, που αφορά τη συγκέντρωση αντικειμένων, εγγράφων και δεδομένων με σκοπό τη χρησιμοποίησή τους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Ο μηχανισμός που προτείνεται θα είναι ταχύς και απλοποιημένος και θεμελιώνεται κατεξοχήν στην αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης. Περιλαμβάνει, ωστόσο, κάποιες εγγυήσεις σε σχέση με τον δίκαιο χαρακτήρα της απόκτησης, αξιοποίησης και χρήσης αποδεικτικών στοιχείων¹⁰⁰.

[illegible]

¹⁰¹ COM (2004) 562 τελικό

¹⁰² Απόφαση πλαίσιο του Συμβουλίου 2005/214/JHA της 24 Φεβρουαρίου 2005, δημοσιευμένη στην επίσημη εφημερίδα L 78 της 22.3.2005

ο για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων δήμευσης (2006)¹⁰³. Η εν λόγω απόφαση προβλέπει ένδικο μέσα για τα πρόσωπα που ενδεχομένως θίγονται και κάνει ρητή αναφορά στην υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του τεκμηρίου αθωότητας¹⁰⁴.

3. Συντονισμός της δίωξης, με βάση την αρχή της διαθεσιμότητας των πληροφοριών¹⁰⁵

Η έναρξη, αλλά και η πρόοδος της δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για ορισμένη ποινική υπόθεση, προϋποθέτει ένα ρυθμισμένο πεδίο δράσης και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων αρχών. Καταρχάς, λοιπόν, για την έναρξη της συνεργασίας, θα πρέπει προηγουμένως να έχουν προσδιοριστεί τα κράτη που εμπλέκονται στη συγκεκριμένη υπόθεση και η αρμοδιότητα καθενός να ασκήσει δίωξη ή να διεξάγει σχετική έρευνα. Επίσης θα πρέπει να έχουν προσδιοριστεί οι συγκεκριμένες αρχές έκαστου κράτους, μεταξύ των οποίων μπορεί να διεξαχθεί η συνεργασία (δηλαδή, οι καθ' ύλην και κατά τόπο αρμόδιες αρχές). Περαιτέρω, για την πρόοδο της συνεργασίας, θα πρέπει να διευκολύνεται η ροή των πληροφοριών που συλλέγουν τα εμπλεκόμενα κράτη. Για παράδειγμα, όταν υποπίπτει στην αντίληψη εισαγγελικής αρχής η τέλεση αξιόποινης πράξης σχετικά με διακρατική διακίνηση ναρκωτικών, η εν λόγω αρχή θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ενημερωθεί σχετικά με τυχόν ήδη ασκηθείσα έρευνα ή δίωξη για την υπόθεση αυτή από άλλο κράτος μέλος. Επίσης, ενδεχομένως θα πρέπει να ενημερωθεί και για τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού. Αλλά ακόμα και κατά τη διάρκεια μιας ποινικής διαδικασίας στην οποία εμπλέκεται ένα μόνο κράτος μέλος, είναι πιθανό να ανακύψει η ανάγκη χορήγησης πληροφοριών από άλλο κράτος μέλος. Για παράδειγμα, είναι δυνατό να ανακύψει ανάγκη πληροφόρησης του δικάζοντος Δικαστηρίου σχετικά με το ποινικό μητρώο του

¹⁰³ Απόφαση πλαίσιο του Συμβουλίου, 2006/783/JHA της 6 Οκτωβρίου 2006, δημοσιευμένη στην επίσημη εφημερίδα ΟJ L 328 την 24.11.2006

¹⁰⁴ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημ, ο.π. υπό 45, σελ. 126

¹⁰⁵ 7η από τις 10 προτεραιότητες του Προγράμματος της Χάγης

κατηγορουμένου, ή σχετικά με ήδη ασκηθείσα δίωξη εις βάρος του για την ίδια πράξη¹⁰⁶.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες αυτές, δημιουργήθηκε αρχικά το κοινό **Ευρωπαϊκό δικαστικό δίκτυο** (1998)¹⁰⁷, για τη βελτίωση της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής μεταξύ των αρχών των κρατών μελών για την καταπολέμηση ορισμένων σοβαρών μορφών εγκληματικότητας. Το δίκτυο αποτελείται από συνδέσμους σε κάθε κράτος μέλος, οι οποίοι διαμεσολαβούν και διευκολύνουν τη δικαστική συνεργασία, παρέχουν τις απαραίτητες νομικές και πρακτικές πληροφορίες στις δικαστικές αρχές της χώρας τους, καθώς και στους συνδέσμους και στις δικαστικές αρχές άλλων κρατών και διευκολύνουν το συντονισμό της δικαστικής συνεργασίας στις περιπτώσεις που υπάρχουν περισσότερες αιτήσεις τοπικών δικαστικών αρχών κράτους μέλους που απαιτούν συντονισμένη δράση σε άλλο κράτος μέλος. Επιπλέον, παρέχει σε μόνιμη βάση ορισμένες βασικές πληροφορίες (νομικές, πρακτικές, καταλόγους δικαστικών αρχών, κλπ.), μέσω κυρίως του κατάλληλου τηλεπικοινωνιακού δικτύου.

Ο σημαντικότερος ωστόσο θεσμός σε αυτό το επίπεδο δικαστικής συνεργασίας, είναι η **Eurojust** [Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας], που συστήθηκε με την απόφαση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 28.02.02¹⁰⁸, ως οργανισμός της ΕΕ με νομική προσωπικότητα, για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών κατά την έρευνα και δίωξη σοβαρών μορφών οργανωμένου εγκλήματος, με διακρατικό χαρακτήρα¹⁰⁹. Απαρτίζεται από ένα μόνιμο εθνικό μέλος από κάθε κράτος μέλος, το οποίο αποσπάται στην έδρα της, που έχει ορισθεί προσωρινά η Χάγη. Με το Ν. 3663/2008 (ΦΕΚ Α΄ 99/28.05.2008), κυρώθηκε

¹⁰⁶ Για παράδειγμα, ο κατηγορούμενος επικαλείται ενώπιον του Δικαστηρίου ότι για την πράξη για την οποία κατηγορείται, έχει ήδη εκδοθεί αμετάκλητη απαλλακτική απόφαση σε άλλο κράτος μέλος. Οπότε το δικάζον Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει την εγκυρότητα, αλλά και το περιεχόμενο της προσκομισθείσας απόφασης, προκειμένου να επιβεβαιώσει ότι πρόκειται για την ίδια πράξη. Πιθανόν μάλιστα, να χρειαστεί να ενημερωθεί σχετικά με το ποινικό δικονομικό σύστημα του άλλου κράτους, προκειμένου να διαπιστώσει αν η απόφαση είναι «δικαστική» και αν έχει καταστεί αμετάκλητη.

¹⁰⁷ Βάσει του άρθρου 31, πρώην άρθρου Κ3 παρ. 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίστηκε η Κοινή Δράση 98/428/ΔΕΥ της 29ης Ιουνίου 1998 από το Συμβούλιο της Ε.Ε., για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου [Επίσημη Εφημερίδα L 191, 07.07.1998]. Βλ. επίσης <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/133055.htm>

¹⁰⁸ Απόφαση του Συμβουλίου 2002/187/ΔΕΥ της 28.02.2002, ΕΕ L 63/1 της 06.03.2002

¹⁰⁹ Επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού στο διαδίκτυο: <http://www.eurojust.europa.eu/index.htm>

πλέον και στην Ελλάδα η απόφαση για τη σύσταση της Eurojust και ρυθμίζονται θέματα σχετικά με τη λειτουργία της στη χώρα μας. Για την επίτευξη του στόχου της, η Μονάδα διευκολύνει τη συνεργασία των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών όσον αφορά τη διεξαγωγή ερευνών, την παροχή δικαστικής συνδρομής και την άσκηση ποινικών διώξεων (για παράδειγμα, συνδράμει στην επίλυση συγκρούσεων δικαιοδοσίας, τη σύσταση κοινών ομάδων έρευνας, την ανταλλαγή πληροφοριών), καθώς επίσης διευκολύνει την εκτέλεση ενταλμάτων έκδοσης. Επιπλέον, διοργανώνει συναντήσεις μεταξύ των ανακριτικών και διωκτικών αρχών των κρατών μελών, για τη χάραξη στρατηγικής και την αντιμετώπιση ιδιαίτερων περιπτώσεων εγκληματικότητας. Η Eurojust συνεργάζεται και με άλλους οργανισμούς της ΕΕ και της ΕΚ, όπως η Europol, η Ευρωπαϊκή υπηρεσία καταπολέμησης της απάτης (OLAF) και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο¹¹⁰.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Eurojust, ως όργανο του τρίτου πυλώνα, δεν διαθέτει ποινική αρμοδιότητα, αλλά έχει αποκλειστικά συντονιστικό ρόλο. Έτσι, για παράδειγμα, ως συλλογικό όργανο μπορεί να ζητά από τα κράτη μέλη τη διεξαγωγή ερευνών ή την άσκηση (ή αποχή από την άσκηση) δίωξης¹¹¹. Ωστόσο, αυτά δεν είναι υποχρεωμένα να ανταποκριθούν, παρά μόνο οφείλουν, με κάποιες εξαιρέσεις, να αιτιολογήσουν τυχόν άρνησή τους. Έχει πάντως υποστηριχτεί και η αντίθετη άποψη, ότι η δυνατότητα της Eurojust να απευθύνει σύσταση προς μια εθνική αρχή να ασκήσει δίωξη, είναι ποινική αρμοδιότητα και κείται εκτός των παραχωρημένων από τα κράτη μέλη αρμοδιοτήτων¹¹². Η άποψη αυτή παρ'όλα το γεγονός, ότι η εν λόγω σύσταση δεν είναι δεσμευτική, ούτε η τυχόν άρνηση της εθνικής αρχής να ασκήσει δίωξη επάγεται κυρώσεις. Διαφορετικά, θα αποτελούσε ποινική αρμοδιότητα και το δικαίωμα έκαστου πολίτη να υποβάλει μήνυση ζητώντας τη δίωξη ορισμένου προσώπου, κάτι το οποίο βεβαίως δεν ισχύει.

Ακόμα ένας νέος θεσμός για την προαγωγή της δικαστικής συνεργασίας σε αυτό το τρίτο επίπεδο, είναι οι **Κοινές Ομάδες Έρευνας**. Οι τελευταίες συγκροτούνται με σκοπό τη διεξαγωγή έρευνας σε ένα ή

¹¹⁰ Βλ. σχετικά με το Κοινό Δικαστικό Δίκτυο και τη Eurojust, στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης (<http://www.ministryofjustice.gr/>) που αναφέρεται στη διεθνή δικαστική συνεργασία.

¹¹¹ βλ. όσον αφορά ειδικά την Ελλάδα, τα αρθρ. 5 & 6 του Ν. 3663/2008.

¹¹² Βλ. σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1290

περισσότερα κράτη μέλη, για τη διακρίβωση ορισμένων μορφών εγκληματικότητας, όπως η σωματεμπορία και η παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, όταν αυτό καθίσταται απαραίτητο από τη φύση της υπόθεσης¹¹³.

Τέλος, στο επίπεδο αυτό θα μπορούσε να ενταχθεί το Πρωτόκολλο που προσαρτήθηκε στη Σύμβαση για τη δικαστική συνδρομή, για την οποία έγινε λόγος ανωτέρω, σχετικά με την **παροχή πληροφοριών για τις τραπεζικές συναλλαγές**¹¹⁴, όπως επίσης η Απόφαση για την **ανταλλαγή αποσπασμάτων ποινικού μητρώου**¹¹⁵.

¹¹³ Βλ. αρθρ. 13 επ. του Ν. 3663/2008 (ΦΕΚ Α' 99/28.05.2008)

¹¹⁴ Το Πρωτόκολλο αυτό υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο σύμφωνα με το άρθρο 34 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση [Επίσημη Εφημερίδα C 326, 21.11.2001]

¹¹⁵ Απόφαση 2005/876/JHA του Συμβουλίου της 21 Νοεμβρίου 2005 [OJ L 322 of 9.12.2005]

II. Ατομικά δικαιώματα του υποκειμένου της δικαστικής συνεργασίας

A. Η ανάδειξη της προστασίας ατομικών δικαιωμάτων κατά την ενεργοποίηση της δικαστικής συνεργασίας στην ΕΕ

1. Ο δυναμικός χαρακτήρας της δικαστικής συνεργασίας σε ενωσιακό επίπεδο

Όπως καταδείχθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η δικαστική συνεργασία στο πλαίσιο της ΕΕ έχει πολύ δυναμικότερο χαρακτήρα, από αυτόν της αντίστοιχης συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο. Τα νομικά μέσα και οι αρμοδιότητες των ενωσιακών οργάνων που κατοχυρώνονται ή απορρέουν ερμηνευτικά από την Συνθ ΕΕ¹¹⁶, με σκοπό την αποτελεσματικότερη και ταχύτερη δικαστική συνεργασία για την καταστολή της εγκληματικότητας (και απώτερο στόχο την καθίδρυση του ενιαίου χώρου ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης), καθιστούν την επίδραση της ενωσιακής πολιτικής στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών ιδιαίτερα έντονη. Ωστόσο, αυτή η εξέλιξη, σύμφωνα άλλωστε και με το αρθρ. 6 της Συνθ ΕΕ, θα πρέπει να είναι συμβατή με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εξάλλου, η προωθημένη δικαστική συνεργασία, ιδιαίτερα μάλιστα μετά την καθιέρωση της αρχής αμοιβαίας αναγνώρισης, προϋποθέτει αμοιβαία εμπιστοσύνη των κρατών μελών όσον αφορά την παροχή επαρκούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βεβαίως, ήδη το γεγονός ότι όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ δεσμεύονται από την ΕΣΔΑ και υπόκεινται στη δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ, αποτελεί εγγύηση προστασίας των δικαιωμάτων ως ένα βαθμό. Εντούτοις, όπως υποστηρίζεται¹¹⁷, η Σύμβαση αυτή προσφέρει ένα “minimum” προστασίας, δηλαδή τα κράτη που δεσμεύονται από αυτή μπορούν να προσφέρουν ευρύτερη προστασία. Συνεπώς, ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ που αποτελούν «προχωρημένα φυλάκια προστασίας»¹¹⁸ είναι –

¹¹⁶ Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί, ότι το ΔΕΚ φαίνεται να εξαντλεί το γράμμα της Συνθήκης, όσον αφορά τις παραχωρημένες αρμοδιότητες και τη δυνατότητα επέμβασης του ενωσιακού στο εθνικό δίκαιο

¹¹⁷ Βλ. σε Ροζάκη Χρήστου, Ο Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλέγμα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη, ΕΕΕυρΔ Ειδικό τεύχος, 2001, σελ. 435

¹¹⁸ Βλ. σε Ροζάκη Χρήστου, ο.π. υπό 117, σελ. 436-7

δικαιολογημένα- δύσκολο να εμπιστευτούν και αναγνωρίσουν το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης άλλων κρατών μελών, τα οποία καίτοι είναι μέλη της ΕΣΔΑ, εντούτοις δεν προσφέρουν ενδεχομένως ανάλογη προστασία στο πλαίσιο της ποινικής τους δικαιοδοσίας.

Τίθεται επομένως το ερώτημα, αφενός αν η εξουσία που έχει παραχωρηθεί στα ενωσιακά όργανα για την προώθηση της στενότερης δικαστικής συνεργασίας εκθέτει τα ανθρώπινα δικαιώματα σε κίνδυνο και, αφετέρου, αν η προστασία των τελευταίων από πιθανές προσβολές είναι επαρκής, ή αν είναι απαραίτητη η αποτελεσματικότερη κατοχύρωσή τους από την ΕΕ¹¹⁹.

2. Υποκείμενο της δικαστικής συνεργασίας και τα δικαιώματα αυτού που ενδεχομένως θίγονται

Όπως έχει επισημανθεί, η δικαστική συνεργασία με την μορφή της δικαστικής αρωγής καθώς και του συντονισμού της δίωξης, αρχίζει από τη στιγμή που δημιουργούνται υπόνοιες για την τέλεση ορισμένης εγκληματικής πράξης. Συνεπώς, τα πρόσωπα εις βάρος των οποίων διενεργείται οποιαδήποτε πράξη από αυτό το σημείο εκκίνησης, υπάγονται στην έννοια του υποκειμένου δικαστικής συνεργασίας και χρήζουν προστασίας. Καταρχάς, λοιπόν, υποκείμενο είναι ο κατηγορούμενος για την τέλεση της πράξης που διερευνάται, ή ακόμα ο ύποπτος εις βάρος του οποίου υπάρχουν υπόνοιες¹²⁰,¹²¹. Επιπλέον, στην ίδια κατηγορία εντάσσεται ο καταδικασθείς του οποίου

¹¹⁹ Η διερεύνηση του πρώτου ερωτήματος, κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιηθεί ξεχωριστά για κάθε επίπεδο δικαστικής συνεργασίας. Ωστόσο, θα πρέπει προηγουμένως να εκτεθούν ορισμένα στοιχεία που αφορούν και τα τρία επίπεδα και, συγκεκριμένα να προσδιοριστεί το υποκείμενο των προστατευόμενων δικαιωμάτων και τα δικαιώματα αυτού που ενδέχεται να προσβληθούν. Το δε δεύτερο ερώτημα αποτελεί αντικείμενο διερεύνησης επόμενου κεφαλαίου

¹²⁰ Βλ. σκ. 53 στην πρόταση της Επιτροπής για απόφαση πλαίσιο για τα δικονομικά δικαιώματα, ο.π. υπό 49. Μάλιστα σύμφωνα με την εν λόγω πρόταση (σκ. 8), στην έννοια του αλλοδαπού υπόπτου του οποίου τα δικαιώματα χρήζουν προστασίας, υπάγονται οι πολίτες τρίτων κρατών, εντός αλλά και εκτός της ΕΕ.

¹²¹ «Τα σχετικά δικαιώματα [σύμφωνα και με τη νομολογία του ΕΔΔΑ] αρχίζουν να ισχύουν από τη στιγμή κατά την οποία γνωστοποιείται στο εκάστοτε πρόσωπο ότι είναι ύποπτο για τη διάπραξη αδικήματος», βλ. σκ. 54 στην πρόταση της Επιτροπής για απόφαση πλαίσιο για τα δικονομικά δικαιώματα, ο.π. υπό 49. Βεβαίως, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα εν λόγω δικαιώματα πρέπει να ενεργοποιούνται σε ένα πρότερο στάδιο της γνωστοποίησης. Εξάλλου, ακόμα και η αυτόχρημα γνωστοποίηση, αποτελεί η ίδια δικαίωμα, άξιο προστασίας. Όταν όμως για παράδειγμα διενεργείται ορισμένη ειδική ανακριτική πράξη, όπως η ανακριτική διείδυση και, επομένως, στο στάδιο αυτό ο καθ' ού η έρευνα δεν έχει λάβει γνώση των

Ως προς τα δικαιώματα που εκτίθενται σε κίνδυνο κατά τη δικαστική συνεργασία, αυτά μπορεί να είναι ουσιαστικά, ή δικονομικά. Για παράδειγμα, μπορούν να αναφερθούν η αξιοπρέπεια του ανθρώπου, το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια¹²², το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και στα προσωπικά δεδομένα, αλλά επίσης το δικαίωμα υπεράσπισης, το τεκμήριο αθωότητας, οι αρχές νομιμότητας¹²³ και αναλογικότητας των αξιόποινων πράξεων και των ποινών, η αρχή ne bis in idem (αρχή του δεδικασμένου και

¹²² Άρθρο 5 ΕΣΔΑ & αρθρ. 5.2 & 6 του Συντάγματος. Βλ σχ Τσόλκα Όλγας, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης – Ένα « φιλόδοξο » μέσο για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης , Ποιν.Χρ. 2002 (NB'), σελ. 103: Κατά την εκτέλεση ενός ΕΕΣ ελέγχεται το αρθρ. 5 ΕΣΔΑ, αλλά δεν ελέγχεται η τήρηση των δικαιωμάτων του αρθρ. 6 ΕΣΔΑ, αφού δεν διενεργείται στο πλαίσιο διευθέτησης των ποινικών αξιώσεων του κράτους εκτέλεσης, αλλά διευκόλυνση της ποινικής δικαιοδοσίας του εκζητούντος κράτους, του οποίου το δίκαιο θα εφαρμοστεί και αυτό πλέον θα παρέχει τις εγγυήσεις του αρθρ. 6 ΕΣΔΑ στον παραδοθέντα

41

απαγόρευση δεύτερης δίωξης για την ίδια πράξη) κ.α.¹²⁴. Τα δικαιώματα που θίγονται, λοιπόν, μπορεί να είναι όλα αυτά που προσβάλλονται από τις αποφάσεις και τις ενέργειες των αρχών ενός μεμονωμένου κράτους μέλους. Αυτές οι τελευταίες, που καταρχήν υπάγονται στον έλεγχο του εθνικού δικαίου, από τη στιγμή που αναγνωρίζονται ή που αξιοποιούνται τα πορίσματά τους από άλλο κράτος μέλος, εντάσσονται στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας¹²⁵. Άλλωστε, τα εν λόγω δικαιώματα ενδεχομένως θίγονται ήδη κατά την υιοθέτηση δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου, εφόσον αυτή έχει επίδραση στο εθνικό δίκαιο και δημιουργεί υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη.

Ωστόσο, όπως έχει ήδη επισημάνει και η Επιτροπή¹²⁶, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας και λόγω του διακρατικού χαρακτήρα της, τα δικαιώματα που κυρίως χρήζουν προστασίας, είναι τα δικαιώματα υπεράσπισης του προσώπου και, ιδιαίτερα, η πρόσβαση σε συνδρομή δικηγόρου το συντομότερο δυνατό¹²⁷, η πρόσβαση σε δωρεάν διερμηνεία της ανακριτικής ή ακροαματικής διαδικασίας και μετάφραση των κρίσιμων τουλάχιστο διαδικαστικών ή αποδεικτικών εγγράφων¹²⁸, η ιδιαίτερη μέριμνα για πρόσωπα που αδυνατούν να κατανοήσουν ή παρακολουθήσουν τη διαδικασία (πχ ανήλικους, κωφούς κ.)¹²⁹, το δικαίωμα επικοινωνίας με την οικογένεια, τον εργοδότη και ενδεχομένως τις προξενικές αρχές¹³⁰ και η γνωστοποίηση στους υπόπτους των δικαιωμάτων τους (δηλαδή αυτών που τους αναγνωρίζει το κράτος στο οποίο διεξάγεται η διαδικασία, σε γλώσσα που κατανοούν), με την επίδοση σε αυτούς του εγγράφου δικαιωμάτων¹³¹,
132 .

¹²⁴ Άρθρα 5, 6 & 8 της ΕΣΔΑ, ιδιαίτερα τα κεφάλαια I, II & IV του Χάρτη αλλά και σχετικά δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα Συντάγματα των κρατών μελών

¹²⁵ οπότε χρήζει διερεύνησης αν η προστασία που παρέχει το εθνικό δίκαιο επαρκεί, ή αν απαιτείται υπερκείμενη προστασία τους από την Ένωση. Ο προβληματισμός αυτός βέβαια εντάσσεται συστηματικά σε επόμενο κεφάλαιο

¹²⁶ σκ. 24 στην πρότασή της για τα δικονομικά δικαιώματα

¹²⁷ βλ. σκ. 31 επ.

¹²⁸ σκ. 35 επ.

¹²⁹ σκ. 39 επ.

¹³⁰ σκ. 42 επ.

¹³¹ σκ. 45 επ.

¹³² Βλ σχ Τσόλκα Όλγας, ο.π. υπό 123, σελ. 110: Ορισμένα από τα δικαιώματα αυτά απορρέουν από το αρθρ. 5 της ΕΣΔΑ, όπως το δικαίωμα ενημέρωσης, πρόσβασης σε διερμηνέα και νομικό παραστάτη και, ειδικά, αν το πρόσωπο του οποίου ζητείται η έκδοση δεν συγκατατίθεται, δικαίωμα ακρόασης. Ακόμη, αξίζει ν' αναφερθούν το δικαίωμα προσφυγής κατά της απόφασης του κράτους εκτέλεσης να εκτελέσει το ΕΕΣ, όπως και η

B. Ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα τρία επίπεδα δικαστικής συνεργασίας

Για την επίτευξη των στόχων της ΕΕ σε κάθε επίπεδο δικαστικής συνεργασίας¹³³, τα ενωσιακά όργανα αξιοποιούν τη δικαιοπαγωγική τους αρμοδιότητα. Ωστόσο, ένα οποιοδήποτε όργανο, ενωσιακό ή εθνικό, που έχει την εξουσία να θεσπίζει κανόνες που αφορούν την ποινική καταστολή και περιορίζουν τις ατομικές ελευθερίες, θα πρέπει **1.** να διαθέτει δημοκρατική νομιμοποίηση¹³⁴, έστω κατά παραχώρηση από δημοκρατικά νομιμοποιημένο όργανο (δηλαδή έμμεση), **2.** να έχει την σχετική αρμοδιότητα (σύμφωνα με τις αρχές της δοτής αρμοδιότητας, της επικουρικότητας και της αναλογικότητας) και **3.** να τηρεί τις αναγνωρισμένες αρχές δικαίου, όπως οι αρχές της νομιμότητας, της ισότητας, της αναλογικότητας μεταξύ επιδιωκόμενου σκοπού και επιβαλλόμενου στα ατομικά δικαιώματα περιορισμού¹³⁵.

1. Δημοκρατική νομιμοποίηση

Στη δευτερογενή δικαιοπαγωγική διαδικασία του τρίτου πυλώνα, κυρίαρχο ρόλο έχει το Συμβούλιο, το οποίο ωστόσο είναι πολιτικό όργανο και στερείται άμεσης δημοκρατικής νομιμοποίησης. Αντίθετα, ο ρόλος του Κοινοβουλίου στο στάδιο αυτό, περιορίζεται στην διατύπωση απλής/ μη δεσμευτικής γνωμοδότησης. Θα μπορούσε ίσως να υποστηριχτεί ότι αρκεί η έμμεση νομιμοποίηση του Συμβουλίου, από την παραχώρηση αρμοδιοτήτων

τήρηση των ανώτατων χρονικών ορίων κράτησης, σύμφωνα άλλωστε και με το εθνικό μας Σύνταγμα

¹³³ Όπως αυτά παρουσιάστηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο

¹³⁴ Η εξουσία του Κράτους να θεσπίζει και εφαρμόζει το Ποινικό Δίκαιο συμπεριλαμβανομένης της Ποινικής Δικονομίας, πηγάζει από τη δημοκρατική του νομιμοποίηση. Βλ. σε Ζημιανίτη Δημ., ο.π. υπό 45, σελ. 102: η ποινική νομοθέτηση στη σύγχρονη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία πρέπει να πηγάζει απ' το λαό. Ομοίως, Ψαρούδα – Μπενάκη Άννα, Προς ένα Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο; Σκέψεις με αφορμή το Σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, Ποιν Χρον ΝΓ/2003, σελ 961-962: Η ποινική αξίωση της Πολιτείας είναι σύμφυτη με την αυθεντία του Κράτους

¹³⁵ Βλ. σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 58, σελ. 66 επ. Η ποινική αρμοδιότητα της Κοινότητας [αλλά και της ΕΕ] είναι δοτή κατά τη γένεσή της και περιορισμένη κατά την έκτασή της, οι δε λόγοι του περιορισμού αυτού είναι συνταγματικής φύσης: η αρχή της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της αρχής της νομιμότητας (n.c.n.p.s.l.).

μέσω της Συνθήκης. Όμως, η εξουσιοδότηση δεν αρκεί να είναι έμμεση και γενική, αλλά πρέπει να είναι ειδική και περιορισμένη. Το έλλειμμα αυτό δημοκρατικής νομιμοποίησης δεν μπορεί, εξάλλου, να καλυφθεί ούτε με την εκ των υστέρων ενσωμάτωση του δευτερογενούς δικαίου του τρίτου πυλώνα από τα εθνικά κοινοβούλια^{136, 137}. Αν δε ληφθεί υπόψη ότι το δευτερογενές δίκαιο δεσμεύει τα κράτη μέλη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, ως προς το οποίο μάλιστα, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ, έχει άμεση επίδραση στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών¹³⁸, συμπεραίνει κανείς ότι οι βασικοί άξονες της ποινικής πολιτικής καθορίζονται από ένα μη δημοκρατικά νομιμοποιημένο όργανο. Για το λόγο αυτό, για παράδειγμα, η ορθότητα της επιλογής της απόφασης πλαίσιο ως νομικού μέσου, αντί της σύμβασης, για την καθιέρωση του ΕΕΣ και, ακόμα περισσότερο, την κατοχύρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, έχει αμφισβητηθεί¹³⁹.

Ωστόσο, καίτοι η μεγαλύτερη συμμετοχή του Κοινοβουλίου θα ήταν οπωσδήποτε επιθυμητή, δεν πρέπει να παραγνωριστεί, ότι τα κράτη μέλη διατηρούν ακέραιο το δικαίωμά τους να μην υιοθετήσουν το δευτερογενές δίκαιο της ΕΕ, ή να μην το εφαρμόσουν, ακόμη κι αν αυτό έχει ως συνέπεια την αναστολή των δικαιωμάτων τους ή ακόμα την έξοδό τους από την ΕΕ, με όποιο πολιτικό κόστος¹⁴⁰. Επομένως, τα όργανα της ΕΕ δεν έχουν καθοριστικές ελεγκτικές και κατασταλτικές αρμοδιότητες επί του εθνικού

¹³⁶ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημ., ο.π. υπό 45, σελ. 102. Το δημοκρατικό έλλειμμα στον Γ πυλώνα έχει επικριθεί έντονα. Βλ. σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. υπό 77, σελ. 478. Αντίθετα, σε Μουζάκη, Διονυσίου Δ, Επί της ποινικής αρμοδιότητας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Μια κριτική προσέγγιση), Ποιν Χρον ΝΔ 2004, σελ. 487, υποσημείωση υπ' αριθμ. 43: η προϋπόθεση δημοκρατικής νομιμοποίησης καλύπτεται όταν το ενωσιακό δίκαιο κυρώνεται από τα εθνικά Κοινοβούλια

¹³⁷ Επισημαίνεται ότι το πρωτογενές δίκαιο των συνθηκών έχει επικυρωθεί από τα εθνικά Κοινοβούλια, άρα δεν τίθεται ζήτημα δημοκρατικής νομιμοποίησης ως προς τις διατάξεις της Συνθήκης.

¹³⁸ Σύμφωνα με το ΔΕΚ, τα κράτη οφείλουν, ακόμα και πριν την κύρωση ή ενσωμάτωση του ενωσιακού δικαίου, να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο σύμφωνα με αυτό (απόφαση ΔΕΚ της 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (Purino Maria)).

¹³⁹ Βλ σε Τσόλκα Όλγας, ο.π. υπό 123, σελ. 107, όπου επισημαίνεται ότι η απόφαση πλαίσιο είναι μονομερής απόφαση του Συμβουλίου. Επίσης, το σχ. ισχυρισμό του Βέλγικου Συνταγματικού Δικαστηρίου, επί του προδικαστικού ερωτήματος του οποίου εκδόθηκε η απόφαση ΔΕΚ της 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), σημείο 12. Βεβαίως, δεν πρέπει να παροράται, ότι η υιοθέτηση μιας απόφασης πλαίσιο, συνεπάγεται μεν την υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας του εθνικού δικαίου με αυτή, όμως δεν φτάνει μέχρις σημείου ανατροπής του.

¹⁴⁰ Βλ. και σε Vogel Joachim, *Europäischer Haftbefehl und deutsches Verfassungsrecht*, JZ 17/2005, σελ. 803, με αφορμή την απόφαση του ΟΣΔΓ για το ΕΕΣ: δεν υπάρχει έλλειμμα δημοκρατικό, αφού τα δικαιοπαραγωγικά όργανα των κρατών μελών διατηρούν την πολιτική δύναμή τους στο πλαίσιο της ενσωμάτωσης της απόφασης πλαίσιο, να αρνηθούν αν είναι απαραίτητο (επιφύλαξη κυριαρχίας)

δικαίου των κρατών μελών. Η ΕΕ, καθορίζει μονάχα την αντεγκληματική πολιτική που επιθυμεί, χωρίς πράγματι να έχει την προς τούτο εξουσιοδότηση απ' τους πολίτες της. Όμως η εφαρμογή της πολιτικής αυτής παραμένει στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, που σε αντίθετη περίπτωση θα υποστούν, μόνο αυτά, τις όποιες πολιτικές κυρώσεις. Πιο απλά, η «αρμοδιότητα» της Ένωσης να νομοθετεί στο χώρο του ποινικού δικαίου, στηρίζεται στην πολιτική και μόνο δέσμευση των κρατών τα οποία, για να παραμείνουν στους κόλπους της, δεσμεύονται να ακολουθούν την ενωσιακή πολιτική¹⁴¹.

Κατ' αυτό τον τρόπο, καμία ενέργεια της Ένωσης δεν έχει από μόνη της απευθείας επίδραση στα δικαιώματα του πολίτη του κράτους μέλους, χωρίς την σύμπραξη του εθνικού Κοινοβουλίου ή των εθνικών αρχών επιβολής του δικαίου. Άλλο είναι το θέμα, ότι η μεγαλύτερη και αμεσότερη συμμετοχή του λαού στις δικαιοπαραγωγική διαδικασία της Ένωσης, θα συνέβαλε ασφαλώς στη μεγαλύτερη αποδοχή της και θα ήταν οπωσδήποτε επιθυμητή¹⁴². Για παράδειγμα, η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ ορίζει μεν ότι τα κράτη οφείλουν να παραδίδουν τα εκζητούμενα πρόσωπα, ακόμα και αν η πράξη για την οποία κατηγορούνται ή έχουν καταδικαστεί δεν είναι έγκλημα στο έδαφός τους, όμως η παράδοση καθεαυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί βάσει της απόφασης πλαίσιο, αν προηγουμένως η τελευταία δεν υιοθετηθεί από το εθνικό κοινοβούλιο. Αυτό δε το στάδιο, δεν νομιμοποιεί δημοκρατικά ex post το Συμβούλιο της ΕΕ που εξέδωσε την απόφαση πλαίσιο, αλλά οπωσδήποτε παρέχει επαρκή προστασία για τον ίδιο τον πολίτη.

2. Αρμοδιότητα

¹⁴¹ Έτσι, για παράδειγμα, η μη μεταφορά της απόφασης πλαίσιο στο εσωτερικό δίκαιο δεν οδηγεί σε προσφυγή από την επιτροπή ή άλλο κράτος κατά του κράτους αυτού ενώπιον του ΔΕΚ, όπως αντίθετα ισχύει στον πρώτο πυλώνα, σύμφωνα με τα αρθρ. 226 & 227 Συνθ ΕΚ. Βλ. σε Μουζάκη, Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 486, υποσημείωση υπ' αριθμ. 25

¹⁴² Πάντως, μάλλον ορθά παρατηρείται ότι, η συμμετοχή εκπροσώπων οργανώσεων συμφερόντων που είναι εγκατεστημένη στις Βρυξέλλες κατά εκατοντάδες και η φανερό και ευκολοπαρατήρητη διαδικασία λήψης αποφάσεων από την Ένωση (άλλως η διαφάνεια της Διοίκησης), είναι τέτοια, ώστε καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το δημοκρατικό έλλειμμα δεν είναι τόσο μεγάλο στην πράξη όσο στη θεωρία (συγκριτικά και με τις αντίστοιχες διαδικασίες λήψης αποφάσεων από τα κράτη μέλη). Βλ. σε Μουζάκη, Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 502 υποσημείωση υπ' αριθμ. 194 (αλλά και σελ. 490)

Ένα άλλο ζήτημα που χρήζει διερεύνησης είναι τα όρια της αρμοδιότητας των ενωσιακών οργάνων να θεσπίζουν δευτερογενείς κανόνες δικαίου για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας. Τα όρια αυτά διαγράφονται από τις αρχές της δοτής αρμοδιότητας, της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

Οι κανόνες που διέπουν τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις είναι κανόνες ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου. Καταρχάς, λοιπόν, όπως εξάλλου έχει ήδη αναφερθεί, η θέσπιση των κανόνων αυτών είναι αρμοδιότητα που απορρέει από την κρατική κυριαρχία (αφού μόνο το κράτος διαθέτει αφενός τη δημοκρατική νομιμοποίηση, αφετέρου τα μέσα και την εξουσία επιβολής των κανόνων)¹⁴³. Ωστόσο, τα ίδια τα κράτη μέλη έχουν εκχωρήσει ή παραχωρήσει¹⁴⁴ ορισμένες κυριαρχικές αρμοδιότητες στην ΕΕ κατά την ίδρυσή της, αλλά και μεταγενέστερα με την τροποποίηση της Συνθ ΕΕ και ιδιαίτερα με την διακήρυξη ως στόχου της Ένωσης της ανάπτυξής της ως ενιαίου χώρου ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης. Η εθνική κυριαρχία, ωστόσο, δεν πλήττεται στον πυρήνα της¹⁴⁵. Έτσι, η ΕΕ δεν έχει εξοπλιστεί με δική της κυριαρχία, ούτε διαθέτει μέσα καταναγκασμού, ή εξουσία επιβολής. Η μόνη κανονιστική κυριαρχία που διαθέτει και μοναδική της δύναμη είναι η παραγωγή κανόνων δεσμευτικών για τα κράτη μέλη¹⁴⁶. Εξάλλου, η εκχώρηση ή παραχώρηση εξουσίας βασίζεται στη σύμπτωση της κυρίαρχης βούλησης των εθνικών κρατών, τα οποία διατηρούν το δικαίωμα ανά πάσα στιγμή να αποχωρήσουν. Αυτό το δικαίωμα, όπως παρατηρείται¹⁴⁷, αποτελεί επιβεβαίωση της εθνικής κυριαρχίας τους, έστω κι αν μια τέτοια επιλογή μοιάζει πολιτικά αδύνατη. Εξαιτίας αυτής της ιδιόμορφης διασποράς της εθνικής κυριαρχίας, αναφέρεται ότι η έννοια αυτή «τείνει να μετεξελιχθεί σε δύναμη ρευστή που διαχέεται και επιμερίζεται σε κέντρα εξουσίας, εθνικά και υπερεθνικά [...]». Συνεπώς, η εκχώρηση

¹⁴³ «Το ποινικό δίκαιο με τον διπλό του χαρακτήρα ως μέτρο προστασίας των εννόμων αγαθών και παράλληλα ως μέτρο ελευθερίας των πολιτών αποτελεί, όπως είναι γνωστό, κατεξοχήν έκφανση της άσκησης κρατικής εξουσίας». Βλ. σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1284

¹⁴⁴ Με την εκχώρηση αρμοδιοτήτων, εννοείται ότι για αυτές αποκλειστικά αρμόδια είναι πλέον η Ένωση, ενώ αντίθετα με την παραχώρηση αρμοδιοτήτων, εννοείται ότι αρμόδια είναι καταρχήν τα κράτη μέλη και επικουρικά η Ένωση.

¹⁴⁵ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, Εκχώρηση αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επιφύλαξη κυριαρχίας κατά το άρθρο 28 παρ. 2 και 3 Σ, ΕΕΕυρΔ 2003, σελ. 748

¹⁴⁶ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 747

¹⁴⁷ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 745-746

αρμοδιοτήτων, καίτοι μεταβάλει την εθνική κυριαρχία, «δεν θα πρέπει να κατανοείται ως απώλεια (εθνικής) κυριαρχίας, αλλά μάλλον ως μεταβολή, ίσως και μετάλλαξη της έννοιας της κυριαρχίας»¹⁴⁸, ¹⁴⁹. Αφού, λοιπόν, η εξουσία για τη θέσπιση κανόνων είναι προϊόν εκχώρησης ή παραχώρησης από τα κράτη μέλη στην ΕΕ, η εκάστοτε νομοθετική πρωτοβουλία των ενωσιακών οργάνων θα πρέπει να κείται εντός του πλαισίου της αναγνωρισμένης αυτής αρμοδιότητας¹⁵⁰.

Ιδιαίτερα ως προς τις αρμοδιότητες που έχουν παραχωρηθεί στην ΕΕ, χωρεί εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας. Σύμφωνα με αυτή¹⁵¹, στους τομείς που δεν ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ, αυτή δραστηριοποιείται, μόνον όταν ο επιδιωκόμενος στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκώς με τη δράση των κρατών μελών στο πλαίσιο του εθνικού συνταγματικού συστήματος, μπορεί όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθεί καλύτερα από την Κοινότητα. Τα δε κοινοτικά μέτρα θα πρέπει να αφήνουν το μεγαλύτερο δυνατό πεδίο για εθνικές αποφάσεις.

Εξάλλου, οι αρμοδιότητες της ΕΕ πρέπει επίσης να είναι σύμφωνες με την αρχή της αναλογικότητας, επομένως «το περιεχόμενο και η μορφή της

¹⁴⁸ Βλ. σε Πινακίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 76, 77, 79 επ., ο οποίος πάντως παρατηρεί ότι, όσο η κυριαρχία εκφεύγει της προστασίας που παρέχει το κράτος και αυτονομείται, «τόσο παρίσταται αναγκαία η οργάνωση και οριοθέτησή της στα πεδία που δραπετεύει».

¹⁴⁹ Σε μετάλλαξη της εθνικής κυριαρχίας αναφέρεται και ο Μανιτάκης Αντώνης, ο.π. υπό 145, σελ. 742-743, ο οποίος κάνει λόγο για τη διάπλαση μιας μορφής κυριαρχίας μετα – εθνικού χαρακτήρα, προκειμένου για τη διαμόρφωση του ενιαίου δημόσιου ευρωπαϊκού πολιτικού χώρου, δηλαδή για ένα ευρωπαϊκό δημόσιο δίκαιο

¹⁵⁰ Βλ. σε Jescheck Hans Heinrich, ο.π. υπό 40, σελ. 482 επ.: Η Ένωση, σε αντιδιαστολή με το Συμβούλιο της Ευρώπης, έχει χαρακτηριστικά μιας ομοσπονδίας. Το στοιχείο της κυριαρχίας, ωστόσο, περιορίζεται στην εξουσία και τα δικαιώματα που της έχουν εκχωρήσει τα κράτη μέλη. [σε αυτό το σημείο εντοπίζει μάλλον ο συγγραφέας τη διαφορά της Ένωσης από την ομοσπονδία]

¹⁵¹ Το περιεχόμενο της αρχής της επικουρικότητας διαγράφεται στο Πρωτόκολλο το οποίο προσαρτάται στη ΣυνθΕΚ (αριθμ. 30), σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας (1997), δημοσιευμένο στην Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 321 Ε της 29/12/2006, σ. 0308-0311, το οποίο αφορά καταρχήν τον πρώτο πυλώνα. Η αρχή της επικουρικότητας στον τρίτο πυλώνα, κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 παρ. 2 Συνθ ΕΕ, όπου γίνεται παραπομπή στο άρθρο 5 της Συνθ ΕΚ. Εξάλλου, σύμφωνα με το αρθρ. 33 Συνθ ΕΕ, η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις δεν θίγει την άσκηση αρμοδιοτήτων που εμπίπτουν στα κράτη μέλη για την τήρηση της δημόσιας τάξης και τη διαφύλαξη της εσωτερικής ασφάλειας. Επομένως, καταρχήν είναι αποκλειστική αρμοδιότητα του εισαγγελέα του κράτους μέλους να ασκήσει δίωξη. Δεν μπορεί η Eurojust να το απαιτήσει, παρά μόνο να απευθύνει σύσταση.

δράσης της Ένωσης δεν [πρέπει να] υπερβαίνουν τα απαιτούμενα για την επίτευξη των στόχων των Συνθηκών»¹⁵².

Η αρμοδιότητες της ΕΕ καταρχάς κατοχυρώνονται από το πρωτογενές δίκαιο, δηλαδή το κείμενο των Συνθηκών και ερμηνεύονται υπό το πρίσμα των στόχων που επεδίωξαν οι συντάκτες τους¹⁵³. Ωστόσο, ο ακριβής προσδιορισμός τους είναι συχνά δυσχερές. Μάλιστα, το ζήτημα αυτό είναι άμεσα συνυφασμένο με την εθνική νομοθεσία των κρατών μελών, από την οποία προκύπτουν αφενός οι αρμοδιότητες και αφετέρου η ιεραρχική θέση που αναγνωρίζουν τα ίδια τα κράτη στην Ένωση και στο ενωσιακό δίκαιο¹⁵⁴. Μάλιστα το ΔΕΚ, όταν καλείται να ερμηνεύσει το ενωσιακό δίκαιο, οφείλει να ελέγχει ότι τηρούνται οι άνω προϋποθέσεις, ότι δηλαδή αυτό θεσπίστηκε από αρμόδιο όργανο¹⁵⁵. Πέραν όμως του ΔΕΚ και τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να ελέγχουν αν το ενωσιακό δίκαιο θεσπίστηκε από αρμόδιο όργανο, διότι τυχόν υπέρβαση των ορίων δικαιοδοσίας της ΕΕ, ισοδυναμεί με εισβολή στην εθνική συνταγματική δικαιοδοσία¹⁵⁶.

Το ζήτημα της αρμοδιότητας της ΕΕ κατά την θέσπιση δευτερογενούς δικαίου, έχει αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού ιδιαίτερα σε δύο

¹⁵² Πρωτόκολλο το οποίο προσαρτάται στη ΣυνθΕΚ (αριθμ. 30), σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας (1997), ο.π. υπό 151

Επίσης, άρθρο 3β παρ. 1, 3 & 4 της Συνθήκης της Λισσαβώνας, για την τροποποίηση της Συνθ ΕΕ και της Συνθ ΕΚ, όπως συμφωνήθηκε από τη Διάσκεψη των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κ-μ στις Βρυξέλλες, την 3/12/2007 (CIG 14/07)

¹⁵³ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 750: Η νομιμοποίηση της Κοινότητας [αλλά και της Ένωσης] πρέπει να αναζητηθεί στην πολιτική βούληση των Κρατών που κύρωσαν τη Συνθήκη ίδρυσής της, από εκεί και μόνο αντλεί νομιμοποίηση των πράξεών της

¹⁵⁴ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 754: «η αρμοδιότητά της είναι δοτή ως προς τη γένεσή της, κατ' ανάθεση ως προς τη φύση της, ειδική και περιορισμένη ως προς την έκτασή της, δέσμια κατά την άσκησή της και λειτουργικά εξαρτημένη ως προς την ισχύ των αποφάσεών της από τις επικράτειες και τους δικαιοκρατικούς μηχανισμούς των κρατών μελών». Επομένως, η ΕΕ οφείλει να δραστηριοποιείται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που της εκχώρησαν τα κράτη, δυνάμει του Συντάγματός τους. Η αρχή της δοτής αρμοδιότητας επαναλαμβάνεται και στη Συνθήκη της Λισσαβώνας, Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, σημαίνει ότι η δράση της Ένωσης περιορίζεται στις αρμοδιότητες που τις απονέμουν τα κράτη μέλη. Βλ. το άρθρο 3β παρ. 1 & 2 της Συνθήκης της Λισσαβώνας, για την τροποποίηση της Συνθ ΕΕ και της Συνθ ΕΚ, όπως συμφωνήθηκε από τη Διάσκεψη των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κ-μ στις Βρυξέλλες, την 3/12/2007 (CIG 14/07).

¹⁵⁵ επισημαίνεται πάντως, ότι σε ελάχιστες περιπτώσεις ακύρωσε το ΔΕΚ απόφαση του Συμβουλίου λόγω υπέρβασης αρμοδιότητας (όπως, για παράδειγμα με την απόφαση της 13.09.2005 στην υπόθεση C-176/03 Επιτροπής κατά Συμβουλίου). Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 758, υποσημείωση υπ' αρ. 39 και την εκεί παραπομπή, που αναφέρει ότι, μέχρι τη συγγραφή της εν λόγω μελέτης, δεν είχε εκδοθεί σχετική απόφαση του ΔΕΚ.

¹⁵⁶ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 757-758. Ο ίδιος υποστηρίζει (σελ. 763) ότι αντίθετα, ό,τι υπάγεται στη δικαιοδοσία της Ένωσης, «εκφεύγει της εθνικής δικαιοδοσίας, δεν ελέγχεται από τον εθνικό δικαστή και μπορεί να περιέχει ρυθμίσεις που αντιστρατεύονται το εθνικό δίκαιο, κοινό και συνταγματικό [...]»

περιπτώσεις. Αφενός, όσον αφορά τη δυνατότητα υιοθέτησης ενωσιακού δικαίου για την θετική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με αφορμή την πρόταση απόφασης πλαίσιο σχετικά με ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών στην ΕΕ και, αφετέρου, τη δυνατότητα κατοχύρωσης της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, με αφορμή την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ ¹⁵⁷.

3. Αρχές δικαίου

Η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις έχει στόχο κυρίως την καταπολέμηση εγκλημάτων, τα οποία είτε στρέφονται κατά των εννόμων αγαθών της ίδιας της Ένωσης, είτε λόγω της σοβαρότητας και του διακρατικού χαρακτήρα τους, χρήζουν ενωσιακής αντιμετώπισης. Έτσι, η θέσπιση δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου αφορά το ουσιαστικό και το δικονομικό ποινικό δίκαιο ως προς τα εγκλήματα αυτά. Όπως η δράση της Ένωσης στο σύνολό της, έτσι και η δικαιοπαγωγική αυτή διαδικασία, πρέπει να είναι σύμφωνη με τις αρχές δικαίου που κατοχυρώνονται στα Συντάγματα των κρατών μελών, ιδιαίτερα δε των αρχών που αφορούν το ποινικό δίκαιο. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται, η αρχή της νομιμότητας των εγκλημάτων και των ποινών, καθώς επίσης η αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου, που αφορά άλλωστε όλους τους τομείς του δικαίου.

Η αρχή της νομιμότητας, η οποία κατοχυρώνεται στο αρθρ. 7 παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος (1975/1986/2001), ορίζει ότι μια πράξη μπορεί να χαρακτηριστεί έγκλημα και να επισύρει ποινή, σύμφωνα με νόμο που ισχύει πριν την τέλεσή της και ορίζει τα στοιχεία της ¹⁵⁸. Τίθεται επομένως το ερώτημα, αν τα νομικά μέσα που υιοθετούν τα ενωσιακά όργανα με σκοπό την εναρμόνιση των διατάξεων ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου των κρατών μελών, πρέπει να πληρούν την αρχή αυτή.

Περαιτέρω, καθώς η αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου, είναι κοινή στα Συντάγματα των κρατών (στο ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνεται στο

¹⁵⁷ Οι σχετικοί προβληματισμοί εκτίθενται σε επόμενες παραγράφους, που αφορούν αντίστοιχα, την εναρμόνιση μέσω δικαιοθεσίας και τη θεμελίωση της δικαστικής αρωγής στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης.

¹⁵⁸ Βλ. αναλυτικά για την αρχή της νομιμότητας σε Ανδρουλάκη Νικόλαο Κ., Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος, θεωρία για το έγκλημα, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000, σελ. 93 επ.

αρθρ. 4 παρ. 1), τίθεται το ερώτημα, αν οι αποκλίσεις που προκύπτουν από τη διαφορετική ενσωμάτωση του δευτερογενούς δικαίου από τα κράτη μέλη και, επομένως, οι αποκλίσεις κατά την εφαρμογή του μεταξύ των κρατών, έρχεται σε σύγκρουση με την αρχή της ισότητας των ευρωπαϊκών πολιτών ενώπιον του ενωσιακού δικαίου¹⁵⁹. Επιπλέον όμως, τίθεται το ερώτημα αν η αρχή αυτή παραβιάζεται, λόγω της διαφορετικής ποινικής αντιμετώπισης των εγκλημάτων για τα οποία ενισχύεται η δικαστική συνεργασία, εν αντιθέσει με αυτά που «παραμένουν εθνική υπόθεση»¹⁶⁰. Το ερώτημα αυτό, ανέκυψε με αφορμή την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ, σύμφωνα με την οποία η άρση του ελέγχου του διττού αξιοποίνου κατοχυρώνεται για ορισμένες μόνο κατηγορίες εγκλημάτων¹⁶¹.

Αναλυτικότερα τα ζητήματα αυτά εκτίθενται στις αμέσως επόμενες παραγράφους, που αφορούν τα τρία επίπεδα δικαστικής συνεργασίας ξεχωριστά.

Γ. Ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάθε επιμέρους επίπεδο δικαστικής συνεργασίας

1. Ατομικά δικαιώματα στο 1^ο επίπεδο της δικαιοθεσίας με σκοπό την εναρμόνιση

Βάση της ανάλυσης που προηγήθηκε, στο επίπεδο της δικαιοθεσίας με σκοπό την εναρμόνιση, αναπτύσσονται δύο κυρίως προβληματισμοί. Αφενός, αν η ΕΕ έχει αρμοδιότητα να προστατεύει με θετικό τρόπο τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αφετέρου, αν η υιοθέτηση του ενωσιακού δικαίου προσβάλλει την αρχή της νομιμότητας.

¹⁵⁹ Με άλλα λόγια, χρήζει διερεύνησης αν το γεγονός ότι οι κανόνες που θεσπίζουν τα ενωσιακά όργανα, τυγχάνουν διαφορετικής εφαρμογής από τα κράτη μέλη, έρχεται σε σύγκρουση με την αρχή της ισότητας.

¹⁶⁰ Βλ. σχετικά με τον προβληματισμό αυτό σε Μανωλεδάκη Ι., Προβληματισμοί για τη συγκρότηση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού ποινικού δικαστικού χώρου, Υπεράσπιση 1999, σελ. 1095.

¹⁶¹ Παρόμοιος προβληματισμός έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του πρώτου όμως πυλώνα, σχετικά με τη διαφορετική ποινική αντιμετώπιση των εγκλημάτων που στρέφονται κατά του Κοινοτικού προϋπολογισμού, σε σχέση με αυτά που πλήττουν τον εθνικό προϋπολογισμό. Ωστόσο, όπως η έννομη τάξη ενός τρίτου κράτους προστατεύεται διαφορετικά από την ελληνική έννομη τάξη, έτσι, εξίσου λογικό φαίνεται, η έννομη τάξη της Ένωσης να προστατεύεται διαφορετικά από τη δική μας έννομη τάξη, χωρίς να παραβιάζεται κατ' αυτόν τον τρόπο η αρχή της ισότητας.

1.1 Αρμοδιότητα της Ένωσης να προστατεύει θετικά τα ανθρώπινα δικαιώματα

Το ζήτημα της αρμοδιότητας της Ένωσης να προστατεύει θετικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, απασχόλησε για πρώτη φορά το ΔΕΚ, όταν κλήθηκε να γνωμοδοτήσει σχετικά με την δυνατότητα προσχώρησης της Κοινότητας στην ΕΣΔΑ. Το ΔΕΚ διέκρινε την πρωτογενή εξουσία δράσης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τη γενική και απόλυτη υποχρέωση σεβασμού τους, την οποία μόνο έχει η Κοινότητα¹⁶².

Το ζήτημα όμως της αντίστοιχης αρμοδιότητας της ΕΕ τέθηκε αργότερα, με αφορμή την πρόταση απόφασης πλαίσιο σχετικά με ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁶³. Η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση στο Συμβούλιο για την υιοθέτηση της εν λόγω απόφασης πλαίσιο, προκειμένου να προάγει την προστασία των δικονομικών δικαιωμάτων που κυρίως θίγονται στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Επεδίωξε, ειδικότερα, την εναρμόνιση όσον αφορά το περιεχόμενο που αποδίδουν τα κράτη μέλη στα δικαιώματα αυτά, προκειμένου να αναπτυχθεί μεταξύ τους αμοιβαία εμπιστοσύνη, με απώτερο στόχο την αμοιβαία αναγνώριση.

Η αρμοδιότητα της ΕΕ για την υιοθέτηση αυτής της απόφασης πλαίσιο, αμφισβητήθηκε από ορισμένα κράτη, που επικαλέστηκαν, για να θεμελιώσουν τις αντιρρήσεις τους, αφενός το γράμμα της Συνθ ΕΕ, αφετέρου την αρχή της επικουρικότητας. Συγκεκριμένα, υποστηρίχτηκε ότι στο άρθρο 31 Συνθ ΕΕ δεν

¹⁶² Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1112, που παραπέμπει στη απόφαση 2/1994 του ΔΕΚ. Έτσι, αντίθετα με την ΕΣΔΑ, η ΣυνθΕΕ δεν έχει σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων, αλλά απλώς ορίζει ότι η δράση της ΕΕ είναι νόμιμη υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Βλ. όμως και σε Alston Philip, ο.π. υπό 36, σελ. 9 επ., που υποστηρίζει ότι έως την ίδρυση της ΕΕ το 1992, υπήρχε μόνο αρνητική κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ, αλλά όχι θετική (ως απαίτηση, δηλαδή για τη λήψη μέτρων). Ωστόσο, η ενιαία αγορά απαιτεί θετική δράση για την προστασία των δικαιωμάτων. Στο ίδιο, σελ. 23: Τόσο η Κοινότητα όσο και η Ένωση έχουν αρμοδιότητα, εντός όμως αυστηρά περιχαρακωμένων ορίων, να υιοθετήσουν πολιτική για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βλ. στο ίδιο αναλυτικά σελ. 147 επ., ιδιαίτερα σελ. 149, όπου επισημαίνεται ότι είναι αντιφατικό η ΕΕ να διακηρύσσει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ενίσχυση της δημοκρατίας, ενώ αρνείται η ίδια να προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ. Επίσης βλ. Alerge Susie κ.ά., ο.π. υπό 92, σελ. 14, που σημειώνει ότι ενώ η ΕΕ θεμελιώνεται στις αρχές της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου, δεν έχει ακόμα συστήσει έναν μηχανισμό προστασίας και εξασφάλισης της τήρησης αυτών των αρχών από τα κράτη μέλη.

¹⁶³ COM 2004, τελικό 328,

http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=el&DosId=190771

μπορεί να θεμελιωθεί η αρμοδιότητα της Ένωσης να λάβει μέτρα για την εναρμόνιση των δικονομικών κανόνων των κρατών μελών¹⁶⁴. Ωστόσο, η σχετική αρμοδιότητα θα μπορούσε ενδεχομένως να θεμελιωθεί στο αρθρ. 31 παρ. 1 εδ. γ, σύμφωνα με το οποίο η δικαστική συνεργασία περιλαμβάνει την «εξασφάλιση της συμβατότητας των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη, στο βαθμό που είναι αναγκαίο, για τη βελτίωση της εν λόγω συνεργασίας»¹⁶⁵. Μάλιστα, όπως υποστήριξε η Επιτροπή σχετικά με την αρχή της επικουρικότητας¹⁶⁶, εν προκειμένω το επιθυμητό αποτέλεσμα δεν μπορεί να επιτευχθεί αποκλειστικά από την μεμονωμένη δράση των κρατών μελών. Έτσι, παρ' όλο που όλα τα κράτη μέλη δεσμεύονται από την ΕΣΔΑ και παρέχουν σε κάποιο βαθμό τις εγγυήσεις της «δίκαιης δίκης», εντούτοις οι αποκλίσεις μεταξύ τους όσον αφορά την αυστηρότητα των εγγυήσεων, αλλά επίσης το βαθμό συμμόρφωσής τους (με βάση τον αριθμό των σχετικών παραβιάσεων της ΕΣΔΑ που έχουν υποβληθεί στην κρίση του ΕΔΔΑ), αποτελούν τροχοπέδη στην εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης¹⁶⁷. Εξάλλου, για να επιτευχθεί ο επιθυμητός βαθμός εναρμόνισης με την ανάπτυξη κοινών προτύπων προστασίας, θα πρέπει αυτά να καθοριστούν κατόπιν συνεννόησης των κρατών μελών. Άλλωστε, η δράση της Ένωσης δεν εμποδίζει τα κράτη από το να θεσπίσουν ακόμα μεγαλύτερο βαθμό προστασίας και να υιοθετήσουν αυστηρότερες εγγυήσεις¹⁶⁸.

Εξάλλου, την ίδια αυτή λειτουργία που επεδίωξε η ΕΕ με την εν λόγω απόφαση πλαίσιο, επιτελεί και το ΔΕΚ, το οποίο κρίνει με ενιαίο τρόπο αν η δράση των κρατών μελών στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης πληροί την προϋπόθεση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το ΔΕΚ, όταν καλείται να ελέγξει τη συμβατότητα των πράξεων των κρατών μελών (όταν

¹⁶⁴ Έτσι η Ιρλανδία. Βλ. σκ. 18 επ. της πρότασης της επιτροπής για τα δικονομικά δικαιώματα, ο.π. υπό 49

¹⁶⁵ αντίθετα, τα αρθρ. 29 παρ. 3 & 31 παρ. 1 εδ. ε της Συνθ ΕΕ αφορούν, μάλλον αποκλειστικά το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο

¹⁶⁶ Σκ. 19 επ. της πρότασης για τα δικονομικά δικαιώματα, ο.π. υπό 49

¹⁶⁷ Για παράδειγμα, η Επιτροπή στην πρότασή της για τα δικονομικά δικαιώματα, σκ. 32 & 36, αναφέρει ότι ορισμένα κράτη μέλη δεν έχουν εξασφαλίσει την παρουσία δικηγόρου κατά την ανάκριση από τις αστυνομικές αρχές, ή σε περίπτωση που ένα πρόσωπο συλληφθεί κατά τις νυχτερινές ώρες ή το Σαββατοκύριακο, σε αντίθεση με άλλα, που εξασφαλίζουν την παρουσία συνηγόρου σε κάθε στάδιο της ανάκρισης και μάλιστα επί εικοσιτετραώρου βάσεως. Παρόμοιες αποκλίσεις υπάρχουν και όσον αφορά το δικαίωμα σε δωρεάν διερμηνέα ήδη κατά την ανάκριση από τις αστυνομικές αρχές.

¹⁶⁸ Βλ. πρόταση απόφασης πλαίσιο σχετικά με ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο.π. υπό 49

δρουν στο πλαίσιο ή κατ' εφαρμογή δικαίου της Ένωσης) με τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν κρίνει με βάση το περιεχόμενο που αποδίδει ορισμένο κράτος στα δικαιώματα αυτά, αλλά με ομοιόμορφο τρόπο. Διαμορφώνει, επομένως, το ίδιο το ΔΕΚ το περιεχόμενο των δικαιωμάτων, επιτυγχάνοντας ένα βαθμό εναρμόνισης της προστασίας τους.

1.2. Συμβατότητα του ενωσιακού δικαίου με την αρχή της νομιμότητας

Ως προς το δεύτερο ζήτημα, της συμβατότητας του ενωσιακού δικαίου με την αρχή της νομιμότητας, ο προβληματισμός αφορά κυρίως το νομικό μέσο της απόφασης πλαίσιο, με την οποία επιχειρείται η εναρμόνιση κανόνων ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου.

Συγκεκριμένα υποστηρίχθηκε¹⁶⁹ ότι, η απόφαση πλαίσιο δεν μπορεί να δεσμεύσει την ελληνική πολιτεία να θεμελιώσει ή διευρύνει το αξιόποινο αφού, σύμφωνα με το αρθρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος, στο οποίο κατοχυρώνεται η εν λόγω αρχή, το έγκλημα τυποποιείται με νόμο κοινοβουλευτικό. Η δε απόφαση πλαίσιο είναι προϊόν του Συμβουλίου, δηλαδή ενός πολιτικού οργάνου, που ανήκει στην εκτελεστική εξουσία.

Η άποψη αυτή ωστόσο είναι μάλλον εσφαλμένη καθώς, σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε¹⁷⁰, η απόφαση πλαίσιο δεν απαιτείται να έχει κοινοβουλευτικό χαρακτήρα, αρκεί τον χαρακτήρα αυτό να τον έχει ο νόμος που την ενσωματώνει στο εθνικό δίκαιο και στον οποίο και μόνο μπορεί να θεμελιωθεί τυχόν καταδίκη ορισμένου προσώπου. Ο προστατευτικός σκοπός του αρθρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος, είναι να αποτρέψει την αυθαίρετη ποινικοποίηση πράξεων από εκτελεστικά όργανα, όπως η κυβέρνηση, ή αντίστοιχα το Συμβούλιο της ΕΕ και την παρεπόμενη (της αυθαίρετης αυτής ποινικοποίησης) καταδίκη ορισμένων προσώπων. Όμως, εν προκειμένω, η τυχόν καταδίκη είναι δυνατή, μόνο με βάση τον εθνικό κοινοβουλευτικό νόμο με τον οποίο υιοθετείται η απόφαση πλαίσιο.

Εξάλλου, η δέσμευση του κράτους μέλους να ενσωματώσει την απόφαση πλαίσιο ή να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με το ενωσιακό, είναι στην ουσία δέσμευση πολιτική. Αν η Βουλή δεν κυρώσει το νόμο (με τον οποίο υιοθετείται η απόφαση πλαίσιο), ή αν τα εθνικά δικαστήρια δεν

¹⁶⁹ Βλ. σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1287.

¹⁷⁰ Βλ. παράγραφο σχ. με δημοκρατική νομιμοποίηση

ερμηνεύσουν το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της απόφασης πλαίσιο, θα υπάρξουν ενδεχομένως ορισμένες συνέπειες για τη χώρα, όχι όμως για τον πολίτη. Από το γεγονός δε ότι στην πλειοψηφία τους τα νομικά μέσα που υιοθετεί η ΕΕ επικυρώνονται από τη Βουλή, δεν συνάγεται αβίαστα το συμπέρασμα ότι το όργανο αυτό αποδέχεται άκριτα τα ενωσιακά μέτρα, απλώς επειδή υποχρεούται, δίχως άλλη δυνατότητα.

2. Ατομικά δικαιώματα στο 2^ο επίπεδο της δικαστικής αρωγής που στηρίζεται στην αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης

Στο επίπεδο της δικαστικής αρωγής, σχετικά με τα ανωτέρω ζητήματα, προβληματισμός έχει αναπτυχθεί όσον αφορά την αρμοδιότητα της ΕΕ να θεσπίσει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, καθώς επίσης τη συμβατότητα της εφαρμογής της αρχής αυτής με τις γενικές αρχές δικαίου και, ειδικότερα, με τις αρχές της νομιμότητας, της ισότητας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου.

2.1 Αρμοδιότητα του Συμβουλίου της ΕΕ να θεσπίσει την αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης.

Η αρμοδιότητα των ενωσιακών οργάνων να υιοθετούν νομικά μέσα για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, θα πρέπει να βρίσκει έρεισμα στη Συνθ ΕΕ. Καταρχάς, λοιπόν, μπορούν να υιοθετούν νομικά μέσα με σκοπό την προσέγγιση των κανόνων δικαίου, σύμφωνα με το αρθρ 29 & 31 εδ. γ & ε Συνθ ΕΕ. Ωστόσο, όπως έχει παρατηρηθεί¹⁷¹, η εν λόγω Συνθήκη δεν περιέχει ρητή πρόβλεψη σχετικά με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, όπως αντίθετα περιέχει η Συνθ ΕΚ¹⁷², αλλά ούτε μπορεί η αρχή αυτή να υπαχθεί στην έννοια της προσέγγισης των κανόνων, αφού εν προκειμένω θεσπίζονται νέοι κανόνες που αφορούν το θεσμό της έκδοσης (ή παράδοσης). Για το λόγο αυτό, η πρωτοβουλία του Συμβουλίου να

¹⁷¹ Βλ σε Τσόλκα Όλγας, ο.π. υπό 123, σελ. 106-7, όπου αμφισβητείται αν το Συμβούλιο έδρασε εντός των αρμοδιοτήτων του ή αν τις υπερέβη.

¹⁷² Θα μπορούσε, λοιπόν, να συναχθεί εξ αντιδιαστολής ότι η θέσπιση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης κείται εκτός του πλαισίου αρμοδιότητας της ΕΕ

εισάγει για πρώτη φορά με την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης έχει υποστεί κριτική¹⁷³.

Τίθεται όμως το ερώτημα, μήπως η συγκεκριμένη αρμοδιότητα των ενωσιακών οργάνων προκύπτει ερμηνευτικά από το σκοπό της κοινής δράσης στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας, όπως αυτός διαγράφεται στο αρθρ. 31 παρ. 1 εδ. α & β. Την άποψη αυτή φαίνεται να υιοθετεί το ΔΕΚ το οποίο, συγκεκριμένα, απεφάνθη ότι η εν λόγω απόφαση πλαίσιο θεμελιώνεται στα εδάφια αυτά, σύμφωνα με τα οποία η κοινή δράση αποσκοπεί «στη διευκόλυνση και επιτάχυνση της δικαστικής συνεργασίας σε σχέση με τη διεξαγωγή δικών και την εκτέλεση αποφάσεων, καθώς και στη διευκόλυνση της εκδόσεως μεταξύ κρατών μελών»¹⁷⁴.

Η αρμοδιότητα της ΕΕ να αναγνωρίσει θεσμικά την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης είναι επίσης σύμφωνη με την αρχή της επικουρικότητας. Ο απώτερος στόχος της Ένωσης να αποτελέσει έναν ενιαίο χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, που συμπεριλαμβάνει την ελεύθερη κυκλοφορία των ποινικών αποφάσεων στο χώρο αυτό, επομένως και την αντικατάσταση του συστήματος της έκδοσης από ένα σύστημα παράδοσης μεταξύ των δικαστικών αρχών, είναι αδύνατο να επιτευχθεί με μονομερή δράση των κρατών μελών¹⁷⁵.

Ωστόσο, ζήτημα ανακύπτει επιπλέον, ως προς το αν ο στόχος αυτός ορθά επιδιώχθηκε με την υιοθέτηση μιας απόφασης πλαίσιο (ως δυναμικότερου νομικού μέσου), αντί μιας συμβάσεως (ως δημοκρατικότερου νομικού μέσου)¹⁷⁶. Η απόφαση πλαίσιο υιοθετείται με σκοπό την προσέγγιση

¹⁷³ Βλ. σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης: Οι ρυθμίσεις του Ν.3251/2004 και η μετάβαση από την έκδοση στην παράδοση, Ποινική Δικαιοσύνη 11/2004 σελ. 1296. Βλ. επίσης σε μελέτη της ίδιας, ο.π. υπό 46, σελ. 571, όπου επισημαίνεται ότι η πρωτοβουλία αυτή του Συμβουλίου, με την οποία καλείται ένα κράτος να αναγνωρίσει την αλλοδαπή καταδικαστική απόφαση, ακόμα και για μια πράξη που, σύμφωνα με τη δική του νομοθεσία, δεν είναι αξιόποινη, αγγίζει το σκληρό πυρήνα του κράτους δικαίου

¹⁷⁴ Σημείο 31 της απόφασης ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος του Δικαστηρίου του Βελγίου

¹⁷⁵ Βλ. σημεία 3 επ. της απόφασης ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), που αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση της απόφασης πλαίσιο για το ΕΕΣ

¹⁷⁶ Την απόφαση πλαίσιο (αρθρ. 34 Συνθ ΕΕ) υιοθετεί με ομοφωνία το Συμβούλιο, ως πολιτικό όργανο της ΕΕ. Εντούτοις αναπτύσσει ήδη, όπως έχει επισημανθεί, τουλάχιστο έμμεσο αποτέλεσμα στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, σύμφωνα με την αρχή της σύμφωνης ερμηνείας. Το αποτέλεσμα δε αυτό επέρχεται πριν ακόμη την ενσωμάτωσή της στο εσωτερικό δίκαιο με κοινοβουλευτικό νόμο. Για το λόγο αυτό, φαίνεται πως έχει ένα δυναμικότερο χαρακτήρα από αυτόν της Σύμβασης, αλλά επίσης λιγότερο δημοκρατικό.

κανόνων ποινικού δικαίου¹⁷⁷. Ωστόσο, η Συνθ ΕΕ δεν περιέχει ρητή πρόβλεψη σχετικά με την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να υιοθετεί νομικά μέσα για την προσέγγιση κανόνων δικονομικού ποινικού δικαίου. Η δυνατότητα αυτή αντίθετα προβλέπεται για την προσέγγιση κανόνων ουσιαστικού ποινικού δικαίου¹⁷⁸. Επί του ζητήματος αυτού, το ΔΕΚ απεφάνθη¹⁷⁹ ότι, καίτοι δεν προβλέπεται ρητά, εφόσον δεν απαγορεύεται, απόκειται στη διακριτική ευχέρεια του Συμβουλίου να επιλέξει το συγκεκριμένο νομικό μέσο, προκειμένου να επιτύχει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα^{180 181}.

2.2 Εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και γενικές αρχές δικαίου

α) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή νομιμότητας

Η απόφαση πλαίσιο για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, που εφήρμοσε για πρώτη φορά την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων, κατήργησε τον έλεγχο του διττού αξιόποινου για 32 μεγάλες κατηγορίες αδικημάτων¹⁸². Αξιοσημείωτο είναι ότι, όλα τα κράτη μέλη χαρακτηρίζουν ως εγκλήματα ορισμένες πράξεις που εμπίπτουν σε αυτές τις 32 κατηγορίες. Ωστόσο, είναι πιθανό να ανακύψουν διαφορές ως προς τον *in concreto* αξιόποينو χαρακτήρα μιας πράξης, λόγω των σημαντικών αποκλίσεων του ποινικού δικαίου των κρατών μελών, για παράδειγμα, ως προς την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, τους λόγους άρσης αδικού, ή εξάλειψης του αξιοποίνου¹⁸³. Ως αποτέλεσμα, το κράτος που λαμβάνει το ΕΕΣ, ενδεχομένως να υποχρεωθεί να εκδόσει ορισμένο πρόσωπο, το οποίο κατηγορείται ή έχει καταδικασθεί για πράξη που δεν θεωρείται έγκλημα

¹⁷⁷ Σύμφωνα με το αρθρ. 34 παρ. 2 εδ β Συνθ ΕΕ

¹⁷⁸ εδ ε της παρ. 2 του αρθρ. 31 Συνθ ΕΕ

¹⁷⁹ Σημεία 32 επ. της απόφασης ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (*Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad*) σχετικά με τον εν γένει προβληματισμό και σημείο 41 όπου καταλήγει στο συγκεκριμένο συμπέρασμα

¹⁸⁰ Ομοίως, βλ. σε Feik Rudolf, ο.π. υπό 43, σελ. 13

¹⁸¹ Εξάλλου, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, η αρμοδιότητα για την προσέγγιση κανόνων δικονομικού ποινικού δικαίου συνάγεται από τα εδάφια α & β της παρ. 2 του άρθρ. 31 Συνθ ΕΕ

¹⁸² Συγκεκριμένα, καθιέρωσε την αναγνώριση των αποφάσεων που εκδίδονται από ορισμένο κράτος μέλος με σκοπό τη σύλληψη και παράδοση από άλλο κράτος μέλος προσώπου για την άσκηση δίωξης ή την εκτέλεση ποινής. Μάλιστα, για 32 κατηγορίες εγκλημάτων, το κράτος που λαμβάνει το ένταλμα, οφείλει να το αναγνωρίσει και να το εκτελέσει, ακόμη και αν η πράξη για την οποία ζητείται η έκδοση δεν αποτελεί έγκλημα σύμφωνα με το δικό του ποινικό δίκαιο (άρση ελέγχου του διττού αξιοποίνου)

¹⁸³ Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1291

σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους αυτού. Η εν λόγω ρύθμιση έχει επικριθεί ότι παραβιάζει την αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege* και, επομένως, ότι είναι αντισυνταγματική¹⁸⁴.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, όπως έχει ήδη αναφερθεί¹⁸⁵, μια πράξη μπορεί να χαρακτηριστεί έγκλημα και να επισύρει ποινή, βάσει προγενέστερου νόμου που ορίζει τα στοιχεία της και την επιβαλλόμενη ποινή. Με αυτό τον τρόπο, ένα πρόσωπο που τελεί ορισμένη πράξη, γνωρίζει εκ των προτέρων ότι, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους του τόπου τέλεσης, μπορεί να του επιβληθεί η προβλεπόμενη ποινή. Εν προκειμένω, ως ποινή, νοείται αυτή που ενδεχομένως θα επιβληθεί στο πρόσωπο που εκδίδεται από το εκζητούν κράτος¹⁸⁶. Επομένως, η αρχή αυτή πληρούται, όταν η πράξη και η ποινή που αυτή επισύρει, προβλέπονται από το νόμο του κράτους στο οποίο παραδίδεται το πρόσωπο, κατά τρόπο σαφή και ορισμένο¹⁸⁷.

Όσον αφορά την αρχή της νομιμότητας τίθεται, ωστόσο, ένα ακόμη ζήτημα. Σύμφωνα με αυτή, το εκάστοτε πρόσωπο πρέπει να μπορεί να προβλέψει εκ των προτέρων, ότι υπό ορισμένες συνθήκες θα του επιβληθεί ορισμένη ποινή¹⁸⁸, ακόμη και αν βρίσκεται στο έδαφος άλλου κράτους από αυτό του τόπου τέλεσης. Εν προκειμένω, μόνο βάσει της απόφασης πλαίσιο, δεν μπορεί ο δράστης να προβλέψει αν κινδυνεύει να συλληφθεί και παραδοθεί και, επομένως, αν θα καταστεί δυνατή η επιβολή της

¹⁸⁴ Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1291

¹⁸⁵ Βλ. παράγραφο σχ με την αρχή της νομιμότητας

¹⁸⁶ Επισημαίνεται ότι, η έκδοση καθεαυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ποινή, καθώς δεν έχει τον σκοπό αποδοκιμασίας του δράστη, αλλά πραγματοποιείται απλώς και μόνο προς διευκόλυνση της άσκησης της ποινικής εξουσίας ενός κράτους μέλους, στο πλαίσιο της δικαστικής αρωγής.

¹⁸⁷ Έτσι, για παράδειγμα, η Ολλανδία είναι υποχρεωμένη να εκδόσει ένα πρόσωπο που διακίνησε ορισμένη ουσία, η οποία σύμφωνα με το ποινικό της δίκαιο δεν υπάγεται στην έννοια των απαγορευμένων ναρκωτικών ουσιών, όταν η πράξη τελέστηκε στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, στο οποίο η διακίνηση της εν λόγω ουσίας θεωρείται έγκλημα. Η αντρύθμιση αυτή είναι δικαιολογημένη, αφού ο δράστης προσέβαλε με την πράξη του την έννομη τάξη αυτού του τρίτου κράτους. Μάλιστα, είχε γνώση του ότι διαπράττει έγκλημα, αφού γνώριζε ότι στον τόπο τέλεσης η πράξη του απαγορεύεται (άλλως πρόκειται για νομική πλάνη).

¹⁸⁸ Βλ. σε Gomien D., Harris D., Zwaak L., επιμέλεια Αμιτσής Γ., μτφρ Τσατσαρέλη Έφη, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης: Δίκαιο και Πρακτική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ. 339 επ.: Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας, όπως αυτή ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ, οι περιορισμοί στα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ είναι θεμιτοί, εφόσον ο νόμος που προβλέπει τον περιορισμό είναι προσιτός και ακριβής, δηλαδή αν το εκάστοτε πρόσωπο μπορεί ουσιαστικά να προβλέψει το ενδεχόμενο υπό ορισμένες συνθήκες να περιοριστεί το δικαίωμά του. Περαιτέρω, το ΕΔΔΑ εκλαμβάνει τον όρο νόμο με την ουσιαστική και όχι την τυπική του έννοια.

προβλεπόμενης ποινής¹⁸⁹. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι θα έπρεπε η απόφαση πλαίσιο να προσδιορίζει με ακρίβεια τις πράξεις των 32 κατηγοριών για τις οποίες αίρεται ο έλεγχος του διττού αξιοποίνου¹⁹⁰. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να γνωρίζει το εκάστοτε πρόσωπο αν κινδυνεύει να εκδοθεί ή όχι. Αντίθετα, ελλείψει ορισμών των εγκλημάτων που υπάγονται στις 32 αυτές κατηγορίες, δεν καθίσταται σαφές για ποιες πράξεις το εκζητούμενο πρόσωπο εκδίδεται υποχρεωτικά, άλλως υπάρχει «νομική αβεβαιότητα»¹⁹¹.

Ωστόσο, όπως επεσήμανε το ΔΕΚ¹⁹², η εξειδίκευση των 32 κατηγοριών, προκειμένου να τηρείται η αρχή της νομιμότητας, εμπίπτει στην αποκλειστική ευθύνη των κρατών μελών. Τα τελευταία οφείλουν, με τους εθνικούς νόμους με τους οποίους θα ενσωματώσουν την απόφαση πλαίσιο, να προσδιορίσουν επακριβώς τα εγκλήματα για τα οποία οι δικαστικές τους αρχές υποχρεούνται να αναγνωρίσουν και να εκτελέσουν το ΕΕΣ.

Συνεπώς μπορεί να υποστηριχτεί ότι, από την ρύθμιση αυτή δεν θίγονται τα δικαιώματα του προσώπου, λόγω παραβίασης της αρχής της νομιμότητας, αλλά μονάχα (αμφισβητείται) η εθνική κυριαρχία, καθώς το κράτος μέλος που εκδίδει, υποχρεώνεται να αναγνωρίσει την ποινική αξιολόγηση¹⁹³ και να διευκολύνει την άσκηση της ποινικής εξουσίας¹⁹⁴ του εκζητούντος κράτους μέλους.

β) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή ισότητας

Στην ίδια ως άνω υπόθεση¹⁹⁵ το ΔΕΚ κλήθηκε επίσης να αποφανθεί, επί της συμβατότητας της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και της

¹⁸⁹ Το ερώτημα αυτό έχει απασχολήσει και το ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος του Δικαστηρίου του Βελγίου.

¹⁹⁰ Έτσι, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του Βέλγικου Δικαστηρίου στην υπόθεση ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), η απ-πλ για το ΕΕΣ και ειδικότερα η άρση του ελέγχου του διττού αξιοποίνου για ορισμένες κατηγορίες εγκλημάτων, προσβάλλει την αρχή της νομιμότητας, διότι δεν προσδιορίζει ακριβώς τα εγκλήματα για τα οποία επιβάλλεται αυτή η υποχρέωση.

¹⁹¹ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημητρίου, ο.π. υπό 45, σελ 108, υποσημείωση 67

¹⁹² σημείο 53 της απόφασής του της 3/5/2007 επί του προδικαστικού ερωτήματος που υποβλήθηκε απ' το Συνταγματικό Δικαστήριο του Βελγίου στην υπόθεση ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad)

¹⁹³ Βλ σε Τσόλκα Όλγας, ο.π. υπό 123, σελ. 108

¹⁹⁴ Βλ σε Τσόλκα Όλγας, ο.π. υπό 123, σελ. 107 επ.: Ο δικονομικός σκοπός σύλληψης και κράτησης του ατόμου του οποίου η έκδοση ζητείται, είναι η διευκόλυνση της άσκησης της αλλοδαπής ποινικής εξουσίας

¹⁹⁵ ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad)

κατάργησης του ελέγχου του διττού αξιοποιίνου, με την αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου. Συγκεκριμένα, όπως παρατηρείται¹⁹⁶, από το διαφορετικό ορισμό, ή τη διαφορετική ποινική αξιολόγηση της ίδιας πράξης από δύο κράτη μέλη, μπορεί να ανακύψει περίπτωση διαφορετικής αντιμετώπισης δύο ατόμων που έχουν τελέσει την ίδια πράξη στον ίδιο τόπο, απλώς και μόνο επειδή τα πρόσωπα αυτά βρίσκονται πλέον σε διαφορετικά κράτη, από τα οποία ζητείται η έκδοσή τους¹⁹⁷. Έτσι, ως παράδειγμα αναφέρεται¹⁹⁸, η περίπτωση κατά την οποία το κράτος Α ζητεί την έκδοση ενός προσώπου από το κράτος Β και ενός άλλου από το κράτος Γ, προκειμένου να ασκήσει δίωξη εις βάρος τους για την ίδια πράξη, την οποία τέλεσαν από κοινού στο έδαφος του κράτους Α. Το κράτος Β, καθώς το έγκλημα δεν υπάγεται, σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, σε μία από τις 32 κατηγορίες της απόφασης πλαίσιο, αρνείται την έκδοση. Αντίθετα το Γ εκδίδει το πρόσωπο αυτό, χωρίς καν να προβεί σε έλεγχο διττού αξιοποιίνου, αφού σύμφωνα με το δικό του εθνικό δίκαιο, η πράξη υπάγεται πράγματι σε μία εκ των 32 κατηγοριών¹⁹⁹. Επομένως, η ποινική αντιμετώπιση των δύο αυτών ατόμων θα είναι διαφορετική, καίτοι τέλεσαν την ίδια πράξη (δηλαδή πρόκειται για τα ίδια πραγματικά περιστατικά).

Ωστόσο, αυτή η διαφορετική αντιμετώπιση, δεν μπορεί να θεωρηθεί δίχως άλλο ότι προσβάλλει την αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου. Η διαφορετική μεταχείριση, δεν οφείλεται σε καθεαυτή την απόφαση πλαίσιο, ούτε στην εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης, αλλά στο εσωτερικό δίκαιο και τους διαφορετικούς ορισμούς των κρατών μελών. Έτσι, ο «νόμος» που εφαρμόζεται στην πρώτη περίπτωση δεν είναι ο ίδιος με το «νόμο» που εφαρμόζεται στη δεύτερη.

Εξάλλου, το Συμβούλιο με την υιοθέτηση της απόφασης πλαίσιο δεν θα μπορούσε να προβεί σε εξομοίωση των ορισμών των εγκληματικών πράξεων, ούτε όμως είχε στόχο την εναρμόνιση αυτών. Όπως άλλωστε έκρινε και το

¹⁹⁶ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 799.

¹⁹⁷ Ομοίως βλ. σε Alerge Susie, ο.π. υπό 92, σελ. 68, που αναφέρει ότι η διαφορετική μεταχείριση των υπόπτων θα ποικίλουν ανάλογα με το κράτος μέλος στο οποίο συλλαμβάνονται και από το οποίο ζητείται η έκδοση

¹⁹⁸ Το παράδειγμα αυτό αναφέρει η Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 799.

¹⁹⁹ Για παράδειγμα, στο μεν κράτος Β δεν πρόκειται για οργανωμένο έγκλημα, αφού για τον χαρακτηρισμό της ως τέτοιου, θα πρέπει να συμμετέχουν περισσότερα από τρία άτομα. Ενώ, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους Γ αρκούν 2 άτομα.

ΔΕΚ σχετικά, η απόφαση πλαίσιο δεν έχει σκοπό την εναρμόνιση, ώστε να επιφυλάσσεται η ίδια αντιμετώπιση από τα κράτη μέλη. Αλλά ούτε και η Συνθήκη θέτει την εναρμόνιση ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη λήψη μέτρων για την δικαστική συνεργασία, αφού άλλωστε αυτή στηρίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

Σε αντίθετη περίπτωση, θα έπρεπε παρόμοια κριτική βάσει της αρχής της ισότητας να ασκηθεί και σχετικά με την παραδοσιακή μορφή της έκδοσης. Έτσι, ακόμα και αν ελεγχόταν σε κάθε περίπτωση το διττό αξιόποινο²⁰⁰, πάλι θα μπορούσε να προκύψει από τη διαφορετική ποινική αξιολόγηση των δύο κρατών, «άνιση» ή διαφορετική μεταχείριση των 2 προσώπων του παραδείγματος.

Επιπλέον όμως, στην άνω υπόθεση, τέθηκε το ερώτημα αν η θεμελίωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και η κατάργηση του ελέγχου του διττού αξιοποίνου για μερικές μόνο κατηγορίες εγκλημάτων, προσβάλλει την αρχή της ισότητας. Το ΔΕΚ έκρινε ότι²⁰¹, ούτε σε αυτή την περίπτωση προσβάλλεται η αρχή της ισότητας, αφού η διαφοροποίηση αυτή και η πιο αυστηρή ποινική αντιμετώπιση των εγκλημάτων που υπάγονται στις κατηγορίες αυτές, δικαιολογείται από τη σοβαρότητά τους, καθώς οι πράξεις αυτές απειλούν σημαντικά τη δημόσια ασφάλεια. Εξάλλου, έκαστο κράτος μέλος, οφείλει να εμπιστεύεται την ποινική αξιολόγηση των υπολοίπων και, επομένως, να θεωρεί καταρχήν ως δεδομένο ότι αυτά θα υπάγουν στις 32 κατηγορίες εγκλήματα που πράγματι έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά (ήτοι πράξεις που, λόγω της φύσης ή της επαπειλούμενης ποινής, χρήζουν αυστηρής ποινικής αντιμετώπισης).

γ) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Η θέσπιση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, αποσκοπεί στην προώθηση της δικαστικής αρωγής για την αποτελεσματικότερη ποινική καταστολή^{202, 203, 204}. Ωστόσο, η δικαστική αρωγή, όπως η εν γένει

²⁰⁰ όπως, δηλαδή, συνέβαινε πριν την υιοθέτηση της απόφασης πλαίσιο για όλα τα εγκλήματα και όπως ακόμα συμβαίνει για τα εγκλήματα που δεν υπάγονται στις 32 κατηγορίες. Εξάλλου, ο έλεγχος του διττού αξιοποίνου εξακολουθεί να υφίσταται ως προϋπόθεση για την έκδοση σε κράτος εκτός ΕΕ.

²⁰¹ σημεία 50 και 53 της απόφασης

²⁰² Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 22.09.2005, σχετικά με τη μεταφορά και την

δραστηριότητα των στο πλαίσιο της ΕΕ, πρέπει να είναι σύμφωνη με την αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που θεμελιώνεται στο αρθρ. 6 παρ. 2 Συνθ ΕΕ, δηλαδή όπως αυτά κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ και στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές δικαίου. Έτσι επισημαίνεται για παράδειγμα ότι, η ελεύθερη κυκλοφορία των ποινικών διώξεων και των ερευνών δεν θα πρέπει να αποβαίνει εις βάρος των δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων^{205, 206}. Για παράδειγμα, σε περίπτωση αναγνώρισης ενός ΕΕΣ και συνεπακόλουθα της σύλληψης του εκζητούμενου προσώπου με σκοπό την έκδοσή του, η προστασία αυτού δεν επιτρέπεται να υστερεί, σε σχέση με την αντίστοιχη προστασία που παρέχεται από το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης στα πρόσωπα τα οποία συλλαμβάνονται και κρατούνται προσωρινά, στο πλαίσιο εθνικής ποινικής δίκης²⁰⁷.

Ωστόσο, σύμφωνα με το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, η επάρκεια της παρεχόμενης προστασίας κατά τη δικαστική αρωγή θα κριθεί σύμφωνα με τις στο αρθρ. αυτό αναφερόμενες πηγές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι σύμφωνα με τις τυχόν εθνικές διατάξεις που επιβάλλουν ευρύτερη προστασία. Η διάταξη αυτή αναφέρεται εξάλλου, μονάχα στις κοινές συνταγματικές

εφαρμογή του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης από τα κράτη μέλη, PE 362.744v01-00, σελ. 2: όπου αναφέρεται ότι, «Το ΕΕΣ αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των αδυναμιών της παραδοσιακής διαδικασίας έκδοσης, με στόχο τη μείωση του χρόνου διεκπεραίωσης της διαδικασίας και των αρνήσεων παράδοσης υπόπτων μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Περιορίζει επίσης τον κίνδυνο να διαφύγει της δικαιοσύνης ένας υπόδικος ή ένας καταδικασθείς για λόγους «δικαστικής κυριαρχίας», ή μέσω της εκμετάλλευσης κενών ή καθυστερήσεων της διαδικασίας έκδοσης, κυρίως για πολιτικούς λόγους. Το σύστημα έκδοσης είναι σε πολλές περιπτώσεις υπερβολικά αργό και σύνθετο, με αποτέλεσμα να μην ανταποκρίνεται στις ανάγκες καταπολέμησης του διεθνούς εγκλήματος»

²⁰³ Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ο.π. υπό 202 σελ. 4: Πράγματι, αφότου τέθηκε σε ισχύ η απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ, ο μέσος χρόνος για την εκτέλεση ενός εντάλματος έκδοσης μειώθηκε από 9 μήνες σε 43 ημέρες, ενώ αν υπάρχει συγκατάθεση του εκζητούμενου προσώπου, σε 13 ημέρες

²⁰⁴ Βλ. σε Ψαρούδα – Μπενάκη Άννας, ο.π. υπό 134, σελ 969. Ομοίως, η αμοιβαία αναγνώριση της διαδικασίας συλλογής και η αξιοποίηση των αποδεικτικών μέσων, υπερκερνά τα προβλήματα στη δικαστική συνεργασία, που ανακύπτουν λόγω των αποκλίσεων μεταξύ των κ-μ. στον τρόπο συλλογής και εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων, όπως ως προς την έκταση των αποδεικτικών απαγορεύσεων, τους μάρτυρες εξ ακοής, το δικαίωμα σιωπής, την αξία των εγγράφων ή της ομολογίας κα.

²⁰⁵ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημητρίου, ο.π. υπό 45, σελ. 101

²⁰⁶ COM(2000) 495 τελικό, 29.07.2000, επίσης σελ. 1 αιτιολογικής έκθεσης πρότασης Επιτροπής για δικονομικά δικαιώματα: Η Επιτροπή την 26.07.2000, σε ανακοίνωσή της στο Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, επεσήμανε ότι, για την αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων, θα πρέπει να κατοχυρωθούν, αλλά ακόμα και να ενισχυθούν οι εγγυήσεις προστασίας των δικαιωμάτων υπεράσπισης του υπόπτου.

²⁰⁷ Βλ σε Τσόλκα Όλγας, ο.π. υπό 123, σελ. 108. Έτσι, για παράδειγμα, το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης θα πρέπει να είναι επαρκώς αιτιολογημένο

παραδόσεις και, επομένως, δεν καθιστά πηγή ανθρωπίνων δικαιωμάτων τις εν γένει διατάξεις των Συνταγμάτων των κρατών μελών, παρά μόνο τις διατάξεις που κατά περιεχόμενο συμπίπτουν²⁰⁸. Επομένως δεν μπορεί να υποστηριχτεί, ότι από την εφαρμογή της αρχής αμοιβαίας αναγνώρισης παραβιάζεται η αρχή σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή θεμελιώνεται στο αρθρ. 6 παρ. 2 της Συνθ ΕΕ, για το λόγο ότι ορισμένα κράτη παρέχουν ευρύτερη προστασία, αφού καταρχήν αρκεί η προβλεπόμενη στο αρθρ. αυτό προστασία, την οποία δεσμεύονται όλα τα κράτη να παρέχουν.

Τίθεται, ωστόσο, το ερώτημα αν, λόγω της υποχρέωσης των κρατών μελών αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων, αίρεται η τυχόν ευρύτερη (από αυτή που απαιτεί το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ) παρεχόμενη προστασία του προσώπου από το εθνικό δίκαιο ορισμένου κράτους μέλους²⁰⁹. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα κράτη μέλη δεν παρέχουν την ίδια προστασία στα πρόσωπα που υπάγονται στην ποινική τους δικαιοδοσία. Έτσι, ενώ όλα τα κράτη έχουν κυρώσει την ΕΣΔΑ, ορισμένα από αυτά παρέχουν ευρύτερη προστασία^{210, 211} και, μάλιστα, οι αποκλίσεις ως προς αυτή ενδέχεται να είναι σημαντικές²¹². Κατά την εφαρμογή, λοιπόν, της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, ανακύπτουν προβλήματα που ανάγονται στην τήρηση των συνταγματικών διατάξεων ορισμένων κρατών μελών, στις οποίες ακριβώς θεμελιώνεται η ευρύτερη προστασία²¹³.

Θα μπορούσε ενδεχομένως να υποστηριχτεί ότι, κατά την εφαρμογή της εν λόγω αρχής, δεν αίρεται η παρεχόμενη εθνική προστασία, αφού το

²⁰⁸ Βλ., ομοίως, σε Feik Rudolf, ο.π. υπό 43, σελ. 16. Είναι, λοιπόν, απερίοριστο το προβάδισμα των εθνικών Συνταγμάτων έναντι του δευτερογενούς δικαίου; Τα εθνικά Συντάγματα δεν προστατεύουν τα ίδια ακριβώς δικαιώματα με το ίδιο περιεχόμενο, ούτε κάνουν τις ίδιες αξιολογήσεις. Ο ίδιος, πάντως, φαίνεται να υποστηρίζει ότι σε κάθε περίπτωση υπάρχει ένας κοινός πυρήνας, ο οποίος προστατεύεται κατ' απόλυτο τρόπο.

²⁰⁹ Βλ. σχετικό προβληματισμό στο κεφάλαιο II (Συμπεράσματα), παρ.5 (Η εγγύηση των προσωπικών θεμελιωδών δικαιωμάτων), σε Ignor Alexander, Die Zukunft des Strafverfahrens – Abschied vom Rechtsstaat?, ZStW 119 (2007) Heft 4, Berlin, σελ. 933 επ.

²¹⁰ Βλ. σε Περράκη Στέλιου, ο.π. υπό 1, σελ. 99

²¹¹ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Ν., ο.π. υπό 4, σελ 81: για παράδειγμα, μπορεί ένα κράτος να παρέχει και 3^ο βαθμό δικαιοδοσίας, ενώ η ΕΣΔΑ απαιτεί τουλάχιστο 2 βαθμούς

²¹² Αν βεβαίως επιτευχθεί ως ένα βαθμό εναρμόνιση της παρεχόμενης προστασίας, τότε πιο γρήγορα θα καλλιεργηθεί το πνεύμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και θα διευκολυνθεί η δικαστική αρωγή.

²¹³ Για παράδειγμα, έστω ότι το κράτος από το οποίο ζητείται η έκδοση ορισμένου προσώπου, κατοχυρώνει στο Σύνταγμά του τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας, ενώ το κράτος που ζητεί την έκδοση, βάσει καταδικαστικής απόφασης δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, δεν προβλέπει τρίτο βαθμό δικαιοδοσίας. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα, αν από τη σημαντική αυτή απόκλιση της παρεχόμενης προστασίας μεταξύ των δύο κρατών, αίρεται με την έκδοση η ενισχυμένη προστασία που παρέχει στο πρόσωπο αυτό το κράτος που το εκδίδει.

πρόσωπο που εκδίδεται δεν υπάγεται στην ποινική δικαιοδοσία του κράτους εκτέλεσης του ΕΕΣ. Άλλως, με την καθιέρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης δεν επιδιώκεται η μεταρρύθμιση της προστασίας που παρέχουν τα κράτη μέλη στα πρόσωπα που υπάγονται στην ποινική τους δικαιοδοσία, αλλά τίθενται νέοι κανόνες σχετικά με την ποινική δικαιοδοσία καθεαυτή των κρατών μελών. Αναγνωρίζεται, δηλαδή, κατ' ουσίαν η ποινική δικαιοδοσία ενός άλλου κράτους μέλους να επιληφθεί σχετικά με ορισμένη πράξη που προσέβαλε τη δική του έννομη τάξη. Αυτό το δεύτερο κράτος, λοιπόν, έχει μόνο την ευθύνη να παρέχει στο πρόσωπο που εκδίδεται επαρκή προστασία, σύμφωνα όμως με το αρθρ. 6 παρ. 2 της Συνθ ΕΕ και την ΕΣΔΑ και όχι σύμφωνα με το Σύνταγμα του κράτους που παραδίδει το εκζητούμενο πρόσωπο.

Σε αυτό τον προβληματισμό θα μπορούσε να ενταχθεί και το πρόβλημα που αντιμετώπισαν ορισμένα κράτη μέλη, καθώς η υποχρέωση αναγνώρισης και εκτέλεσης του ΕΕΣ, ερχόταν σε σύγκρουση με την ρητή απαγόρευση έκδοσης ημεδαπών από το Σύνταγμά τους. Συγκεκριμένα, το ζήτημα αυτό απασχόλησε τα συνταγματικά δικαστήρια της Γερμανίας, της Πολωνίας, της Τσεχίας και της Κύπρου²¹⁴. Εν προκειμένω, το Σύνταγμα των εν λόγω κρατών, απαγόρευε²¹⁵ την αναγνώριση ποινικής δικαιοδοσίας επί των πολιτών τους (εφόσον αυτοί βρίσκονται στο έδαφός τους) σε άλλα κράτη. Μάλιστα, τα κράτη αυτά προέβλεπαν παράλληλα δική τους ποινική δικαιοδοσία για τις πράξεις ημεδαπών που τελέστηκαν στην αλλοδαπή²¹⁶. Ωστόσο, η «προστασία» των ημεδαπών από την αλλοδαπή ποινική δικαιοδοσία, είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτή ως ανθρώπινο δικαίωμα των εν λόγω προσώπων²¹⁷. Συνεπώς, η άρνηση της έκδοσης στην περίπτωση αυτή,

²¹⁴ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 795 υποσημείωση 13, που παραπέμπει στη σχ. νομολογία αυτών των κρατών

²¹⁵ όχι απαραίτητα κατ' απόλυτο τρόπο. Κατοχύρωνε όμως, καταρχήν, το δικαίωμα των ημεδαπών να δικάζονται από τα εθνικά δικαστήρια.

²¹⁶ Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1292

²¹⁷ Με την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή αναπτύχθηκε στις εισαγωγικές παρατηρήσεις, δηλαδή ως προστασία του ατόμου από την αυθαίρετη άσκηση εξουσίας για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και την επίτευξη ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης. Βλ. ωστόσο σε Vogel Joachim, ο.π. υπό 140, σελ. 803, όπου επισημαίνει ότι, ένας Γερμανός υπήκοος μένει «απροστάτευτος» ενόψει ενός ξένου νομικού συστήματος σε ξένη, μάλιστα, γλώσσα. [πάντως, καίτοι αυτά τα προβλήματα είναι πραγματικά, πάλι δεν αρκούν, κατά τη γνώμη μου, για να θεμελιώσουν την ανάγκη αναγνώρισης ως ανθρωπίνου δικαιώματος της προστασίας των ημεδαπών από «αυθαίρετη» άσκηση εξουσίας. Η αλλοδαπή ποινική δικαιοδοσία δεν είναι απαραίτητως αυθαίρετη, μάλιστα είναι εξίσου πιθανό

λόγω της ρητής συνταγματικής απαγόρευσης, δεν μπορεί να γίνεται κατ' επίκληση προσβολής ορισμένου ανθρώπινου δικαιώματος. Ενδεχομένως, μπορεί να γίνει κατ' επίκληση της υπέρτερης ισχύος του εθνικού Συντάγματος έναντι του ενωσιακού δικαίου. Η βασιμότητα όμως αυτού του ισχυρισμού εξετάζεται σε επόμενο κεφάλαιο²¹⁸.

δ) Αμοιβαία αναγνώριση και αρχή του κράτους δικαίου

Η αρχή του κράτους δικαίου, στην οποία, μεταξύ άλλων, σύμφωνα με το αρθρ. 6 παρ. 1 Συνθ ΕΕ θεμελιώνεται η δράση της ΕΕ, είναι άμεσα συνυφασμένη με την επάρκεια της δικαστικής προστασίας του προσώπου έναντι της κρατικής εξουσίας²¹⁹. Σύμφωνα με αυτή, επομένως, θα πρέπει να παρέχεται επαρκής δικαστική προστασία στο υποκείμενο της δικαστικής συνεργασίας.

Η καθιέρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης με το ΕΕΣ, έχει υποστεί κριτική²²⁰ και για το λόγο ότι δεν παρέχεται δικαστική προστασία, ούτε από το ΔΕΚ, ούτε όμως από τα εθνικά δικαστήρια. Συγκεκριμένα, δεν προβλέπεται δυνατότητα άσκησης ατομικής προσφυγής ενώπιον του ΔΕΚ κατά ενδεχόμενων παραβιάσεων από τη δραστηριότητα στο πλαίσιο του θεσμού δικαστικής συνεργασίας στον τρίτο πυλώνα. Η εξέλιξη όμως της ισχύος της ΕΕ, η ανάπτυξη της ως ενιαίου χώρου ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης και η προώθηση της δικαστικής συνεργασίας, δεν μπορεί να μην συνοδεύεται από μια εξίσου σημαντική εξέλιξη στο χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, όμως, η δικαστική προστασία που θα μπορούσε ενδεχομένως να παρασχεθεί από τα εθνικά δικαστήρια σε επίπεδο δικαστικής αρωγής, αναστέλλεται λόγω ακριβώς της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης. Για παράδειγμα, στην απόφαση πλαίσιο δεν προβλέπεται

να παρέχει ευρύτερη προστασία από το γερμανικό δίκαιο. Αυθαίρετη, βεβαίως, θα είναι αν δε λάβει υπόψη τα πραγματικά αυτά προβλήματα, ώστε να παρέχει, για παράδειγμα, διερμηνέα, ή τη δυνατότητα μετάφρασης των ουσιαστών εγγράφων κλπ]

²¹⁸ Βλ. Κεφ. III, παράγραφο με τίτλο «Διάδραση μεταξύ 1^{ου} και 2^{ου} επιπέδου προστασίας»

²¹⁹ Βλ. σε The rule of law as the backbone of the EU, ο.π. υπό 67, σελ. 876, με παραπομπές σε σχ νομολογία (όπως οι αποφάσεις του ΔΕΚ της 16/06/2005, στην υπόθεση C-105/03 (Purino Maria) και της 27/02/2007, στην υπόθεση C-355/04 (Segi & Aritza Zubimendi Izaga & Aritza Galarraga κατά του Συμβουλίου της ΕΕ)).

²²⁰ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημητρίου, ο.π. υπό 45, σελ 109 και Alerge Susie κ.ά., ο.π. υπό 92, σελ. 14 επ. βλ και το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουν οι συγγραφείς, στο ίδιο σελ. 73, ότι το ΕΕΣ και η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ήταν ένα μεγάλο άλμα για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας.

λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ για λόγους συναρτώμενους με τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως τη διάρκεια κράτησης στο αιτούν κράτος²²¹, ή τις σύντομες προθεσμίες εκτέλεσης²²². Κατά την ενσωμάτωση της απόφασης πλαίσιο, ορισμένα κράτη, ενώ καταρχήν θέτουν ως γενικό όρο νομιμότητας της διαδικασίας την τήρηση του Συντάγματος, παραλείπουν όμως να προσθέσουν ως ειδικό λόγο άρνησης εκτέλεσης του εντάλματος την παραβίαση συγκεκριμένων συνταγματικών διατάξεων τους που κατοχυρώνουν ανθρώπινα δικαιώματα, με αποτέλεσμα να μην είναι σαφές αν είναι παραδεκτή τυχόν ασκηθείσα για το λόγο αυτό προσφυγή του προσώπου, κατά της απόφασης εκτέλεσης του ΕΕΣ ενώπιον των δικαστικών αρχών του κράτους εκτέλεσης του ΕΕΣ²²³. Εξάλλου, σε όλα τα κράτη, ακόμη και αν δεν περιέλαβαν σχετική ρητή αναφορά στο νόμο με τον οποίο ενσωμάτωσαν την απόφαση πλαίσιο, η υποχρέωση προστασίας των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο εθνικό τους Σύνταγμα υπερτερεί της υποχρέωσης συμμόρφωσης με το αίτημα παράδοσης. Συνεπώς, θα πρέπει ίσως και σε αυτές τις περιπτώσεις να κρίνεται παραδεκτή τυχόν ασκηθείσα προσφυγή κατά του ΕΕΣ. Άλλωστε, το εκζητούμενο πρόσωπο όταν παραδίδεται δεν έχει, αλλά ούτε θα ήταν σκόπιμο να έχει, τη δυνατότητα να ελέγξει την ουσιαστική βασιμότητα της έκδοσης του, αφού ενδεχομένως δεν ενημερώνεται καν σχετικά με τα στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί εις βάρος του. Για τυχόν παραβιάσεις των δικαιωμάτων του που έχουν ήδη συντελεστεί από το κράτος που ζητεί την παράδοσή του (για παράδειγμα, όταν η κατηγορία θεμελιώνεται σε παράνομα αποδεικτικά μέσα), θα πρέπει να του παρέχεται επαρκής δικαστική προστασία στο κράτος όπου θα παραδοθεί²²⁴.

²²¹ Στο κράτος που ζητεί την έκδοση, πιθανόν το ανώτατο χρονικό διάστημα κράτησης, να είναι ανώτερο του αντίστοιχου ανώτατου ορίου του κράτους εκτέλεσης

²²² βλ. σε Alerge Susie κ.ά., ο.π. υπό 92, σελ. 14. Επίσης, σε Elies van Sliedregt, *The European Arrest Warrant: Between Trust, Democracy and the rule of Law*, EuCLR, 3, 2007, σελ. 250: Η απόφαση πλαίσιο μάλλον δεν αφήνει πολλά περιθώρια άρνησης για λόγους ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα κράτη μέλη δεν πρέπει να αρκούνται στη δυνατότητα άρνησης, αλλά να προστατεύουν θετικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, θεσπίζοντας τα κατάλληλα μέτρα, άλλως να ελέγχουν καλύτερα τη διαδικασία έκδοσης και όχι να την αρνούνται.

²²³ Μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, που περιορίζεται να αναφέρει στο άρθρο 1 παρ. 2 του νόμου 3251/2004 για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης (ΦΕΚ Α 127/09.07.2004), ότι η εφαρμογή του νόμου δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ

²²⁴ Βλ., πάντως, σε Alerge Susie κ.ά., ο.π. υπό 92, που αναφέρεται στην αντιμετώπιση του ΕΕΣ από τα κράτη μέλη και, συγκεκριμένα, σελ. 27-28, όσον αφορά το Ηνωμένο Βασίλειο που υποστηρίζει ότι αν, αφενός η κατηγορία στηρίζεται σε παράνομα αποδεικτικά μέσα και, αφετέρου το κράτος που έχει ζητήσει την έκδοση πιθανολογείται ότι δεν θα λάβει υπόψη την

Συνεπώς, η εκτέλεση του ΕΕΣ μοιάζει σαν μοναδική επιλογή του κράτους εκτέλεσης, ενώ το πρόσωπο περιορίζεται στην δικαστική προστασία που του παρέχει το κράτος στο οποίο παραδίδεται. Έναντι της παράδοσης καθεαυτής όπως, δεν παρέχεται καταρχήν δικαστική προστασία.

3. Ατομικά δικαιώματα στο 3^ο επίπεδο του συντονισμού της δίωξης, με βάση την αρχή διαθεσιμότητας των πληροφοριών

Από την ανάλυση που προηγήθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο σχετικά με το τρίτο επίπεδο δικαστικής συνεργασίας, προκύπτει ότι η λειτουργία του θεμελιώνεται σε μεγάλο βαθμό στην αρχή της διαθεσιμότητας των πληροφοριών²²⁵. Με άλλα λόγια, στην ελεύθερη διακίνηση μεταξύ των δικαστικών αρχών των κρατών μελών, των πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων προσωπικών δεδομένων, που συλλέγουν και επεξεργάζονται οι εθνικοί φορείς δίωξης και καταστολής του εγκλήματος, καθώς επίσης ορισμένοι οργανισμοί της ΕΕ (όπως η Eurojust και η OLAF). Στο πλαίσιο αυτό, λοιπόν, τα εθνικά μέλη της Eurojust και οι αναπληρωτές τους έχουν πρόσβαση σε ένα ευρύτατο φάσμα πληροφοριών και προσωπικών δεδομένων, όπως, για παράδειγμα, στα αρχεία ποινικού μητρώου των κρατών μελών, στο σύστημα πληροφοριών Σένγκεν, όπως επίσης σε πληροφορίες που συλλέγει και επεξεργάζεται η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF). Η πρόσβαση των δικαστικών αρχών των κρατών μελών στις πληροφορίες αυτές, συμβάλει αποτελεσματικά στο συντονισμό των διωκτικών αρχών και την ποινική καταστολή, ιδιαίτερα δε αυτή της διασυνοριακής εγκληματικότητας²²⁶.

Ωστόσο, η ελεύθερη κυκλοφορία των πληροφοριών (συμπεριλαμβανομένων μάλιστα ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων) μπορεί ενδεχομένως να προσβάλει τα δικαιώματα των προσώπων που αυτές

παραβίαση αυτή, τότε το κράτος που λαμβάνει το ΕΕΣ μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεσή του. Στο ίδιο, σελ. 30, που αναφέρεται στην άρνηση της Γαλλίας να εκτελέσει ΕΕΣ της Ισπανίας, διότι έκρινε ότι το μοναδικό αποδεικτικό στοιχείο ήταν προϊόν βασανιστηρίων. Στο ίδιο σελ. 31, όπου η Γερμανία αρνήθηκε την εκτέλεση ΕΕΣ της Γαλλίας, διότι θεώρησε ότι τα αποδεικτικά μέσα ήταν ανεπαρκή.

²²⁵ Για την αρχή αυτή γίνεται λόγος και στο Πρόγραμμα της Χάγης

²²⁶ Βλ. παρ. 2 του αρθρ. 31 Συνθ ΕΕ

οι πληροφορίες αφορούν²²⁷. Όπως επισημαίνεται²²⁸, η αποθήκευση προσωπικών δεδομένων χωρίς σαφή όρια ως προς το είδος των πληροφοριών που καταχωρούνται²²⁹ και η ταυτόχρονη πρόσβαση μεγάλου αριθμού προσώπων στα δεδομένα αυτά²³⁰, θέτει ζητήματα στάθμισης της ελευθερίας με την ασφάλεια. Θα πρέπει, επομένως, να υπάρχουν ασφαλιστικές δικλείδες, για την προστασία του προσώπου από πιθανές προσβολές του δικαιώματος στα προσωπικά του δεδομένα²³¹.

Το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων του υποκειμένου δικαστικής συνεργασίας, θεμελιώνεται στον πρώτο πυλώνα, της ΕΚ²³². Σε αυτό το πλαίσιο, κυρίαρχη θέση έχει η Οδηγία 95/46 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24.10.1995. Εξάλλου, ήδη με την κύρωση της Σύμβασης Schengen από τα κράτη μέλη, αυτά ανέλαβαν την υποχρέωση να θεσπίσουν ένα επαρκές νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ως προϋπόθεση συμμετοχής τους στο σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με την εγκληματική δραστηριότητα που δημιουργήθηκε με την εν λόγω Σύμβαση²³³. Φαίνεται, δηλαδή, ότι την ευθύνη για την προστασία του προσώπου αναλαμβάνουν τα ίδια τα κράτη²³⁴.

Στη χώρα μας, λοιπόν, η προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων κατοχυρώνεται καταρχήν με το Ν.

²²⁷ Η προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας, αντιβαίνει στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ.

²²⁸ Βλ. σχετικό προβληματισμό στο κεφάλαιο II (Συμπεράσματα), παρ.5 (Η εγγύηση των προσωπικών θεμελιωδών δικαιωμάτων), σε Ignor Alexander, ο.π. υπό 209, σελ. 933 επ.

²²⁹ οι οποίες μάλιστα δεν αφορούν μόνο τη σοβαρή εγκληματικότητα (πρβλ αρθρ 31 παρ. 2 εδ. β Συνθ ΕΕ)

²³⁰ Ο κίνδυνος διαρροής των πληροφοριών σε αναρμόδια πρόσωπα ή σε φορείς που δεν παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις προστασίας, επιτείνεται από το γεγονός, ότι τα πρόσωπα που έχουν πρόσβαση στα δεδομένα, προβαίνουν συχνά στη διαβίβαση των πληροφοριών αυτών σε τρίτα πρόσωπα, όπως αρχές κρατών εκτός ΕΕ, βάσει μάλιστα διακρατικών συμβάσεων.

²³¹ Βλ. σε Παπαγιάννη Δονάτου, ο.π. υπό 22, σελ. 313

²³² Ειδικά όσον αφορά τον πρώτο πυλώνα, βλ. αρθρ. 286 Συνθ ΕΚ. Για το γενικό νομοθετικό πλαίσιο της ΕΚ για την προστασία των προσωπικών δεδομένων βλ. σε <http://europa.eu/scadplus/leg/el/s21012.htm#PROTECTION>

²³³ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Ν., ο.π. υπό 4, σελ. 76 επ.

²³⁴ Αντίστοιχα λοιπόν, κατά τη δράση της Κοινής Ομάδας Έρευνας που έχει συσταθεί μεταξύ πλειόνων κρατών μελών, στο έδαφος ορισμένου από αυτά, εφαρμόζεται το δίκαιο αυτού του τελευταίου, το οποίο θέτει τις προϋποθέσεις και ορίζει τη διαδικασία της έρευνας. Συνεπώς, κατά τη διενέργεια της έρευνας, την ευθύνη προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου φέρει το κράτος στο οποίο αυτή διεξάγεται. Άλλο είναι βέβαια το ζήτημα της αποδεικτικής αξιοποίησης των πορισμάτων της εν λόγω έρευνας από άλλο κράτος μέλος, οπότε εξετάζεται αν έχουν τηρηθεί οι διατυπώσεις που ενδεχομένως έχουν συμφωνηθεί μεταξύ των δύο κρατών. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, την ευθύνη προστασίας του προσώπου, φέρει και το κράτος που αξιοποιεί ενδεχομένως παράνομα τα πορίσματα της έρευνας.

2472/1997 (ΦΕΚ Α 50/10.04.1997) που κυρώθηκε κατ' εφαρμογή του κεκτημένου Schengen. Ειδικότερα όμως, όσον αφορά την προστασία των δεδομένων κατά τη δικαστική συνεργασία, σχετικές ρυθμίσεις περιέχονται στο Ν. 3663/2008 (ΦΕΚ Α 99/28.05.2008) που αφορά την Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας και τις Κοινές Ομάδες Έρευνας. Έτσι, σύμφωνα με το αρθρ. 7 του νόμου αυτού, το εθνικό μέλος της Eurojust και ο αναπληρωτής του έχουν πρόσβαση στα αρχεία προσωπικών δεδομένων του Οργανισμού, με την επιφύλαξη της τήρησης των διατάξεων για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επίσης, σύμφωνα με το αρθρ. 4 παρ. 3 του ίδιου νόμου, το εθνικό μέλος φέρει την ευθύνη διαφύλαξης του απορρήτου των πληροφοριών που ανταλλάσσονται μεταξύ του Οργανισμού και των αρχών των κρατών μελών²³⁵. Εξάλλου, σύμφωνα με το αρθρ. 12, ομοίως φέρει την ευθύνη το ίδιο το κράτος μέλος, όταν διαβιβάζει πληροφορίες που έχουν υποπέσει στην αντίληψή του από τη συμμετοχή του στη Eurojust, σε τρίτες χώρες εκτός ΕΕ ή Διεθνείς Οργανισμούς.

Ανεξάρτητα από την προστασία των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας που παρέχουν τα ίδια τα κράτη μέλη, η παρεχόμενη προστασία από την ίδια την ΕΕ, υφίσταται κριτική. Συγκεκριμένα, όπως παρατηρείται²³⁶, ο δημοκρατικός έλεγχος των οργάνων της ΕΕ, δεν αρκεί να είναι μόνο εσωτερικός διοικητικός έλεγχος, όπως, για παράδειγμα, ο έλεγχος της Eurpol από την Κοινή Εποπτική Αρχή²³⁷, ούτε μόνο πολιτικός, όπως, για παράδειγμα, ο έλεγχος που ασκείται με την υποβολή ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων των οργάνων στο Συμβούλιο²³⁸.

Η πιο σημαντική ένσταση, πάντως, όσον αφορά την προερχόμενη από την ίδια την ΕΕ προστασία, αφορά την απουσία δυνατότητας άσκησης ατομικής προσφυγής ενώπιον του ΔΕΚ κατά του κύρους πράξης ενωσιακού

²³⁵ Επομένως, εν μέρει τουλάχιστο, παρέχεται δικαστική προστασία από το τα εθνικά δικαστήρια της χώρας μας, έναντι της δράσης της Eurojust ως συλλογικού οργάνου

²³⁶ Βλ. σε Παπαθανασόπουλου Ευστρατίου, Νέες προοπτικές στην συγκρότηση ενός δικαστικού ευρωπαϊκού χώρου ασφάλειας και ελευθερίας, Ποιν Χρον 2003, σελ. 103-106. Βλ. επίσης αναλυτικά σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1289

²³⁷ Αντίστοιχα, στο αρθρ. 23 της απόφασης του Συμβουλίου για τη Eurojust, προβλέπεται η λειτουργία ανεξάρτητου Κοινού Εποπτικού Οργάνου, αποτελούμενου από εκπροσώπους των κρατών μελών.

²³⁸ Βλ. επίσης σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 60, σελ. 1290, όπου επισημαίνεται η ανάγκη κατάρτισης ενός πλήρους νομοθετικού πλαισίου σχετικά με την επεξεργασία από την Eurojust προσωπικών δεδομένων, την εμπιστευτικότητα, την ευθύνη και τα όριά της.

οργάνου, συμπεριλαμβανομένων των υιοθετούμενων νομικών μέσων^{239, 240}. Μάλιστα, την έλλειψη αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των πολιτών τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο ΕΕ, αναγνώρισε και το ΠΕΚ, με την απόφασή του της 07.06.2004 στην υπόθεση C-355/04 (Segi & Aritza Zubimendi Izaga & Aritza Galarraga κατά του Συμβουλίου της ΕΕ)²⁴¹. Εντούτοις έκρινε εαυτό αναρμόδιο να αποφανθεί επί του κύρους της προσβαλλόμενης κοινής θέσεως²⁴². Συγκεκριμένα, στην κρίση του ΠΕΚ υπεβλήθη η κοινή θέση 2001/931, που υιοθετήθηκε με βάση τα αρθρ. 15 και 34 Συνθ ΕΕ για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Σε αυτή επισυνάφθηκε κατάλογος ονομάτων, συμπεριλαμβανομένων αυτών των εναγόντων, κατονομάζοντάς τους ως άτομα που πιθανόν εμπλέκονται σε τρομοκρατική δραστηριότητα.

Συνεπώς, για την πληρέστερη προστασία των υποκειμένων δικαστικής συνεργασίας στο επίπεδο του συντονισμού της δίωξης, θα έπρεπε να αναγνωριστεί η αρμοδιότητα στο ΔΕΚ να ελέγχει το κύρος των πράξεων των θεσμικών οργάνων και την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας²⁴³, κατόπιν ατομικής προσφυγής. Η άμυνα δηλαδή του ευρωπαίου πολίτη έναντι της συλλογής και διακίνησης προσωπικών του δεδομένων από κοινοτικά ή ενωσιακά όργανα πρέπει να είναι αυτοτελής (και να μην περιορίζεται στην παρεχόμενη εθνική προστασία)²⁴⁴.

²³⁹ Υπενθυμίζεται, ότι στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα, οι πολίτες δεν μπορούν να προσφύγουν απευθείας στο ΔΕΚ, παρά μόνο να ζητήσουν από το εθνικό Δικαστήριο ενώπιον του οποίου εξετάζεται η προσβολή των δικαιωμάτων τους, να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ. Σχετικά με τη δυνατότητα αυτή, βλ. στο επόμενο κεφάλαιο

²⁴⁰ Βλ. επίσης σε Παπαθανασόπουλου Ευστρατίου, ο.π. υπό 236, σελ. 103-106: Μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η δικαστική συνεργασία προσλαμβάνει προέχουσα θέση. Πλέον είναι σαφής η ανάγκη δικαστικής προστασίας, από τη λειτουργία αυτή, όπως για παράδειγμα από την επιχειρησιακή δράση της Europol

²⁴¹ Βλ. παρατηρήσεις επί της απόφασης αυτής στο Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 34, σελ. 914. Επίσης σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 802 επ.

²⁴² Διαφορετικά θα ήταν τα πράγματα, αν είχε επιλεγεί το νομικό μέσο της απόφασης αντί της κοινής θέσεως, οπότε θα υπήρχε η δυνατότητα προδικαστικής παραπομπής

²⁴³ Βλ. σε Παπαθανασόπουλου Ευστρατίου, ο.π. υπό 236, σελ. 103-106

²⁴⁴ Βλ. όσον αφορά το δικαίωμα ατομικής προσφυγής σε κοινοτικό επίπεδο, σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 248

III. Νομική κατοχύρωση και δικαστική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Όπως επισημάνθηκε στο εισαγωγικό κεφάλαιο, τα δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν αντικείμενο της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης, δηλαδή ενός συστήματος αρχών, με το οποίο οφείλουν να εναρμονίζονται οι εθνικές έννομες τάξεις και η Ένωση, ιδιαίτερα όταν δρα στο πλαίσιο της θεσμοθετημένης δικαστικής συνεργασίας. Οι αρχές αυτές πηγάζουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών και από την ΕΣΔΑ του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Ένωση, αντίθετα, προς το παρόν δεν προστατεύει θετικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, δηλαδή δεν έχει υιοθετήσει ακόμη νομικά μέσα που να αποτελούν (δεσμευτικές) πηγές αρχών προστασίας των δικαιωμάτων. Ωστόσο, προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα με αρνητικό τρόπο, δηλαδή απέχει από τυχόν προσβολή τους²⁴⁵,
246 .

A. Τρία παράλληλα επίπεδα προστασίας

1 Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε επίπεδο ΕΕ

1.1 Θεσμική κατοχύρωση

α) Τα όρια ελέγχου της δραστηριότητας στο χώρο της ΕΕ, υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ

Ενόψει της επεκτεινόμενης αρμοδιότητάς της Ένωσης και της ολοένα μεγαλύτερης επίδρασής της στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, καθώς επίσης λόγω της ανάγκης να αναπτυχθεί ένα πνεύμα εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών, για την αποτελεσματικότερη δικαστική συνεργασία, η

²⁴⁵ Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, παρουσιάζεται το πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την Ένωση, καθώς επίσης η προστασία που παρέχουν η εθνική έννομη τάξη και αυτή του Συμβουλίου της Ευρώπης, έναντι της δραστηριότητας της Ένωσης. Κατόπιν, επιχειρείται η ανάδειξη των προβλημάτων που ανακύπτουν λόγω της διάδρασης των τριών αυτών επιπέδων προστασίας των δικαιωμάτων.

²⁴⁶ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 56: το ποινικό δίκαιο, θα πρέπει να διαπνέεται από τις αξιολογήσεις που αποτυπώνονται στο Σύνταγμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό [αλλά και Ενωσιακό] Δίκαιο και την ΕΣΔΑ

ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων των ευρωπαϊών πολιτών αποτελεί στόχο της ΕΕ, που θεμελιώνεται στο αρθρ. 2 της ιδρυτικής της Συνθήκης. Εξάλλου, το άρθρο 6 Συνθ ΕΕ ορίζει ότι:

«1. Η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη²⁴⁷.

2. Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου. [...]»

Συνεπώς, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι καταρχήν προϋπόθεση του κύρους της δραστηριότητας των οργάνων και οργανισμών της ΕΕ (όπως η Eurpol, Eurojust, κα)²⁴⁸, όπως επίσης της δράσης των κρατών μελών στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου. Τα όρια ελέγχου της δράσης των κρατών στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου υπό το πρίσμα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν είναι σαφώς καθορισμένο, ούτε υπάρχει επαρκής σχετική νομολογία. Πάντως, στον έλεγχο αυτό μάλλον εντάσσεται²⁴⁹, αφενός το κύρος των κανόνων δικαίου με τους οποίους τα κράτη ενσωματώνουν ή ρυθμίζουν την εφαρμογή του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου²⁵⁰, αφετέρου το κύρος των πράξεων των κρατικών αρχών, όταν αυτές δρουν βάσει των ενωσιακών κανόνων. Μάλιστα, το ΔΕΚ²⁵¹ είναι αρμόδιο να εξετάζει αν τα κράτη μέλη προστατεύουν επαρκώς τα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα, έτσι ώστε να αναπτυχθεί μεταξύ τους αμοιβαία εμπιστοσύνη, που θα διευκολύνει τη συνεργασία τους. Ωστόσο,

²⁴⁷ Υπενθυμίζεται ότι με την κύρωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ, με την οποία προσετέθη η 1^η παράγραφος στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί πλέον θεμέλιο της Ένωσης, τέθηκε δηλαδή σε ύψιστη βαθμίδα στο πλαίσιο της ενωσιακής και της κοινοτικής έννομης τάξης.

²⁴⁸ Αρθρ. 5 Συνθ ΕΕ, όσον αφορά τα θεσμικά όργανα. Ο έλεγχος εξάλλου της δράσης τους ελέγχεται από το ΔΕΚ (αρθρ. 46 εδ. 5 Συνθ ΕΕ)

²⁴⁹ κατ' αναλογία της σχετικής νομολογίας στον πρώτο πυλώνα, βλ. στο εισαγωγικό κεφάλαιο

²⁵⁰ Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 238: το αρθρ. 6 παρ. 2 Συνθ ΕΕ δεσμεύει τα όργανα των κρατών μελών όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, δηλαδή το δίκαιο των Συνθηκών, όπως και το παράγωγο/ δευτερογενές δίκαιο

²⁵¹ Όπως, αποφάνθηκε με την απόφαση της 03/05/07 στην υπόθεση ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad) (σημείο 45)

ο έλεγχος αυτός από το ΔΕΚ στον τρίτο πυλώνα γίνεται μόνο είτε κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος, είτε διακρατικής προσφυγής.

β) Ο Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ

Όπως αναφέρθηκε, προς το παρόν, η ΕΕ δεν έχει αναλάβει ενεργό ρόλο για τη θετική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αντίθετα το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Ωστόσο, τον Ιούνιο του έτους 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας αποφάσισε την κατάσχεση ενός Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων, προκειμένου να τα καταστήσει περισσότερο εμφανή στους πολίτες της ΕΕ²⁵². Ο Χάρτης καταρτίσθηκε από τη Συνέλευση και εγκρίθηκε στη Νίκαια, το Δεκέμβριο 2000 από τα τρία πολιτικά όργανα της ΕΕ, ως πολιτική διακήρυξη, χωρίς δηλαδή δεσμευτική ισχύ²⁵³. Η Επιτροπή, την 27.04.2005, υιοθέτησε Ανακοίνωση με τίτλο «Η τήρηση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο πλαίσιο των νομοθετικών προτάσεων της Επιτροπής. Μεθοδολογία συστηματικού και αυστηρού ελέγχου»²⁵⁴, με την οποία επιβεβαίωσε ότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα θεσμικά κοινοτικά όργανα, αποτελεί σταθερό προσανατολισμό κατά την άσκηση των εξουσιών τους²⁵⁵.

Η απουσία νομικού καθεστώτος του Χάρτη, δεν σημαίνει ότι αυτός δεν παράγει αποτελέσματα. Σύμφωνα με το αρθρ. 51 του Χάρτη, αυτός εφαρμόζεται από όργανα και οργανισμούς και από τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Βεβαίως, οι διατάξεις του Χάρτη (όπως και το αρθρ. 51) έχουν αξία σημειολογική και ερμηνευτική²⁵⁶, δηλαδή δεν επιβάλλουν εκτελεστές υποχρεώσεις στα κράτη μέλη²⁵⁷. Έτσι, ο Χάρτης δεν μπορεί να αλλάξει την ισορροπία αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών και, επομένως, δεν ελέγχεται δίχως άλλο η συμβατότητα εθνικού δικαίου με

²⁵² <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/133501.htm>

²⁵³ Ο Χάρτης υιοθετήθηκε προσωρινά ως διακήρυξη, ωστόσο η ισχύς του θα επανεξεταζόταν από την επόμενη Διακυβερνητική. Βλ. αναλυτικά σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 241 επ. Επίσης, σε Παπαδημητρίου Γιώργου, Δεσμευτική ισχύς του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ΕΕΕυρΔ 2:2002, σελ. 214

²⁵⁴ COM(2005) 172 τελικό, 27.04.2005

²⁵⁵ Βλ. σε Στάγκου Πέτρου, Γρύλλου Γεωργίου, Κτενίδη Ιωσήφ, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη, Η νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του έτους 2005, Δικαιώματα του Ανθρώπου 33/2007, σελ. 227

²⁵⁶ Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 229 επ.

²⁵⁷ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 244

Χάρτη²⁵⁸. Ωστόσο, ήδη ο Χάρτης αποτελεί αντικείμενο επίκλησης από τα κοινοτικά όργανα²⁵⁹, αναφέρεται στις αποφάσεις των γενικών Εισαγγελέων²⁶⁰ και λαμβάνεται υπόψη από το ΠΕΚ²⁶¹ και το ΔΕΚ²⁶². Εξάλλου, αφότου συμπεριλήφθηκε ο Χάρτης στη Συνθήκη της Νίκαιας ως διακήρυξη, το ΠΕΚ και το ΔΕΚ οφείλουν πλέον, βάσει του αρθρ. 51 του Χάρτη, ως όργανα της Ένωσης, να τον λαμβάνουν υπόψη ερμηνευτικώς κατά την εκδίκαση προσφυγών ή τη διατύπωση απαντήσεων σε προδικαστικά ερωτήματα²⁶³. Αξιοσημείωτο είναι, ότι ο Χάρτης αποτέλεσε αντικείμενο επίκλησης και του ΕΔΔΑ, (απόφαση της 29/01/2008 υπόθεση Saadi v. UK, Αρ. Πρσφ. 13229/03, σημείο 39 & 55²⁶⁴)

Υποστηρίζεται έτσι²⁶⁵, ότι ο Χάρτης αναπτύσσει κανονιστική λειτουργία, δηλαδή ενώ οι διατάξεις του δεν θεμελιώνουν καθεαυτές παραβίαση, είναι δυνατό να γίνονται αντικείμενο επίκλησης ως γενικές αρχές δικαίου. Πιο σωστά, δεν μπορεί μεν να γίνει λόγος για εφαρμογή του, αλλά για αξιοποίηση των κανόνων του²⁶⁶. Έστω και με αυτή την περιορισμένη λειτουργία ο Χάρτης συμβάλλει σε μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου^{267, 268}.

Ο Χάρτης περιλαμβάνει έναν μακρύ κατάλογο δικαιωμάτων ευρύτερο μάλιστα από αυτόν της ΕΣΔΑ²⁶⁹. Μεταξύ των δικαιωμάτων που προστατεύει ο

²⁵⁸ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 802

²⁵⁹ Βλ. σε Παπαδημητρίου Γιώργου, ο.π. υπό 253, σελ. 215. Επίσης, σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 610

²⁶⁰ Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1125 επ. αναλυτικά και με σχ. παραπομπές

²⁶¹ Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1130 επ. αναλυτικά και με σχ. παραπομπές

²⁶² Για πρώτη φορά το ΔΕΚ έκανε ρητή αναφορά στο Χάρτη με την απόφασή της 27.06.2006, στη υπόθεση C540/03 European Parliament v. Council, σχετικά με την οδηγία για την οικογενειακή επανένωση

Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 794

²⁶³ Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 240

²⁶⁴ Βλ. επίσης και την εν μέρει αντίθετη άποψη των δικαστών Rozakis, Tulkens, Kovler, Hajiyev, Spielmann & Hirvelä, που κάνει ιδιαίτερη μνεία στο Χάρτη και, μάλιστα, στο συμπέρασμα θέτει το ερώτημα αν επιτρέπεται η ΕΣΔΑ να παρέχει στενότερη προστασία από αυτή που αναγνωρίζουν άλλοι Οργανισμοί.

²⁶⁵ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 268

²⁶⁶ Βλ. σε Παπαδημητρίου Γιώργου, ο.π. υπό 253, σελ. 215

²⁶⁷ Βλ. στο Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 825

²⁶⁸ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 249: αν μελλοντικά δοθεί στο Χάρτη δεσμευτικός χαρακτήρας, θα θωρακίζει τον ευρωπαίο πολίτη απέναντι στα όργανα της ΕΕ, κατά την άσκηση των υφιστάμενων αρμοδιοτήτων της, βάσει της Συνθήκης και της αρχής της επικουρικότητας

²⁶⁹ Για παράδειγμα, το δικαίωμα στην προστασία του περιβάλλοντος, στα προσωπικά δεδομένα, στην προστασία του καταναλωτή, επίσης δικαιώματα σχετικά με την κοινωνική αρωγή και τις συνθήκες εργασίας, περιλαμβάνονται μόνο στον κατάλογο του Χάρτη.

Χάρτης, είναι το δικαίωμα στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα²⁷⁰, όπως επίσης²⁷¹ τα δικαιώματα υπεράσπισης, το δικαίωμα προσφυγής σε δικαστήριο, το τεκμήριο αθωότητας, τις αρχές νομιμότητας και αναλογικότητας μεταξύ των αξιόποινων πράξεων και των ποινών, την αρχή *ne bis in idem*²⁷².

γ) Θεσμική κατοχύρωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά ως προς τη δικαστική συνεργασία

Η προστασία των δικαιωμάτων που θίγονται κατά τη δικαστική συνεργασία δεν αρκεί να ανατεθεί αποκλειστικά στα κράτη μέλη²⁷³. Έτσι, τον Φεβρουάριο 2003 η Επιτροπή εξέδωσε Πράσινο βιβλίο για τις δικονομικές εγγυήσεις υπέρ υπόπτων και κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση²⁷⁴. Σε αυτό επισημαίνεται, ότι καίτοι όλα τα κράτη μέλη δεσμεύονται από την ΕΣΔΑ, οι αποκλίνουσες πρακτικές τους εμποδίζουν την ανάπτυξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και, κατά παρέκταση, την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης. Είναι συνεπώς απαραίτητη η ανάληψη δράσης από την Ένωση και η θέσπιση ελάχιστων κοινών κανόνων²⁷⁵.

Με το σκοπό αυτό, της θέσπισης ελάχιστων κανόνων προστασίας, τον Απρίλιο 2004 η Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο την (ήδη αναφερθείσα σε προηγούμενο κεφάλαιο, βλ. υποσημείωση υπ' αριθμ. 163) πρόταση απόφασης πλαίσιο σχετικά με δικονομικά δικαιώματα. Ωστόσο η πρόταση αυτή, καίτοι έχει καταστεί αντικείμενο επεξεργασίας από το Κοινοβούλιο σύμφωνα με τη διαδικασία των αρθρ. 34 & 39 Συνθ ΕΕ²⁷⁶, δεν έχει ακόμη υιοθετηθεί από το Συμβούλιο.

²⁷⁰ Κεφάλαιο II, με τίτλο «ελευθερία»

²⁷¹ Στο κεφάλαιο VI, με τίτλο «Δικαιοσύνη»

²⁷² Βλ. σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 611 επ.

²⁷³ Όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω (σχετικά με την αρχή της επικουρικότητας), η Ένωση αναλαμβάνει δράση, όταν ο στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί από τη μονομερή δράση των κρατών μελών

²⁷⁴ COM(2003) 75 τελικό, 19.02.2003

²⁷⁵ Αναφέρεται συγκεκριμένα σε 5 δικαιώματα: το δικαίωμα νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης,· το δικαίωμα συνδρομής από διερμηνέα και/ή μεταφραστή,· το δικαίωμα των ευάλωτων ομάδων σε ειδική προστασία,· το δικαίωμα των υπηκόων άλλων κρατών μελών και τρίτων κρατών σε προξενική συνδρομή,· το δικαίωμα ενός «εγγράφου δικαιωμάτων».

²⁷⁶ βλ. υποβληθείσες παρατηρήσεις και προτεινόμενες τροποποιήσεις στο «Νομοθετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την πρόταση απόφασης-πλαίσιου του

Στο ίδιο πλαίσιο, την 26η Απριλίου 2006, η Επιτροπή εξέδωσε Πράσινο Βιβλίο για το τεκμήριο αθωότητας²⁷⁷, που αφορά τα δικαιώματα που απορρέουν από το τεκμήριο αθωότητας και, ειδικότερα, μεταξύ άλλων το δικαίωμα σιωπής, μη αυτοενοχοποίησης, όπως επίσης κανόνες σχετικά με το βάρος απόδειξης.

Ωστόσο, δεν αρκεί η θέσπιση κοινών κανόνων προστασίας των δικαιωμάτων, αλλά θα πρέπει να υπάρχει πολιτικός έλεγχος για την επίβλεψη της τήρησής τους από τα κράτη μέλη, καθώς επίσης δικαστικός έλεγχος, που ενεργοποιείται σε περίπτωση παραβίασης. Αξιοσημείωτο είναι ότι η πρόταση απόφασης πλαίσιο σχετικά με δικονομικά δικαιώματα, περιλαμβάνει διαδικασία παρακολούθησης και αξιολόγησης, σε τακτική και διαρκή βάση, της τήρησης από τα κράτη μέλη των εγγυήσεων που περιλαμβάνει²⁷⁸.

Στο πλαίσιο αυτού του κεφαλαίου, θα πρέπει να γίνει μνεία της ίδρυσης του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁷⁹, καίτοι αυτός αφορά προς το παρόν τη δραστηριότητα του πρώτου και όχι του τρίτου πυλώνα. Συγκεκριμένα, ο Οργανισμός ιδρύθηκε κατόπιν πρωτοβουλίας της Επιτροπής, η οποία υπέβαλε πρόταση Κανονισμού στο πλαίσιο του πρώτου πυλώνα και πρόταση Απόφασης του Συμβουλίου στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα, η οποία ωστόσο δεν έχει ακόμη υιοθετηθεί. Ο εν λόγω Οργανισμός λειτουργεί από την 1η Μαρτίου 2007 με έδρα τη Βιέννη, με σκοπό να παρέχει στα κοινοτικά θεσμικά όργανα καθώς και στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αρωγή και εμπειρογνωμοσύνη σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα, να επιβλέπει την τήρηση των εγγυήσεων και να ενημερώνει τα κράτη μέλη σχετικά με τα πορίσματά του. Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται ο πολιτικός έλεγχος έκαστου κράτους μέλους από τα υπόλοιπα. Ο Οργανισμός αυτός, αποτελεί επέκταση της αποστολής του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Φαινομένων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας (EUMC). Όπως επισημάνθηκε, οι αρμοδιότητες του Οργανισμού περιορίζονται στον πρώτο

Συμβουλίου που αφορά ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση», COM(2004)0328 –C6-0071/2004 – 2004/0113(CNS)

²⁷⁷ COM(2006) 174 τελικό

²⁷⁸ Βλ. σκ. 46 επ. της αιτιολογικής έκθεσης της πρότασης, καθώς επίσης άρθρα 15 & 16 της προτεινόμενης απόφασης πλαίσιο

²⁷⁹ με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 168/2007 του Συμβουλίου, της 15ης Φεβρουαρίου 2007, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ L 53 της 22.02.2007, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 23.02.2007, <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l14169.htm>

πυλώνα. Έτσι, στο προοίμιο του ιδρυτικού κανονισμού, σημείο 32, αναφέρεται ότι: «*Τίποτε στον παρόντα κανονισμό δεν θα πρέπει να ερμηνευτεί κατά τρόπον ώστε να θίγεται το θέμα του κατά πόσον οι αρμοδιότητες του οργανισμού μπορούν να επεκταθούν ώστε να καλύπτουν τομείς αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις*». Ωστόσο, εφόσον υιοθετηθεί η σχετική Απόφαση από το Συμβούλιο, ο έλεγχος του Οργανισμού θα επεκταθεί και στον τρίτο πυλώνα²⁸⁰.

1.2 Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Η θεσμική κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο του ενωσιακού δικαίου θα πρέπει να συνοδεύεται από ένα σύστημα δικαστικού ελέγχου, προκειμένου να εξασφαλίζεται η τήρηση των αρχών της ΕΕ. Ο δικαστικός έλεγχος της δράσης που εκτυλίσσεται στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας, γίνεται καταρχάς και από τα εθνικά δικαστήρια και το ΕΔΔΑ²⁸¹. Ωστόσο, βάσει της εξουσίας που έχουν παραχωρήσει τα κράτη μέλη στην ΕΕ, όπως αυτή διαγράφεται στην Συνθ ΕΕ, το ΔΕΚ είναι αρμόδιο να ελέγχει την τήρηση του ενωσιακού δικαίου²⁸². Έτσι, καταρχήν ελέγχει την τήρηση αυτού από τα όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ²⁸³. Επιπλέον όμως, ελέγχει την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου από τα κράτη μέλη. Εξάλλου, ο ενιαίος αυτός έλεγχος συμβάλει στην ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου από τα κράτη και, περαιτέρω, στην ομοιόμορφη προστασία των πολιτών της Ένωσης²⁸⁴, ²⁸⁵.

α) Η αρμοδιότητες του ΔΕΚ στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας του τρίτου πυλώνα, βάσει της Συνθ ΕΕ

²⁸⁰ Ενδεχομένως, σε αυτή την περίπτωση, ο Οργανισμός θα μπορούσε να αναλάβει το ρόλο, πέραν του πολιτικού ελέγχου, να κατευθύνει τον θιγόμενο πολίτη και να τον ενημερώνει σχετικά με τα δικαιώματά του και την παρεχόμενη προστασία.

²⁸¹ Όπως θα εκτεθεί σε επόμενες παραγράφους

²⁸² Βλ. σε Μανωλεδάκη Ι., ο.π. υπό 160, σελ. 1093: Η ίδρυση του ΔΕΚ στηρίζεται στη θεσμοθετημένη αυτόνομη εξουσία της ΕΕ και της ΕΚ, που σχηματίστηκε από την παραχώρηση σε αυτές εξουσία για ορισμένα θέματα από τα κράτη μέλη

²⁸³ Βλ. άρθρ. 46 Συνθ ΕΕ περίπτωση β & δ. Στον τρίτο πυλώνα, ο έλεγχος της δράσης των οργάνων και οργανισμών από το ΔΕΚ, κατοχυρώνεται και περιορίζεται από τα αρθρ 35 & 40 Συνθ ΕΕ. Βλ. επίσης σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 245 επ.

²⁸⁴ Βλ. σε Μανωλεδάκη Ι., ο.π. υπό 160, σελ. 1093-1094.

²⁸⁵ Βλ. σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 825: Το ΔΕΚ μάλιστα έχει χαρακτηριστεί, στο πλαίσιο της ΕΚ όμως, ως άτυπο συνταγματικό Δικαστήριο

Σύμφωνα με το αρθρ. 46 Συνθ ΕΕ περίπτωση β, οι διατάξεις της Συνθ ΕΚ που αφορούν την αρμοδιότητα του ΔΕΚ²⁸⁶ εφαρμόζονται στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, υπό τις προϋποθέσεις του αρθρ. 35²⁸⁷. Συνεπώς, οι αρμοδιότητες του ΔΕΚ μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

i. Το ΔΕΚ έχει καταρχήν αρμοδιότητα να εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις επί του κύρους και της ερμηνείας των αποφάσεων και αποφάσεων-πλαίσιο που υιοθετεί το Συμβούλιο, καθώς και επί της ερμηνείας (όχι του κύρους) των Συμβάσεων (άρα ούτε για τις κοινές θέσεις), κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος. Η αρμοδιότητα αυτή, ωστόσο, προϋποθέτει ότι το εκάστοτε κράτος μέλος έχει δηλώσει ότι αποδέχεται την αρμοδιότητα αυτή του ΔΕΚ. Εξάλλου, η δυνατότητα υποβολής στο ΔΕΚ προδικαστικού ερωτήματος ενδεχομένως παρέχεται, όχι σε όλα, αλλά μόνο στα εθνικά δικαστήρια που κρίνουν σε τελευταίο βαθμό δικαιοδοσίας επί της επίδικης υποθέσεως. Επιπλέον, η υποβολή ερωτήματος, είναι πιθανό να υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικάζοντος εθνικού δικαστηρίου, κατόπιν αιτήματος του διαδίκου²⁸⁸.

ii. επίσης το ΔΕΚ έχει αρμοδιότητα να ελέγχει τη νομιμότητα των αποφάσεων πλαίσιο και των αποφάσεων, κατόπιν προσφυγής διακρατικής ή υποβληθείσης από την Επιτροπή²⁸⁹. Δηλαδή ελέγχει, μεταξύ άλλων, αν η υιοθέτηση των νομικών αυτών μέσων εμπίπτει στις αρμοδιότητες της ΕΕ²⁹⁰, καθώς επίσης αν τυχόν προκύπτει παράβαση της Συνθ ΕΕ ή κανόνα δικαίου σχετικού με την εφαρμογή της ή των αρχών στις οποίες αυτή στηρίζεται, ή αν προκύπτει κατάχρηση εξουσίας²⁹¹.

²⁸⁶ κυρίως βλ. αρθρ. 230 και 234 Συνθ ΕΚ

²⁸⁷ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 885 επ.

²⁸⁸ Τα ζητήματα αυτά εξαρτώνται από το περιεχόμενο της δήλωσης στην οποία έχει προβεί το εκάστοτε κράτος μέλος, σχετικά με την αρμοδιότητα του ΔΕΚ, βάσει του αρθρ. 35 παρ. 3 Συνθ ΕΕ.

²⁸⁹ Η αρμοδιότητα αυτή του ΔΕΚ στον τρίτο πυλώνα, αντιστοιχεί σε αυτή που κατοχυρώνεται στο αρθρ. 230 Συνθ ΕΚ και αφορά τον πρώτο πυλώνα. Ωστόσο, εν προκειμένω, ο έλεγχος μπορεί να γίνει μόνο κατόπιν προσφυγής ενός κράτους μέλους ή της Επιτροπής και όχι κατόπιν ατομικής προσφυγής. Η διάκριση αυτή οφείλεται στο ότι, στον τρίτο πυλώνα δεν χωρεί εφαρμογή της κοινοτικής αρχής της άμεσης εφαρμογής και, επομένως, οι ευρωπαίοι πολίτες δεν θίγονται άμεσα και ατομικά από πράξεις των ενωσιακών οργάνων.

²⁹⁰ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 902-3: Η διάκριση των ορίων μεταξύ του πρώτου και τρίτου πυλώνα δεν είναι πάντα σαφής. Το ΔΕΚ ελέγχει αν ένα μέτρο ορθά υιοθετήθηκε σε κάποιον πυλώνα (βλ. και αρθρ. 47 Συνθ ΕΕ)

²⁹¹ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 885 επ.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι οι δύο άνω αρμοδιότητες του ΔΕΚ αφορούν τον έλεγχο του κύρους και της νομιμότητας των 2 μόνο από τα 4 νομικά μέσα του τρίτου πυλώνα²⁹².

iii το ΔΕΚ επίσης αποφαινεται επί διαφωνιών των κρατών μελών σχετικά με την ερμηνεία όλων των νομικών μέσων που υιοθετούνται από το Συμβούλιο, καθώς επίσης επί διαφωνιών μεταξύ Επιτροπής και Κράτους σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή των συμβάσεων²⁹³.

Στην πράξη, ωστόσο, τα κράτη μέλη και η Επιτροπή δεν κάνουν συχνά χρήση της δυνατότητας προσφυγής ενώπιον του ΔΕΚ²⁹⁴.

iv Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρ. 46 Συνθ ΕΕ περίπτωση ε, το ΔΕΚ αποφασίζει σχετικά με τις διαδικαστικές επιταγές του άρθρ. 7 Συνθ ΕΕ, κατόπιν αίτησης του κράτους εις βάρος του οποίου το Συμβούλιο διαπίστωσε παράβαση του άρθρ. 6 Συνθ ΕΕ.

β) Επισημάνσεις σχετικά με την αρμοδιότητα του ΔΕΚ

i Ως προς τη δυνατότητα ερμηνείας του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου

Το ΔΕΚ είναι αρμόδιο να ερμηνεύει το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο, καίτοι η σχετική αρμοδιότητα δεν αναφέρεται ρητά στο 35²⁹⁵. Για παράδειγμα., αποφαινεται σχετικά με τη νομική βάση των υιοθετούμενων νομικών μέσων, καθώς επίσης επί της ίδιας αρμοδιότητας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στη Συνθ ΕΕ. Επιπλέον, αποφαινεται επί του περιεχομένου των αρχών που εφαρμόζονται στον τρίτο πυλώνα και ομοίως απορρέουν από τη Συνθ ΕΕ²⁹⁶.

ii. Ως προς τη δυνατότητα ελέγχου της δράσης των οργάνων και οργανισμών της ΕΕ

²⁹² Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 885 επ.

²⁹³ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 885 επ. Στο πλαίσιο αυτό έχει αρμοδιότητα, για παράδειγμα, να αποφαινεται επί της ερμηνείας και εφαρμογής των άρθρων της σύμβασης Σένγκεν που έχουν ως νομική βάση τον τρίτο πυλώνα, όπως σχ με το περιεχόμενο της αρχής *ne bis in idem*

²⁹⁴ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 885 επ.

²⁹⁵ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 908 επ.

²⁹⁶ Έτσι, για παράδειγμα, με την απόφασή του της 16/06/2005, στην υπόθεση C-105/03 (Purino Maria) το ΔΕΚ ερμηνεύοντας τη Συνθ ΕΕ εξήγαγε συμπεράσματα σχ με την νομική φύση και επίδραση του τρίτου πυλώνα στο εθνικό δίκαιο, καθώς και σχ με την εφαρμογή των αρχών της πιστής συνεργασίας και της σύμφωνης ερμηνείας και το έμμεσο αποτέλεσμα των αποφάσεων πλαίσιο.

Το ΔΕΚ είναι αρμόδιο να ελέγχει τη συμβατότητα της δραστηριότητας των οργάνων της ΕΕ με το ενωσιακό δίκαιο και τις γενικές αρχές δικαίου (αρθρ. 46 εδ. δ & αρθρ. 6 παρ. 2). Καταρχάς, λοιπόν, ελέγχει την υιοθέτηση από τα όργανα νομικών μέσων. Για παράδειγμα, μπορεί να εξετάσει την ορθότητα ρύθμισης ορισμένου ζητήματος στον τρίτο πυλώνα, αντί του πρώτου (με βάση τους στόχους και τις αρμοδιότητες κάθε πυλώνα, καθώς επίσης με βάση την αρχή της επικουρικότητας). Ωστόσο, το ΔΕΚ έχει αποφανθεί²⁹⁷ ότι η επιλογή συγκεκριμένου νομικού μέσου μεταξύ των πλειόνων του τρίτου πυλώνα, απόκειται στη διακριτική ευχέρεια του Συμβουλίου και δεν ελέγχεται από το ΔΕΚ.

Εξάλλου, η δικαιοδοτική αρμοδιότητά του ΔΕΚ στον τρίτο πυλώνα, περιορίζεται από το αρθρ. 35 Συνθ ΕΕ, στο οποίο παραπέμπει το αρθρ. 46 εδ β. Έτσι, για παράδειγμα, ενώ το ΔΕΚ είναι αρμόδιο για την επίλυση διαφοράς των κρατών μελών σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή μιας κοινής θέσης²⁹⁸, δεν έχει αρμοδιότητα να κρίνει περί του κύρους αυτής. Η κοινή θέση, άλλωστε, δεν προσβάλλεται ούτε με αίτηση ακύρωσης, ούτε μπορεί να είναι αντικείμενο προδικαστικού ερωτήματος²⁹⁹, καίτοι είναι πιθανό να προσβάλει δικαιώματα ορισμένου προσώπου³⁰⁰.

Περαιτέρω, το ΔΕΚ δεν φαίνεται να έχει αρμοδιότητα να ελέγχει την επιχειρησιακή δράση των οργανισμών της ΕΕ. Εξάλλου, στον τρίτο πυλώνα δεν υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ατομικής προσφυγής³⁰¹. Επίσης, δεν

²⁹⁷ Απόφαση του ΔΕΚ 03/05/2007, υπόθεση C-303/05 (Advocaten voor de Wereld κατά Leden van de Ministerraad), σημείο 41

²⁹⁸ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 925 υποσημείωση υπ' αριθμ. 185: μόνον όσον αφορά το κατά πόσο θα έπρεπε να έχουν υιοθετηθεί με άλλη μορφή

²⁹⁹ Αφού δεν είναι υποχρεωτική για τα κράτη μέλη, τα οποία την εφαρμόζουν καλή τη πίστη και χάριν συνεργασίας. Βλ. αναλυτικά σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 924 επ.

³⁰⁰ Βλ. και σε επόμενο κεφάλαιο, που αναφέρεται ειδικότερα στο έλλειμμα δικαστικής προστασίας του υποκειμένου της δικαστικής συνεργασίας

³⁰¹ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 903: το ΔΕΚ στην υπόθεση Spain v. Eurojust C 160/03, έκρινε ότι αυτή η δυνατότητα δεν υπάρχει, αφού το αρθρ. 41 Συνθ ΕΕ, δεν θεμελιώνει εφαρμογή του σχετικού αρθρ. 230 Συνθ ΕΚ. Ωστόσο, στο ίδιο, σελ. 906 επ.: σε αντίθεση με το αρθρ. 46 που ρυθμίζει περιοριστικά την αρμοδιότητα του ΔΕΚ («εφαρμόζονται μόνον...»), το αρθρ. 41 Συνθ ΕΕ δεν ορίζει ρητά ότι η λίστα του είναι εξαντλητική. Έτσι, διαφαίνεται μια τάση ή δυνατότητα εφαρμογής κοινοτικών κανόνων στον τρίτο πυλώνα, για την επίτευξη των στόχων του τελευταίου, τουλάχιστο στο βαθμό που αυτό δεν έρχεται σε αντίθεση με το χαρακτήρα και τις παραχωρηθείσες αρμοδιότητες στον τρίτο πυλώνα. Έτσι, στην προαναφερθείσα υπόθεση Spain v. Eurojust C 160/03, το ΔΕΚ, αρνήθηκε μεν την εφαρμογή στον τρίτο πυλώνα του αρθρ. 230 Συνθ ΕΚ που αφορά το δικαίωμα ατομικής προσφυγής. Όμως, δέχτηκε ότι χωρεί εφαρμογή των αρθρ. 236 & 283 Συνθ ΕΚ (σχ με την αρμοδιότητά του επί υπαλληλικών διαφορών της Κοινότητας) σε υποθέσεις που αφορούν το προσωπικό των ενωσιακών οργανισμών, παρ' όλο που το αρ. 41 δεν παραπέμπει σε αυτά.

παρέχεται η δυνατότητα επιδίωξης αποζημίωσης για πράξη ενωσιακού οργάνου που προσβάλλει κάποιο δικαίωμα³⁰². Για παράδειγμα, το ΔΕΚ δεν μπορεί να κρίνει σχετικά με την επιχειρησιακή δράση της Eurojust. Έτσι, αν η τελευταία διαβιβάσει, ως συλλογικό όργανο, προσωπικά δεδομένα σε ένα τρίτο κράτος, ή αν το αρχείο που έχει συστήσει η υπηρεσία αυτή και στο οποίο έχουν πρόσβαση οι αρχές των κρατών μελών, δεν έχει επαρκή προστασία, με αποτέλεσμα τρίτοι να έχουν πρόσβαση σε αυτό, το θιγόμενο πρόσωπο δεν έχει τη δυνατότητα να προσφύγει στο ΔΕΚ και να διεκδικήσει αποζημίωση³⁰³.

iii Ως προς τη δυνατότητα ελέγχου του εθνικού δικαίου

Ειδικά ως προς τον έλεγχο της δράσης των κρατών μελών όταν δρουν στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου, από τις προεκτεθείσες αρμοδιότητες του ΔΕΚ, αυτός είναι καταρχήν δυνατός με τη διαδικασία των προδικαστικών ερωτημάτων. Το ΔΕΚ, στο πλαίσιο αυτής της αρμοδιότητας, ασκεί έλεγχο επί της συμβατότητας του δικαίου κρατών μελών με το ενωσιακό δίκαιο. Ωστόσο, ο έλεγχος αυτός έχει έμμεσο μόνο χαρακτήρα, αφού μεσολαβεί η παρέμβαση του εθνικού δικαστή, ο οποίος εν τέλει καλείται να εφαρμόσει το ενωσιακό και το σχετικό εθνικό δίκαιο σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ³⁰⁴. Μάλιστα, αυτή η τελευταία παραγνωρίζεται συχνά από τα εθνικά δικαστήρια³⁰⁵.

Επιπλέον, όμως, η δράση των κρατών μελών ελέγχεται από το Συμβούλιο και με τη διαδικασία του αρθρ. 7 Συνθ ΕΕ³⁰⁶, δηλαδή τη δυνατότητα αναστολής ορισμένων δικαιωμάτων του κράτους, κατόπιν άσκησης διακρατικής προσφυγής, σε περίπτωση σημαντικής και παρατεινόμενης παραβίασης από αυτό των αρχών στις οποίες βασίζεται η Ένωση, μεταξύ των οποίων ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, κατόπιν πρότασης ενός κράτους μέλους, του Ευρωπαϊκού

³⁰² Έτσι, το ΔΕΚ με την απόφαση της 27/02/2007, στην υπόθεση C-355/04 (Segi & Aritza Zubimendi Izaga & Aritza Galarraga κατά του Συμβουλίου της ΕΕ) έκρινε ότι, αφού το αρθρ. 41 Συνθ ΕΕ δεν παραπέμπει στα αρθρ. 235 ή 288 Συνθ ΕΚ (που αφορούν το δικαίωμα αποζημίωσης), δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα στον τρίτο πυλώνα.

³⁰³ Ενδεχομένως, δικαστική προστασία έναντι της δράσης της Eurojust ως συλλογικού οργάνου να παρέχεται ως ένα βαθμό από τα εθνικά δικαστήρια.

³⁰⁴ Βλ. σχετική παρατήρηση όσον αφορά την εφαρμογή του κοινοτικού όμως δικαίου σε Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 34, σελ 864

³⁰⁵ Βλ. σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 825

³⁰⁶ που προστέθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ

Κοινοβουλίου ή της Επιτροπής, το Συμβούλιο μπορεί με τη σύμφωνη γνώμη του Κοινοβουλίου να διαπιστώσει την ύπαρξη σαφούς κινδύνου σοβαρής παραβίασης των αρχών του αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ και να απευθύνει συστάσεις στο υπεύθυνο κράτος μέλος. Επίσης, μετά από πρόταση 1/3 των κρατών μελών, ή της Επιτροπής και με σύμφωνη γνώμη του Κοινοβουλίου, το Συμβούλιο μπορεί να διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρής και διαρκούς παραβίασης. Στην περίπτωση αυτή, το Συμβούλιο μπορεί να αναστείλει ορισμένα δικαιώματα του κράτους μέλους που απορρέουν απ' τη Συνθ ΕΕ, όπως το δικαίωμα ψήφου στο Συμβούλιο.

Τα όρια της δυνατότητας του ΔΕΚ να ελέγχει τη συμβατότητα της δράσης των κρατών μελών με το ενωσιακό δίκαιο και τις αρχές δικαίου, δεν είναι σαφή³⁰⁷. Συγκεκριμένα, δεν είναι σαφές, το είδος των πράξεων των κρατών που υπόκεινται σε έλεγχο³⁰⁸. Πάντως, η αρμοδιότητα του ΔΕΚ προδιαγράφεται από τις παραχωρημένες στην ΕΕ από τα κράτη μέλη αρμοδιότητες. Έτσι, για παράδειγμα, το ΔΕΚ δεν έχει ίδια ποινική δικαιοδοσία, δηλαδή δεν επιβάλλει το ίδιο ποινικές κυρώσεις³⁰⁹, ούτε αποφαινεται σχετικά με το κύρος ή την αναλογικότητα των πράξεων των εθνικών υπηρεσιών επιβολής του νόμου (όπως κυρίως της αστυνομίας), ούτε αξιολογεί την τήρηση της δημόσιας τάξης και τη διαφύλαξη εθνικής ασφάλειας, που παραμένουν εθνικό ζήτημα³¹⁰.

³⁰⁷ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 245 επ.

³⁰⁸ Εξάλλου δεδομένου ότι, όπως ήδη έχει αναπτυχθεί, δεν έχει καταστεί σαφής η δεσμευτικότητα των νομικών μέσων του τρίτου πυλώνα, δεν είναι ευχερές να συναχθούν συμπεράσματα ως προς τον αντίστοιχο έλεγχο της ενσωμάτωσής τους στο εθνικό δίκαιο από τα κράτη μέλη. Για παράδειγμα ελλείπει μια ρητή αρμοδιότητα ελέγχου, αν υιοθετηθεί η απόφαση πλαίσιο σχετικά με τα δικονομικά δικαιώματα και το κράτος μέλος δεν την ενσωματώνει. Ωστόσο, σύμφωνα με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, το κράτος αυτό θα πρέπει να παρέχει επαρκή προστασία στους κατηγορουμένους και υπόπτους στους οποίους η απόφαση αυτή αναφέρεται. Πριν λοιπόν το κράτος μέλος την ενσωματώσει, έχει αρμοδιότητα το ΔΕΚ να κρίνει επί της ανεπάρκειας της παρεχόμενης προστασίας και να κρίνει συγκεκριμένα ότι το κράτος οφείλει να παρέχει ευρύτερη προστασία, εφόσον αυτό δεν έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με το εθνικό δίκαιο; (πρβλ απόφαση ΔΕΚ της 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (Purino Maria), σχετικά με την υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας)

³⁰⁹ Βλ. σε Μανωλεδάκη Ι., ο.π. υπό 160, σε. 1094-1095: Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του ποινικού δικαίου, που το διακρίνει από τους λοιπούς κλάδους δικαίου, είναι η πρωταρχική και αυτοτελής λειτουργία των κανόνων του που τυποποιούν το ποινικό φαινόμενο και εκδηλώνουν την αντίδραση της κοινωνίας στην προσβολή κατεστημένων αξιών και εννόμων αγαθών. Επομένως, το ποινικό δικαστήριο δεν επιλύει διαφορές, ούτε επιβάλλει απλώς κυρώσεις για τη μη τήρηση ορισμένου κανόνα, αλλά στιγματίζει κοινωνικά το καταδικαζόμενο άτομο

³¹⁰ αρθρ. 35 παρ. 5 Συνθ ΕΕ

2. Επίπεδο εσωτερικής έννομης τάξης

Όπως επισημάνθηκε, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την ΕΕ έχει προς το παρόν αρνητικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, η δραστηριότητα που συντελείται στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, πρέπει να είναι συμβατή με την αρχή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και την ΕΣΔΑ. Έτσι όμως, είναι πιθανό η ως άνω δραστηριότητα να προσβάλει δικαιώματα που αναγνωρίζονται από το εθνικό Σύνταγμα, αλλά δεν είναι κοινά στα υπόλοιπα κράτη μέλη, ώστε να περιλαμβάνονται στην πρόβλεψη του αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ.

Ζήτημα ανακύπτει επομένως, ως προς το ποια είναι τα όρια ελέγχου της παρεχόμενης προστασίας από τα κράτη μέλη και τα εθνικά δικαστήρια, δηλαδή ποιές πράξεις δικαστικής συνεργασίας θα πρέπει να είναι σύμφωνες με την ευρύτερη προστασία που τυχόν παρέχει το εθνικό δίκαιο. Άλλως, πρέπει να προσδιοριστεί ποιο είναι το πλαίσιο της ποινικής δικαιοδοσίας των κρατών μελών, σύμφωνα με τη νέα τάξη πραγμάτων. Εντός αυτού του πλαισίου, εφαρμόζεται το εθνικό Σύνταγμα, ενώ εκτός αυτού το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ (το οποίο όμως, αφού κείται εκτός της ποινικής δικαιοδοσίας του κράτους, δεν εμπίπτει στον έλεγχο από τα εθνικά δικαστήρια).

Για παράδειγμα, σύμφωνα με την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ, ορίστηκε ότι κείται εκτός της ποινικής αρμοδιότητας του κράτους μέλους, να κρίνει επί της ουσίας της απόφασης, ήτοι του ΕΕΣ, καθώς και επί της διαδικασίας έκδοσής του. Οι εθνικές αρχές, λοιπόν, όταν εκτελούν το ΕΕΣ δεν έχουν αρμοδιότητα να ελέγξουν τη σκοπιμότητα³¹¹ ή την ουσιαστική νομιμότητα έκδοσης του ΕΕΣ³¹², παρά μόνο την τυπική νομιμότητα, δηλαδή αν αυτό έχει εκδοθεί με το νόμιμο τύπο και βασίζεται σε μια τυπικά έγκυρη δικαστική απόφαση. Έτσι κείται εκτός ελέγχου από τις εθνικές αρχές η επάρκεια των ενδείξεων, ή το αν δόθηκε στον εκζητούμενο η δυνατότητα να παραστεί με συνήγορο κατά την προδικασία. Συνεπώς, το κράτος μέλος φαίνεται πως δεν έχει αρμοδιότητα καταρχήν να επικαλεστεί ότι η έκδοση του

³¹¹ για παράδειγμα, για τα εγκλήματα για τα οποία αίρεται ο έλεγχος του διπλού αξιοποίνου, ότι η πράξη αυτή δεν θα έπρεπε να θεωρείται έγκλημα και να διώκεται ποινικά

³¹² Για παράδειγμα, ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις

ΕΕΣ έρχεται σε σύγκρουση με το εθνικό του δίκαιο και να αρνηθεί για το λόγο αυτό την παράδοση³¹³. Βεβαίως, δεν πρέπει να παροράται, ότι ήδη, τόσο η ίδια η απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ με τους υποχρεωτικούς και δυνητικούς λόγους άρνησης που προέβλεψε, όσο και τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από κοινού από τα κράτη μέλη, ή κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ, παρέχουν ένα σημαντικό πλέγμα προστασίας³¹⁴.

Πάντως, η υποχρέωση των κρατών μελών να σέβονται την αλλοδαπή ποινική δικαιοδοσία, δεν μπορεί να φτάνει μέχρι σημείου οι εθνικές τους αρχές καθεαυτές να δρουν αντίθετα με το εθνικό τους Σύνταγμα. Χαρακτηριστικά υπενθυμίζεται το πρόβλημα, για το οποίο έγινε ήδη λόγος, των κρατών που κλήθηκαν να εκδόσουν ημεδαπούς πολίτες, αντίθετα με τη ρητή απαγόρευση των Συνταγμάτων τους.

3. Συμβούλιο της Ευρώπης, ΕΣΔΑ, ΕΔΔΑ

3.1 ΕΣΔΑ, Περιεχόμενο

Η ΕΣΔΑ αποτελεί από την κύρωσή της μέχρι σήμερα το σπουδαιότερο διεθνές κείμενο για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη. Το ΕΔΔΑ έχει προσδώσει με τη δυναμική³¹⁵ και εξελικτική νομολογία του ένα περιεκτικό περιεχόμενο στα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στους αόριστους και ενίοτε ασαφείς κανόνες της ΕΣΔΑ³¹⁶. Βεβαίως, η ΕΣΔΑ παρέχει ένα minimum προστασίας, υπό την έννοια ότι τα κράτη μέλη μπορούν να παρέχουν ευρύτερη προστασία, είτε αναγνωρίζοντας περισσότερα δικαιώματα, είτε αποδίδοντας σε αυτά ευρύτερο περιεχόμενο. Αντίθετα με το ενωσιακό δίκαιο, η ΕΣΔΑ προστατεύει τα ανθρώπινα

³¹³ Για παράδειγμα, όταν ζητείται η έκδοση βάσει καταδικαστικής απόφασης, με σκοπό την έκτιση ποινής, δεν μπορεί το κράτος να επικαλεστεί ότι το εθνικό του δίκαιο προβλέπει τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας, ενώ στον καταδικασθέντα παρασχέθηκαν μόνο δύο βαθμοί.

³¹⁴ Βλ. σε Hınarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 799- 800

³¹⁵ Ως προς τη δυναμική ερμηνεία των δικαιωμάτων από το ΕΔΔΑ, βλ. σε P. Van Dijk κ.ά., ο.π. υπό 13, σελ. 77, που αναφέρει ότι το ΕΔΔΑ ερμηνεύει τα δικαιώματα, χωρίς να δεσμεύεται από την ερμηνεία που δίνουν σε αυτά τα κράτη μέλη. Για παράδειγμα, εφαρμόζει το αρθρ. 6 (δικαίωμα στη δίκαιη δίκη), ακόμη και σε πειθαρχικές ή διοικητικές διαδικασίες, με το επιχείρημα ότι, σε αντίθετη περίπτωση, τα κράτη θα μπορούσαν να κατονομάσουν μια διαδικασία ως διοικητική και να επικαλεστούν ότι αυτή εκφεύγει της υποχρεωτικής εφαρμογής του άρθρου.

³¹⁶ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 309 επ. Βλ. επίσης σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.α. υπό 1, σελ. 91. Βλ. επίσης σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 399

δικαιώματα με θετικό τρόπο, δηλαδή απονέμει απευθείας στους πολίτες δικαιώματα έναντι των κρατών μελών³¹⁷, τα οποία μπορούν να αποτελούν αντικείμενο επίκλησης ακόμα και ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, χωρίς να απαιτείται άλλη ενέργεια από τα κράτη μέλη³¹⁸. Εξάλλου η υποχρέωση εφαρμογής της καλύπτει όλη τη δραστηριότητα των κρατών μελών και όχι μόνο ορισμένες πράξεις τους, όπως αντίστοιχα συμβαίνει στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα της ΕΕ.

Έτσι, ορισμένα από τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ χρήζουν εφαρμογής και στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας των κρατών μελών της ΕΕ σε ποινικές υποθέσεις. Για παράδειγμα, στο αρθρ. 5 αυτής κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, δηλαδή το δικαίωμα του προσώπου που στερήθηκε την ελευθερία του να ενημερωθεί αμέσως για τους λόγους συλλήψεώς του σε γλώσσα που κατανοεί (αρθρ. 5.2), να οδηγείται αμέσως στο δικαστή και να δικάζεται σε εύλογη προθεσμία (αρθρ. 5.4), άλλως να αφήνεται ελεύθερο όσο διαρκεί η διαδικασία³¹⁹. Επίσης, το δικαίωμα ασκήσεως προσφυγής και αποζημίωσης (5.5)³²⁰.

Επίσης, στο αρθρ. 6 αυτής, κατοχυρώνεται το δικαίωμα του ανθρώπου για δίκαιη εκδίκαση της υποθέσεώς του. Ειδικά ως προς τον κατηγορούμενο σε ποινική υπόθεση, ορισμένα από τα δικαιώματα που απορρέουν από το άρθρο αυτό είναι το τεκμήριο αθωότητας, η εξασφάλιση επαρκούς χρόνου για την προετοιμασία της υπεράσπισής του, η ενημέρωση για τη φύση και την αιτία της κατηγορίας, η παρουσία συνηγόρου, η δωρεάν συνδρομή διερμηνέα, το δικαίωμα εξέτασης των μαρτύρων κατηγορίας³²¹.

³¹⁷ Εννοείται τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης

³¹⁸ Για παράδειγμα, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη που θεμελιώνεται στο αρθρ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και το οποίο «δεν αναφέρεται στην ορθότητα της απόφασης, αλλά στην έγκαιρη, ουσιαστική και αδιάβλητη, υπό διαδικαστικές (δικονομικές) εγγυήσεις, διεξαγωγή της δίκης, ώστε να είναι δυνατή η αντικειμενική αναζήτηση της αλήθειας και η έγκαιρη και αποτελεσματική προστασία του διαδίκου. Δηλ. [...] να έχουν τηρηθεί τα εχέγγυα τυπικής και ουσιαστικής νομιμότητας χάριν της ορθοκρισίας». Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.α. υπό 3, σελ. 65. Επίσης, βλ. Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 54, Μάλιστα, μερικά από τα δικαιώματα που θεμελιώνονται στο εν λόγω άρθρο, δεν παρέχονται στον ύποπτο από τον ελληνικό ΚΠοινΔ, αλλά απευθείας από την ΕΣΔΑ.

³¹⁹ Βλ. σχετική ανάλυση σε Gomien D. κ.ά., ο.π. υπό 188, σελ. 233 & 240: Επισημαίνεται, ότι αιτιολογημένη παύση να είναι η διάρκεια κράτησης αν απορρέει από κατάχρηση εξουσίας. Στο ίδιο, σελ. 246: η επιτρεπόμενη διάρκεια κράτησης διαφέρει πάντως σημαντικά μεταξύ κρατών μελών.

³²⁰ Βλ. σε Περράκη Στέλιου, ο.π. υπό 1, σελ. 97. Επίσης, σε Gomien D. κ.ά., ο.π. υπό 188, σελ. 236 επ.

³²¹ Βλ. σε Περράκη Στέλιου, ο.π. υπό 1, σελ. 97

Περαιτέρω, στο αρθρ. 8 της Σύμβασης, κατοχυρώνεται το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Στη 2^η παράγραφο αυτού, μάλιστα, προβλέπονται οι προϋποθέσεις και οι λόγοι ενδεχόμενου περιορισμού του δικαιώματος, οι οποίοι πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Παρά την αρχική αμφισβήτηση που είχε δημιουργηθεί, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι περιορισμοί αυτοί αποτελούν εξαιρέσεις, συνεπώς η αναφορά τους είναι περιοριστική/ εξαντλητική και δεν μπορούν τα κράτη να επικαλεστούν άλλους «εγγενείς» περιορισμούς που δεν αναφέρονται ρητά στη Σύμβαση³²². Μάλιστα, οι εν λόγω περιορισμοί πρέπει επιπλέον να προβλέπονται με νόμο, να είναι αναγκαίοι και ανάλογοι με τον επιδιωκόμενο σκοπό και να αιτιολογούνται *in concreto*³²³.

3.2 ΕΣΔΑ, Τυπική ισχύς

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ΕΣΔΑ έχει χαρακτηριστεί από το ΕΔΔΑ ως «συνταγματικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Δημόσιας Τάξης»³²⁴. Έτσι, το ΕΔΔΑ εξετάζει αν το εθνικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένου του Συντάγματος, έρχεται σε αντίθεση (ή εφαρμόζεται κατά τρόπο αντίθετο) με την ΕΣΔΑ³²⁵. Σε κάποια κράτη η Σύμβαση έχει ενσωματωθεί με αυξημένη τυπική ισχύ, έναντι των εθνικών νόμων (όπως, για παράδειγμα, στη χώρα μας³²⁶), ενώ σε άλλα σε ομοιόβαθμη θέση με τον τυπικό νόμο (όπως, για παράδειγμα, στη Γερμανία). Σε καμία έννομη τάξη, πάντως, δεν της προσδίδεται ρητά υπερσυνταγματική ισχύς³²⁷. Συνεπώς, το Σύνταγμα παραμένει στην κορυφή της ιεραρχίας των κανόνων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

³²² Βλ. σε Gomien D. κ.ά., ο.π. υπό 188, σελ. 336 επ. σχετικά με τη θεωρία των εγγενών περιορισμών που είχε διατυπωθεί από την Επιτροπή και σύμφωνα με την οποία, είναι επιτρεπτός ο περιορισμός του δικαιώματος και για λόγο που δεν αναφέρεται ρητά, αλλά είναι περιορισμός που εμπεριέχεται στο δικαίωμα.

³²³ Βλ. σε Gomien D. κ.ά., ο.π. υπό 188, σελ. 337 επ.

³²⁴ Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ επί προδικαστικών ενστάσεων της 23/03/1995, υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, (Αρ. Πρσφ. 15318/89). Βλ. επίσης σε Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 34, σελ. 864: Η ΕΣΔΑ αναγνωρίζεται ως συνταγματικό κείμενο της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη

³²⁵ βλ. ενδεικτικά σε Περράκη Στέλιου, ο.π. υπό 1, σελ. 198: όπου αναφέρεται ότι το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Μ.Κ. κατά Βουλγαρίας της 04.12.2003, απεφάνθη ότι η διάταξη του ποινικού δικαίου της Βουλγαρίας, η οποία απαιτεί την απόδειξη ότι προβλήθηκε φυσική αντίσταση για να στοιχειοθετηθεί το έγκλημα του βιασμού, δεν προστατεύει επαρκώς το θύμα.

³²⁶ Στην ελληνική έννομη τάξη, η ΕΣΔΑ ως διεθνής Σύμβαση, σύμφωνα με το αρθρ. 28 παρ. 1 Σ., έχει υπερνομοθετική ισχύ.

³²⁷ Βλ. σε Πινικήδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 86. Βλ. όμως σε Περράκη Στέλιου, ο.π. υπό 1, σελ. 198. Κατά μία, μειοψηφούσα πάντως, άποψη, η Σύμβαση αποτελεί ζήτημα της συνταγματικής έννομης τάξης και, επομένως, έχει την ίδια κανονιστική ισχύ με το Σύνταγμα.

Ωστόσο, ορθά υποστηρίζεται ότι, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης, όλα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να ερμηνεύονται αρμονικά³²⁸. Επομένως, ακόμα και το Σύνταγμα, αν υπάρχει αυτή η δυνατότητα, θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με την ΕΣΔΑ και μόνο αν τέτοια ερμηνεία είναι αδύνατη να υπερισχύει καταλύοντάς τη. Πράγματι, τα ανώτατα εθνικά δικαστήρια στην πλειονότητά τους, ερμηνεύουν τα Συντάγματα σύμφωνα με την ΕΣΔΑ, εφόσον αυτό είναι δυνατό³²⁹, ακόμα μάλιστα και όταν αυτή έχει την τυπική ισχύ του απλού νόμου³³⁰. Μάλιστα, όταν η σύμφωνη ερμηνεία του Συντάγματος με την ΕΣΔΑ είναι αδύνατη, δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που τα κράτη μέλη προβαίνουν σε συνταγματική μεταρρύθμιση³³¹.

3.3 ΕΔΔΑ

Το Συμβούλιο της Ευρώπης θέσπισε τον πρώτο διεθνώς δικαστικό μηχανισμό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ. Ο μηχανισμός αυτός περιλαμβάνει την ατομική και τη διακρατική προσφυγή ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Μάλιστα, το εν λόγω Δικαστήριο ερμηνεύει αυτόνομα την ΕΣΔΑ, ανεξάρτητα δηλαδή από το δίκαιο των κρατών μελών και η ερμηνεία που αποδίδει στις διατάξεις της υπερέχει έναντι αυτής των εθνικών δικαστηρίων, έτσι ώστε να εξασφαλίζει την ομοιόμορφη εφαρμογή της και να εγγυάται την προστασία ενός κοινού πυρήνα των δικαιωμάτων³³².

Συγκεκριμένα, καταρχάς το Συμβούλιο της Ευρώπης θέσπισε τη δυνατότητα άμεσης προσφυγής του πολίτη έκαστου κράτους μέλους στο ΕΔΔΑ (αρθρ. 34 ΕΣΔΑ), υπό την προϋπόθεση ότι έχουν εξαντληθεί τα εσωτερικά ένδικα μέσα και ότι δεν έχει υποβληθεί η υπόθεση στην κρίση άλλου διεθνούς οργάνου (αρθρ. 35 ΕΣΔΑ & αρθρ. 47 ΚανονΕυρΔΔΑ)³³³.

³²⁸ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 55

³²⁹ Βλ. σε Πινakίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 89

³³⁰ Οπότε συμβαίνει το παράδοξο, να ερμηνεύεται το Σύνταγμα, βάσει κανόνων δικαίου που έχουν ισχύ απλού νόμου. Βλ. σε Πινakίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 89

³³¹ Βλ. αναλυτικά σε Πινakίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 86 επ. Έτσι, για παράδειγμα, η Ελλάδα με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, εισήγαγε τη δυνατότητα επίστευσης αναγκαστικής εκτέλεσης εις βάρος του Δημοσίου

³³² Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 400

³³³ Βλ. σε Περράκη Στέλιου, ο.π. υπό 1, σελ. 87, 123 επ., 130 επ. & 217

Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο ελέγχει τη συμβατότητα μεμονωμένων κρατικών πράξεων με τα ανθρώπινα δικαιώματα και καταδικάζει το κράτος για παραβίασή τους σε συγκεκριμένη περίπτωση. Τα κράτη μέλη της ΕΣΔΑ, έχουν αποδεχτεί αυτή την αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ επί ατομικών προσφυγών³³⁴ και, επομένως, είναι υποχρεωμένα (βάσει του αρθρ. 46 παρ. 1) να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου σε υποθέσεις στις οποίες είναι διάδικοι. Έτσι, στην ελληνική έννομη τάξη, στην παρ. 5 του αρθρ. 525 ΚΠοινΔ (που εισήχθη με το αρθρ. 11 του νόμου 2865/2000), κατοχυρώνεται η παραβίαση της ΕΣΔΑ ως λόγος επανάληψης της διαδικασίας³³⁵. Μπορεί να θεμελιωθεί επίσης αίτηση αναιρέσεως της απόφασης, για την παραβίαση των αρχών της δίκαιης δίκης που προβλέπεται στο 6 ΕΣΔΑ, μόνο όμως σε συνδυασμό με κάποιον άλλο λόγο αναιρέσεως από αυτούς που προβλέπονται στο αρθρ. 510.1Α ΚΠοινΔ³³⁶ (βλ. και 171.1δ ΚΠοινΔ) Περαιτέρω, αν κριθεί ότι πράγματι υπήρξε παραβίαση, τίθεται ζήτημα χορήγησης δίκαιης χρηματικής ικανοποίησης στον παθόντα³³⁷. Το κράτος που καταδικάζεται οφείλει επιπλέον να εφαρμόζει στο εξής τη διάταξη της ΕΣΔΑ με το περιεχόμενο, το νόημα και την έκταση που της έδωσε η καταδικαστική απόφαση (αρθρ. 46)³³⁸. Οφείλει επομένως, να τροποποιήσει

Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις είναι παραδεκτή η προσφυγή ενώπιόν του, ακόμα και αν δεν έχουν εξαντληθεί τα εσωτερικά ένδικο μέσα, ιδίως αν είναι βέβαιο ότι μια τέτοια απόπειρα θα ήταν μάταιη, δηλαδή, σύμφωνα με την πάγια νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, θα απέβαινε άκαρπη. Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 28

³³⁴ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 114. Εξάλλου, σύμφωνα με το 11^ο πρωτόκολλο που προσαρτήθηκε στην ΕΣΔΑ (1998), καταργείται η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών αναγνώρισης της δικαιοδοσίας του ΕΔΔΑ. Το ΕΔΔΑ διασφαλίζει και ελέγχει την εφαρμογή της ΕΣΔΑ, οπότε παγιώνεται η ομοιογένεια της νομολογίας και αποφεύγονται οι διαφορετικές προσεγγίσεις.

³³⁵ Δεν έχουν όλα τα κράτη επανάληψη διαδικασίας όπως η Ελλάδα. Ωστόσο, βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 194 επ. τη μορφή που θα πάρει το αρθρ. 46 μετά την κύρωση του 14^{ου} Πρωτοκόλλου από τα κράτη μέλη και τη θέση του σε ισχύ. Ενισχύεται ο ρόλος του Συμβουλίου των Υπουργών για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης των κ-μ στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Τυχόν παραβίαση μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε αποβολή του κ-μ από το Συμβούλιο της Ευρώπης, με απόφαση του ΕΔΔΑ.

³³⁶ Ήδη όμως το ΕΔΔΑ, με την απόφασή του της 22.02.2007 στην υπόθεση PERLALA κατά Ελλάδος έχει αποφανθεί ότι η θέση αυτή του ΑΠ συνιστά ερμηνεία «υπερβολικά τυπολατρική», που «τείνει προς το σόφισμα» και «αποδυναμώνει σε τεράστιο βαθμό την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών στην ελληνική αναιρετική διαδικασία». Η άρνηση του ΑΠ να ελέγξει αν η αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού υπήρξε σύμφωνη με το αρθρ. 6 της ΕΣΔΑ, αποτελεί από μόνη της παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Βλ. σχετική αναφορά και στο Βήμα του Δικηγόρου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, τ. 54^ο, Ιούνιος 2007, σελ. 20

³³⁷ σχετικά με την υποχρέωση του κράτους να καταβάλει τα δικαστικά έξοδα και την επιδικασθείσα αποζημίωση στον προσφεύγοντα, βλ. αρθρ. 41 ΕΣΔΑ. Βλ. επίσης σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 171 επ.

³³⁸ Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 186-187.

την εθνική νομοθεσία του και να την προσαρμόσει στην απόφαση του ΕΔΔΑ, έτσι ώστε να μην υπάρξουν περαιτέρω παραβιάσεις δικαιωμάτων στο μέλλον³³⁹. Εξάλλου τόσο τα εθνικά δικαστήρια όσο και τα κρατικά όργανα, οφείλουν να συμμορφώνονται με τη νομολογία του ΕΔΔΑ³⁴⁰.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί, ότι το ΕΔΔΑ δεν αναδικάζει την υπόθεση, δεν αποτελεί δηλαδή έναν ακόμα βαθμό δικαιοδοσίας, απλώς κρίνει αν υπήρξε παραβίαση και επιδικάζει δίκαιη χρηματική ικανοποίηση^{341, 342}. Επομένως, ο χαρακτηρισμός του ΕΔΔΑ ως πανευρωπαϊκού συνταγματικού δικαστηρίου³⁴³ δεν είναι ακριβής. Όπως αναφέρθηκε, το ΕΔΔΑ εξετάζει αν το εθνικό δίκαιο (συμπεριλαμβανομένου του Συντάγματος) έρχεται σε αντίθεση ή εφαρμόζεται κατά τρόπο αντίθετο με την ΕΣΔΑ. Ωστόσο, η απόφαση του ΕΔΔΑ καθεαυτή, δεν μπορεί να καταργήσει τον εθνικό νόμο, ούτε να τροποποιήσει το Σύνταγμα, ούτε να αναιρέσει την απόφαση του εθνικού δικαστηρίου. Απλώς, η υποχρέωση συμμόρφωσης και η διεθνοπολιτική πίεση που ασκείται στο κράτος, δρομολογούν συνήθως τη μεταρρύθμιση ή αναθεώρηση του νόμου ή και του Συντάγματος, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο³⁴⁴.

Περαιτέρω, το Συμβούλιο της Ευρώπης κατοχύρωσε τη δυνατότητα άσκησης προσφυγής στο Δικαστήριο και στα κράτη μέλη, κατά άλλων κρατών μελών (αρθρ. 33 ΕΣΔΑ). Επισημαίνεται ότι, η δυνατότητα αυτή κάμπτεται την παραδοσιακή αντίληψη της μη ανάμειξης τρίτων κρατών σε εσωτερικές υποθέσεις³⁴⁵. Εξάλλου, το ίδιο το ΕΔΔΑ έχει αναγνωρίσει ως στόχο των κρατών μελών, την εγκαθίδρυση μιας ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης. Επομένως, η κρατική προσφυγή δεν έχει το χαρακτήρα προάσπισης των

³³⁹ Βλ. Το Κεφάλαιο II (Υπερεθνικό ΠΔ), παράγραφος 2 (Σύνορα και αντικρουόμενα συμφέροντα) σε Tonio Walter, *Inwieweit erlaubt die Europäische Verfassung ein europäisches Strafgesetz?*, Regensburg, ZStW 117 (2005) Heft 4, σελ. 919 επ.

³⁴⁰ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ. 314. Επίσης βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 199 επ. Ομοίως, σε Μαθθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 32

³⁴¹ Βλ. σε Μαθθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 29

³⁴² Άλλωστε, όπως παρατηρείται σε P. Van Dijk κ.ά., ο.π. υπό 13, σελ. 82 επ., η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι καταρχήν ευθύνη των κρατών μελών. Το ΕΔΔΑ μπορεί να ερμηνεύει τα δικαιώματα, να αποφαινεται σχετικά με τον θεμιτό περιορισμό τους, αλλά δεν εφαρμόζει το ίδιο τους κανόνες προστασίας των.

³⁴³ καθώς εξετάζει ακόμα και τις αποφάσεις συνταγματικών δικαστηρίων. Βλ. σε Πινακίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 82 και την εκεί παραπομπή

³⁴⁴ Βλ. αναλυτικά σε Πινακίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 86 επ. Στο ίδιο σελ. 90: Τα κράτη μέλη γνωρίζουν ότι αν δεν εναρμονίσουν τη νομοθεσία και πρακτική τους με την ΕΣΔΑ, τυχόν αποδοκιμαστική απόφαση εις βάρος τους από το ΕΔΔΑ θα εκθέσει διεθνώς τη χώρα

³⁴⁵ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 91

δικαιωμάτων του κράτους που την ασκεί, αλλά θεωρείται ότι με αυτό τον τρόπο τίθεται ενώπιον του Δικαστηρίου ένα ζήτημα που εμπίπτει στη δημόσια τάξη³⁴⁶. Πάντως, το δικαίωμα διακρατικής προσφυγής δεν αξιοποιείται επαρκώς από τα κράτη μέλη³⁴⁷.

3.4 Αρμοδιότητα ΕΣΔΑ & ΕΔΔΑ στο ΕΔ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, ανακύπτει το ερώτημα αν η προστασία που παρέχεται από την ΕΣΔΑ και το ΕΔΔΑ, καλύπτει τη δραστηριότητα στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στο πλαίσιο της ΕΕ.

Η Ένωση, εν αντιθέσει με τα κράτη μέλη της, δεν έχει προσχωρήσει ακόμα στην ΕΣΔΑ. Επομένως, η δράση των οργάνων και οργανισμών αυτής δεν υπόκεινται στην αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ. Έτσι, για παράδειγμα, το ΕΔΔΑ δεν έχει αρμοδιότητα να κρίνει επί της συμβατότητας ενός νομικού μέσου που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της ΕΕ με τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως αυτά κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ³⁴⁸.

Ωστόσο, η δράση των κρατών, ακόμα και όταν κείται εντός του πλαισίου του ενωσιακού δικαίου, υπόκειται στον έλεγχο του ΕΔΔΑ. Εξάλλου, η δέσμευση του κράτους (έστω πολιτική) να ενσωματώσει ένα νομικό μέσο στο εσωτερικό του δίκαιο, δεν το απαλλάσσει από τις υποχρεώσεις του βάσει της ΕΣΔΑ³⁴⁹. Σημαντική είναι άλλωστε, και η σχετική δήλωση των κρατών μελών στο αρθρ. 57 της ΕΣΔΑ, ότι παραιτούνται του δικαιώματος να επικαλεστούν συνθήκες ή συμβάσεις που ισχύουν μεταξύ τους, με σκοπό να υποβάλλουν μια διαφορά σε τρόπο διακανονισμού διαφορετικό από αυτόν

³⁴⁶ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 111

³⁴⁷ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 8, σελ. 406

³⁴⁸ Βλ. πάντως και σχ. προβληματισμό σε Feik Rudolf, ο.π. υπό 43, σελ. 17, με παραπομπή σε νομολογία του ΔΕΚ.

³⁴⁹ Εξάλλου, η ΕΣΔΑ και η Συνθ ΕΕ, έχουν την ίδια τυπική ισχύ, οπότε οι υποχρεώσεις έναντι της μιας, δεν μπορούν να καταργήσουν τις αντίστοιχες έναντι της άλλης. Όσον αφορά τη Συνθ ΕΚ, βλ. σε Μαθθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 234: ο πρώτος πυλώνας υπερισχύει της ΕΣΔΑ, έως ότου την ενσωματώσει. Πρωτού γίνει αυτό, ο πολίτης της ΕΕ δεν μπορεί να προσφύγει στο ΕΔΔΑ κατά πράξης Κοινοτικού Οργάνου που θίγει κάποιο από τα θεμελιώδη δικαιώματά του που κατοχυρώνονται στην εν λόγω Σύμβαση. Πάντως, να ληφθεί υπόψη ότι το ΕΔΔΑ τα τελευταία χρόνια έχει δεχτεί μικρό αριθμό προσφυγών που αφορούν τη λειτουργία της ΕΕ και των οργάνων της, πχ την επιβολή προστίμων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

που προβλέπει η ΕΣΔΑ³⁵⁰. Επομένως, η επίκληση τυχόν δεσμεύσεων ή υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συνθ ΕΕ ή τη σχετική με τα ανθρώπινα δικαιώματα νομολογία του ΔΕΚ, δεν τα απαλλάσσει από τις υποχρεώσεις τους ενόψει της ΕΣΔΑ. Συνεπώς, το ΕΔΔΑ είναι αρμόδιο να ελέγχει τη δράση των κρατών μελών στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας στον τρίτο πυλώνα. Για παράδειγμα, μπορεί να κρίνει αν ο εθνικός νόμος, με τον οποίο το κράτος ενσωμάτωσε μια απόφαση πλαίσιο, προσβάλλει ορισμένα δικαιώματα και αναλόγως να επιβάλει κυρώσεις.

Ωστόσο, το αρθρ. 6 παρ. 1 Συνθ. ΕΕ επικαλείται την ΕΣΔΑ ως πηγή των γενικών αρχών δικαίου και, συνεπώς, ούτως ή άλλως οποιαδήποτε δραστηριότητα βάσει του τρίτου πυλώνα θα πρέπει να είναι συμβατή με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ^{351, 352}.

Β. Διάδραση, Συγκρούσεις & ελλείμματα προστασίας

1. Διάδραση μεταξύ 1^{ου} και 2^{ου} επιπέδου προστασίας

Όπως αναφέρθηκε, το εθνικό δίκαιο και η παρεχόμενη από τα κράτη δικαστική προστασία, χρήζει εφαρμογής εντός του πλαισίου της ποινικής δικαιοδοσίας έκαστου κράτους μέλους. Επίσης αναφέρθηκε, ότι σύμφωνα με τη νέα τάξη πραγμάτων, δηλαδή με την καθίδρυση της ΕΕ ως ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης και, ιδιαίτερα, με την υποχρέωση αναγνώρισης της ποινικής δικαιοδοσίας άλλων κρατών μελών σε ορισμένα ζητήματα³⁵³, τα κράτη δεν μπορούν να επιζητούν την εφαρμογή του εθνικού

³⁵⁰ Βλ. σε Περράκη Στέλιου Ε., ο.π. υπό 1, σελ. 95

³⁵¹ Βλ. σε Ζησιάδη Β.Ι., Η οικονομική εγκληματικότητα, το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό Ποινικό Δίκαιο, β' έκδοση, Σακκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 122.

³⁵² Άλλο είναι το ζήτημα ως προς τις τυχόν διαφωνίες που τυχόν ανακύψουν σχετικά με το ακριβές περιεχόμενο ή την έκταση προστασίας των δικαιωμάτων αυτών, το οποίο ωστόσο εξετάζεται σε επόμενη παράγραφο σχετικά με τη διάδραση των επιπέδων προστασίας.

³⁵³ όπως η κρίση επί της επάρκειας των ενδείξεων και της αναγκαιότητας σύλληψης και παράδοσης ορισμένου προσώπου προκειμένου να ασκηθεί εις βάρος του ποινική δίωξη, σύμφωνα με την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ.

τους δικαίου στο χώρο που βρίσκεται εκτός της ποινικής τους δικαιοδοσίας³⁵⁴. Αντίθετα, η δράση στο χώρο αυτό (εφόσον πρόκειται για δράση στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα) πρέπει να είναι συμβατή με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ. Βεβαίως, όταν για ορισμένα θέματα, καίτοι αυτά κείτονται εκτός ποινικής δικαιοδοσίας ορισμένου κράτους μέλους, εντούτοις ζητείται η σύμπραξη των δικών του αρχών, η δράση αυτών των τελευταίων πρέπει να είναι σύμφωνη με το εθνικό Σύνταγμα.

Από αυτές τις παρατηρήσεις, ήδη καταδεικνύεται η σύμπτωση των δύο πρώτων επιπέδων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ΕΕ και των κρατών μελών στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας. Συγκεκριμένα, όταν ζητείται η σύμπραξη των κρατικών αρχών για την αποτελεσματικότερη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, χωρεί εφαρμογή τόσο του αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, όσο και του εθνικού Συντάγματος. Σε ορισμένα, μάλιστα κράτη (όπως η Γερμανία), όπου η Συνθ ΕΕ έχει την ίδια τυπική ισχύ με τον απλό νόμο, χωρεί ενδεχομένως εφαρμογή και αυτού του τελευταίου. Ορθότερα, στις περιπτώσεις αυτές, δεν συγκρούεται η προστασία που παρέχει το εθνικό δίκαιο με την ενδεχομένως μερικότερη/ στενότερη προστασία που κατοχυρώνεται στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, αλλά συγκρούεται η πρώτη με τις υποχρεώσεις του κράτους ως μέλους της ΕΕ, στο πλαίσιο της οποίας μόνο αυτή η μερικότερη προστασία παρέχεται.

Καταρχάς, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το εθνικό Σύνταγμα έχει υπέρτερη νομική ισχύ έναντι του ενωσιακού δικαίου. Όπως παρατηρείται³⁵⁵, το διεθνές δίκαιο δεν μπορεί να υποχρεώσει το κράτος να παραβιάσει το Σύνταγμά του, όταν συγκρούεται με αυτό. Για παράδειγμα, σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα (αρθρ. 5), απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού, αν αυτός διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας, ή όταν υπάρχει περίπτωση να δικαστεί στο κράτος απ' το οποίο ζητείται και να του επιβληθεί ποινή θανάτου³⁵⁶. Βεβαίως, μπορεί να υπάρχει διεθνής ευθύνη του κράτους, αν δεν τηρηθεί το διεθνές δίκαιο. Στην Ελλάδα, ειδικά όσον αφορά τα ανθρώπινα

³⁵⁴ Δεν μπορούν, για παράδειγμα, να επικαλεστούν ότι σύμφωνα με το ποινικό τους δίκαιο μια πράξη δεν αποτελεί έγκλημα και, συνεπώς, να αρνηθούν την εκτέλεση του ΕΕΣ για την πράξη αυτή.

³⁵⁵ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 807

³⁵⁶ Βλ. σε Μανωλεδάκη Ι., ο.π. υπό 160, σελ. 10

δικαιώματα εγκαθιδρύεται με το αρθρ. 28 παρ. 3 του Συντάγματος επιφύλαξη κυριαρχίας³⁵⁷. Σύμφωνα με αυτή, η προστασία των δικαιωμάτων δεν εντοπίζεται αποκλειστικά σε εθνικό συνταγματικό επίπεδο, αλλά παράλληλα και σε ευρωπαϊκό και διεθνές³⁵⁸. Συνεπώς, με βάση αυτή τη διάταξη του Συντάγματος, ο εθνικός δικαστής υποχρεούται να αρνηθεί να εφαρμόσει πράξη ή απόφαση κοινοτικού οργάνου, αν προσβάλλονται τα ανθρωπίνια δικαιώματα όπως αυτά προστατεύονται από Σύνταγμα, αλλά και την ΕΣΔΑ³⁵⁹. Αντίθετα, δεν περιορίζεται στον έλεγχο της προστασίας με βάση το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, ούτε από τυχόν σχετική κρίση του ΔΕΚ. Σύμφωνα δηλαδή με το εθνικό Σύνταγμα, ο εθνικός δικαστής οφείλει να παρέχει την ενδεχομένως ευρύτερη προστασία που αυτό κατοχυρώνει.

Ωστόσο, προκειμένου να επιλυθούν τα προβλήματα που ανακύπτουν από τη σύγκρουση ή σύμπτωση των δύο εννόμων τάξεων, δεν αρκεί να προσδιοριστεί η τυπική ισχύς έκαστης και η σχέση μεταξύ τους, αλλά επιπλέον πρέπει να προσδιοριστεί (και αυτό είναι ακόμη πιο δύσκολο), ποια είναι τα όρια εφαρμογής της εθνικής συνταγματικής έννομης τάξης κατά τη λειτουργία της δικαστικής συνεργασίας, καθώς επίσης τα όρια ελέγχου από τα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια³⁶⁰. Τα ζητήματα αυτά, έχουν ήδη απασχολήσει τα συνταγματικά δικαστήρια ορισμένων κρατών μελών³⁶¹, με αφορμή την υποχρέωση έκδοσης ημεδαπού που επιβάλλεται με την απόφαση

³⁵⁷ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 769

³⁵⁸ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 774. Άλλως, η προστασία των δικαιωμάτων, ακόμα και αν αυτή θεμελιώνεται σε διατάξεις του εθνικού νόμου που καταρχήν κασιγχύουν του ενωσιακού δικαίου, ή ορισμένης διεθνούς Σύμβασης, με τούτη την επιφύλαξη στο Σύνταγμα, αποκτούν και αυτές υπέρτερη νομική ισχύ. Έτσι, από το άρθρο αυτό του Συντάγματος αποκλείεται η προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι η διαφορετική ρύθμιση ή η διεθνής προστασία τους. Συνεπώς, περιορισμοί στην εθνική προστασία τους είναι αποδεκτοί, αρκεί να δικαιολογούνται από την ανάγκη προστασίας τους. Επομένως, μπορεί η προστασία των δικαιωμάτων να υπαχθεί στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη, αν έτσι επιτυγχάνεται πληρέστερη προστασία τους.

³⁵⁹ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 776

³⁶⁰ Βλ. σε Komarek Jan, *European Constitutionalism and the European Arrest Warrant: in search of the limits of "contrapuntal principles"*, CMLR 44, 2007, σελ. 10

³⁶¹ Και, συγκεκριμένα, τα Δικαστήρια της Γερμανίας, Πολωνίας, Τσεχίας και Βελγίου. Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 797: Ωστόσο, κανένα από τα Δικαστήρια αυτά δεν θεώρησε απαραίτητο να θέσει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ. Εξάλλου, όπως αναφέρεται στο ίδιο, σελ. 801: ούτε με την απόφασή του επί του προδικαστικού ερωτήματος του Βελγίου, μπορούσε το ΔΕΚ να επεκταθεί στο ζήτημα της τυπικής ισχύος και της σύγκρουσης των δύο εννόμων τάξεων, καθώς δεν τέθηκε σχετικό ερώτημα. Επίσης, βλ. σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 27: ομοίως, στην απόφαση ΔΕΚ της 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (Purino Maria), το ΔΕΚ δεν απεφάνθη για την ιεραρχική σχέση του εθνικού Συντάγματος και του ενωσιακού δικαίου, οπότε το ζήτημα παραμένει ανοιχτό.

πλαίσιο για το ΕΕΣ όπως αυτή ενσωματώθηκε στο εσωτερικό τους δίκαιο³⁶², ενώ απαγορεύεται από το εθνικό τους Σύνταγμα³⁶³.

Ειδικότερα, το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας (ΟΣΔΓ), έκρινε ότι ο εθνικός νομοθέτης μπορούσε και έπρεπε να έχει υιοθετήσει την εν λόγω απόφαση πλαίσιο κατά τρόπο σύμφωνο με το Σύνταγμα και να έχει διατυπώσει σχετική επιφύλαξη ως προς την έκδοση ημεδαπού³⁶⁴. Προσπαθώντας να διαφυλάξει την υπεροχή του Συντάγματος, καθώς μάλιστα ήταν αδύνατη η σύμφωνη ερμηνεία της απόφασης πλαίσιο βάσει του Συντάγματος, έκρινε ότι η –χωρίς όρους και στάθμιση– παράδοση ημεδαπού αντιβαίνει στις συνταγματικές επιταγές που απορρέουν από τις προϋποθέσεις της επιφύλαξης του νόμου και την αρχή της αναλογικότητας³⁶⁵. Το ΟΣΔΓ έκρινε, άλλωστε, εαυτό αρμόδιο να ελέγχει αν οι ενέργειες των οργάνων της ΕΕ βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο της παραχωρημένης σε αυτά εξουσίας από το Γερμανικό κράτος³⁶⁶. Επιπλέον, αντίθετα με τη νομολογία του ΔΕΚ σχετικά με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης³⁶⁷, το ΟΣΔΓ έκρινε ότι η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται απεριορίστα. Έτσι, οι αρχές του γερμανικού κράτους όταν εξετάζουν ένα αίτημα έκδοσης, οφείλουν να ελέγχουν την επάρκεια προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το ποινικο-οικονομικό σύστημα του αιτούντος κράτους μέλους. Καταρχήν, η υποχρέωση αυτή απορρέει απ' το αρθρ. 6 παρ. 1 Συνθ ΕΕ. Ωστόσο, οι αρμόδιες για την εκτέλεση δικαστικές αρχές, θα πρέπει να εξετάζουν την επάρκεια σύμφωνα με το εθνικό Σύνταγμα, ακόμη και αν η προστασία που παρέχεται από αυτό είναι ευρύτερη^{368, 369}.

³⁶² Η απόφαση πλαίσιο, σύμφωνα με το αρθρ. 34 Συνθ ΕΕ, δεσμεύει τα κράτη μέλη ως προς το αποτέλεσμα. Εξάλλου τα εν λόγω κράτη ενσωμάτωσαν την εν λόγω απόφαση πλαίσιο, δίχως να επιφυλαχτούν ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα.

³⁶³ Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, καταρχήν κατοχυρώνεται το δικαίωμα των ημεδαπών να δικαστούν από τα εθνικά δικαστήρια. Το δικαίωμα αυτό επιτρέπεται, ενδεχομένως, να περιορίζεται, υπό αυστηρές όμως προϋποθέσεις.

³⁶⁴ Βλ. αναλυτικά σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360 και τις εκεί παραπομπές στις σχετικές αποφάσεις των συνταγματικών δικαστηρίων, σελ. 1 υποσημείωση υπ' αριθμ. 3 & 4

³⁶⁵ Βλ σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 21 επ., ο οποίος συμφωνεί με την επιλογή αυτή του Δικαστηρίου της Γερμανίας. Πράγματι, εφόσον αντίθετη ερμηνεία ήταν αδύνατη, το Γερμανικό Δικαστήριο δεσμευόταν από το εθνικό Σύνταγμα.

³⁶⁶ Βλ σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 11 & αναλυτικά σελ. 21 επ.: κάποιες αρμοδιότητες, άλλωστε, δεν έχουν ούτε μπορούν να παραχωρηθούν.

³⁶⁷ Σύμφωνα με την οποία αυτή επιβάλλεται, ακόμα και όταν αν είχε εφαρμοστεί το δίκαιο του κράτους μέλους που καλείται να αναγνωρίσει θα οδηγούσε αυτό σε άλλο αποτέλεσμα

³⁶⁸ Σχετικά με την ανάλυση που προηγήθηκε βλ. σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 12 και αναλυτικά σελ. 16 επ., όπου επισημαίνεται, μάλιστα, ότι το ΟΣΔΓ ερμήνευσε το νόμο με τον

Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Πολωνίας αντίθετα, αντιμετωπίζοντας το ίδιο ζήτημα, απεφάνθη ότι, καταρχάς, οι αποφάσεις πλαίσιο πρέπει να ερμηνεύονται με βάση τους στόχους και τα συμφέροντα ΕΕ³⁷⁰. Όμως, η ερμηνεία αυτή πρέπει να παραμένει εντός του γράμματος του Συντάγματος³⁷¹ και, κυρίως, δεν πρέπει να προσβάλει τον πυρήνα των δικαιωμάτων που αυτό αναγνωρίζει. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο έκρινε ότι ήταν αδύνατο για τον εθνικό νομοθέτη να υιοθετήσει την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ κατά τρόπο σύμφωνο με το Σύνταγμα και, γι' αυτό το λόγο, οφείλει το ίδιο το Δικαστήριο να βρει τρόπο να ξεπεράσει προσωρινά το υπό κρίση ζήτημα, μέχρι την απαιτούμενη συνταγματική μεταρρύθμιση. Η αναθεώρηση του Συντάγματος, κρίθηκε απαραίτητη, για πολιτικούς λόγους³⁷² και για την προαγωγή των στόχων της ΕΕ. Ωστόσο, το πολωνικό Δικαστήριο απέφυγε να έρθει σε απευθείας σύγκρουση με το ευρωπαϊκό δίκαιο, καλώντας τον εθνικό νομοθέτη να προβεί άμεσα στην αναθεώρηση του Συντάγματος.

Το Τσέχικο Συνταγματικό Δικαστήριο, υιοθετώντας μια ακόμη ριζοσπαστικότερη λύση, βρήκε τρόπο να ερμηνεύσει τον εθνικό νόμο με τον οποίο είχε ενσωματωθεί η απόφαση πλαίσιο κατά τρόπο σύμφωνο με το Σύνταγμα³⁷³. Καταρχάς το Δικαστήριο έκρινε εαυτό αρμόδιο να ελέγχει αν ορισμένο ζήτημα κείται εκτός της παραχωρημένης εθνικής κυριαρχίας (ή, αντίθετα αν υπάρχει επιφύλαξη υπέρ του εθνικού δικαίου), ή αν τηρούνται οι

οποίο κυρώθηκε η απόφαση πλαίσιο και όχι αυτή την τελευταία, συνεπώς δεν χρειάστηκε να κρίνει περί της ιεραρχικής σχέσης του ενωσιακού και του συνταγματικού δικαίου.

³⁶⁹ Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε, θα πρέπει να επισημανθεί ότι: Τα άλλα κράτη μέλη, οφείλουν πράγματι να παρέχουν τουλάχιστο την προστασία που αναφέρεται στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ. Η προστασία αυτή, ωστόσο, μπορεί να είναι στενότερη αυτής που παρέχει το γερμανικό δίκαιο. Επομένως, οι γερμανικές αρχές δεν μπορούν εξετάζουν το ξένο ποινικό - δικονομικό σύστημα βάσει του δικού τους εθνικού δικαίου, επικαλούμενες το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ. Μόνο με επίκληση του γερμανικού εν προκειμένω Συντάγματος μπορούν να αρνηθούν την έκδοση, όπου και πάλι όμως δεν είναι σαφές μέχρι ποιο βαθμό είναι δυνατός ο έλεγχος των αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων.

³⁷⁰ Βλ. αναλυτικά Βλ σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360 και τις εκεί παραπομπές στις σχετικές αποφάσεις των συνταγματικών δικαστηρίων, σελ. 1 υποσημείωση υπ' αριθμ. 3 & 4. Βλ. στο ίδιο αναλυτικά σελ. 16 επ.: μάλιστα, η σύμφωνη ερμηνεία του Σ με το ευρωπαϊκό ή κοινοτικό δίκαιο, οφείλεται και στο ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν πρέπει να χάσει τον δεσμευτικό και ενωτικό του χαρακτήρα, τουλάχιστο στους τομείς που έχουν υποβληθεί σε αυτό.

³⁷¹ Άλλωστε, η Πολωνία είχε προβεί σε σχετική δήλωση, κατά τη σύναψη της απόφασης πλαίσιο για το ΕΕΣ

³⁷² Εξάλλου, το Δικαστήριο διέκρινε τρεις πιθανές εκδοχές: την αναθεώρηση του Συντάγματος, τη μεταρρύθμιση των κοινοτικών ρυθμίσεων & την αποβολή της Πολωνίας απ' την ΕΕ.

³⁷³ Βλ. σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, και τις εκεί παραπομπές στις σχετικές αποφάσεις των συνταγματικών δικαστηρίων, σελ. 1 υποσημείωση υπ' αριθμ. 3 & 4

αρχές δικαίου, όπως η αρχή του κράτους δικαίου³⁷⁴. Περαιτέρω, όμως απέφυγε να αποφανθεί σχετικά με την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης έναντι του εθνικού, ενώ αναγνώρισε την αρμοδιότητα του ΔΕΚ να προσδιορίσει τη δεσμευτικότητα του ενωσιακού δικαίου. Μάλιστα, έκρινε ότι, όπως είναι σημαντική η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έτσι είναι εξίσου σημαντική η ασφάλεια από την εγκληματικότητα στην ΕΕ³⁷⁵. Αξιοσημείωτο είναι, μάλιστα, ότι (αντίθετα με τη θέση των Δικαστηρίων των άλλων κρατών) δήλωσε την εμπιστοσύνη του στο ποινικό δικονομικό σύστημα των άλλων κρατών μελών και, συγκεκριμένα, στο ότι αυτά τηρούν την αρχή της δίκαιης δίκης (που χρήζει εφαρμογής από την παράδοση του εκζητουμένου), ενώ το ίδιο μπορεί να αρνηθεί την παράδοση μόνο αν το εκζητούν κράτος παραβιάζει σοβαρά και επίμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Θα μπορούσε ενδεχομένως να υποστηριχθεί, ότι όλες οι πράξεις που εμπίπτουν στην εθνική ποινική αρμοδιότητα, όπως και όλες οι πράξεις των ημεδαπών αρχών, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους, ακόμη και αν τελούνται στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας, θα πρέπει να είναι σύμφωνες με το εθνικό Σύνταγμα³⁷⁶ και τις σε αυτό αναφερόμενες επιφυλάξεις, επομένως με την τυχόν ευρύτερη³⁷⁷ προστασία που κατοχυρώνεται σε αυτό. Η υποχρέωση παροχής ευρύτερης προστασίας, επομένως, δεν θεμελιώνεται στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, αλλά στην υπεροχή του συνταγματικού έναντι του ενωσιακού δικαίου. Ωστόσο, η υποχρέωση αυτή δεν αφορά τις πράξεις, οι οποίες βρίσκονται εκτός της ποινικής αρμοδιότητας του κράτους μέλους και σχετικά με τις οποίες καλείται όχι να συμπράξει, αλλά να τις αναγνωρίσει.

Η τακτική αυτή των επιφυλάξεων από το Σύνταγμα, ωστόσο, μαρτυρεί έλλειψη εμπιστοσύνης και έκφραση κυριαρχικής εξουσίας³⁷⁸. Φαίνεται, λοιπόν, ότι δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη ο αναγκαίος βαθμός εμπιστοσύνης για να γίνουν αποδεκτές οι αλλαγές που εισάγονται, ή προτείνονται από την ΕΕ για την εγκαθίδρυση του ενιαίου χώρου, για τον οποίο έχει γίνει λόγος. Πολλώ

³⁷⁴ Βλ. σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 36.

³⁷⁵ Βλ. σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 27.

³⁷⁶ Επομένως, όσον αφορά ειδικά την Ελλάδα, θα πρέπει να είναι σύμφωνες με όλες τις πηγές προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναγνωρίζει το Σύνταγμα και για το οποίο υπάρχει επιφύλαξη στο αρθρ. 28 παρ. 3 αυτού.

³⁷⁷ έναντι του αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ και των άλλων κρατών

³⁷⁸ Βλ. σε Elies van Sliedregt, ο.π. υπό 222, σελ. 248

μάλλον, δεν αναγνωρίζεται από τα κράτη μέλη υπεροχή στην ενωσιακή έννομη τάξη έναντι της δικής τους.

Ωστόσο παρατηρείται ότι³⁷⁹, μία πλουραλιστική έννομη τάξη, θα πρέπει να στηρίζεται στην κοινή αποδοχή της υπεροχής της έναντι των εννόμων τάξεων των μερών της. Θα έπρεπε υπό το πρίσμα αυτό τα εθνικά δικαστήρια να αναζητούν λύσεις, προκειμένου να προσαρμόσουν ή ερμηνεύσουν κατάλληλα το εθνικό δίκαιο, χάριν του συλλογικού σκοπού³⁸⁰, ³⁸¹. Εξάλλου, κατά την ένταξή τους στην ΕΕ τα κράτη μέλη, τρόπον τινά, αναγνώρισαν την υπερκρατική της οντότητα και την προοπτική μιας ακόμα στενότερης ένωσης³⁸², ³⁸³. Με άλλα λόγια, τα κράτη κατά την υπογραφή των Συνθηκών εξέφρασαν τη βούλησή τους για την εγκαθίδρυση του ενιαίου χώρου, δεσμεύτηκαν να επιδιώξουν τον στόχο αυτό από κοινού και προς τούτο εκχώρησαν κυριαρχικά τους δικαιώματα.

Επομένως, τα κράτη έχουν δεσμευτεί να συμβάλλουν στη μετεξέλιξη της Ένωσης. Για το λόγο αυτό οφείλουν, αφενός να ερμηνεύουν το Σύνταγμά τους κατά τρόπο, το δυνατόν, φιλικό προς τους στόχους της Ένωσης, αφετέρου όμως, όταν η σύμφωνη ερμηνεία αποκλείεται, οφείλουν να προβαίνουν σε αναθεώρηση του Συντάγματός τους³⁸⁴, ³⁸⁵, επιβεβαιώνοντας

³⁷⁹ Βλ. σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 30, όπου αναφέρεται επίσης ότι καμία αρχή δεν υπερέχει, ούτε το συνταγματικό δικαστήριο, ούτε το ΔΕΚ

³⁸⁰ Βλ. σε Elies van Sliedregt, ο.π. υπό 222, σελ. 245

³⁸¹ Βλ. σε Elies van Sliedregt, ο.π. υπό 222, σελ. 246: Ωστόσο, δεν μπορεί να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να παραμερίσουν το εθνικό δίκαιο, και ακόμα περισσότερο το συνταγματικό, αν δεν έχει καλυφθεί το δημοκρατικό έλλειμμα και δεν παρέχεται επαρκής δικαστική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

³⁸² Βλ. σε Ορφανίδη Δημητρίου Θ., Αναθεώρηση, ερμηνεία και εφαρμογή του εθνικού Συντάγματος σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο, ΕΕΕυρΔ 3-4:2006, σελ. 421 επ.

³⁸³ Σχετικά με το κοινοτικό δίκαιο, αντίστοιχα βλ. σε Μουζάκη, Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 503 επ.: Η υπεροχή του κοινοτικού δικαίου προκύπτει από τη φύση της κοινοτικής έννομης τάξης και όχι από την εκχώρηση αρμοδιοτήτων βάσει του Συντάγματος (άρα και των εκεί αναφερόμενων επιφυλάξεων). Η πρωτογενής στιγμή της ίδρυσης ολοκληρώνεται με την αποδοχή της από την εθνική έννομη τάξη. Η παραχώρηση αρμοδιοτήτων έγινε με την επικύρωση των συνθηκών. Από κει και πέρα, τυχόν επιφύλαξη του Συντάγματος δεν αίρει τις δεσμεύσεις προς την Κοινότητα, παρά μόνο συνδέεται με το αν η προσχώρηση ήταν νόμιμη ή όχι, δεν μπορεί όμως να θέτει όρους σε αυτή. [Βεβαίως, εφόσον πρόκειται κατ' ουσίαν για δέσμευση πολιτική, αλλά ιδιαίτερα αφού σε ενωσιακό επίπεδο η προσχώρηση των κρατών μελών είναι σημαντικά μικρότερη, οι κρατικές αρχές δεν μπορούν να παραβιάζουν τις επιταγές του Συντάγματος, το οποίο εξακολουθεί να βρίσκεται στην κορυφή της εσωτερικής έννομης τάξης].

³⁸⁴ Βλ. σε Ορφανίδη Δημητρίου Θ., ο.π. υπό 382, σελ. 421 επ.

³⁸⁵ Βλ. σε Komarek Jan, ο.π. υπό 360, σελ. 27: Ορθά, λοιπόν, ο Kumm υποστηρίζει ότι, κατά κανόνα, ο δικαστής είναι υποχρεωμένος να εφαρμόζει το ενωσιακό «εις βάρος» του συνταγματικού δικαίου, με την έννοια ότι θα πρέπει να αναζητά τυχόν ερμηνεία του Συντάγματος σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο. Η συνταγματική μεταρρύθμιση όμως δεν

με αυτό τον τρόπο την αρχική βούλησή τους να επιδιώξουν τους στόχους της Ένωσης.

Μεταξύ ερμηνείας του Συντάγματος από τα εθνικά δικαστήρια και της ερμηνείας του ενωσιακού από ΔΕΚ

Ένα ακόμη ζήτημα που χρήζει διερεύνησης στο πλαίσιο της διάδρασης του εθνικού με το ενωσιακό επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι αυτό των ορίων αρμοδιότητας των εθνικών δικαστηρίων και του ΔΕΚ να ελέγχουν το ενωσιακό δίκαιο³⁸⁶. Από τη νομολογία των εθνικών συνταγματικών δικαστηρίων που προεκτέθηκε, φαίνεται ότι, καταρχάς, αυτά διεκδικούν την αρμοδιότητα να εξετάζουν τις προϋποθέσεις νομιμότητας των πράξεων στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα. Πράγματι, φαίνεται ορθό να ελέγχεται και από τα εθνικά δικαστήρια, αν η δράση στον τρίτο πυλώνα εντάσσεται στο πλαίσιο των παραχωρημένων από τα κράτη αρμοδιοτήτων στην Ένωση και αν πληρούνται οι γενικές αρχές δικαίου³⁸⁷. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παροράται ότι, προκειμένου να αποφευχθεί τυχόν διαφορετική σχετική κρίση των επιμέρους εθνικών δικαστηρίων, τα ζητήματα αυτά χρήζουν ομοιόμορφης ερμηνείας και δικαστικού ελέγχου, ο οποίος μόνο από το ΔΕΚ είναι εφικτός³⁸⁸.

μπορεί και δεν πρέπει να γίνεται από τους εθνικούς δικαστές, αλλά μόνο από το νομοθέτη, όπως άλλωστε υποστήριξε και το Πολωνικό δικαστήριο

³⁸⁶ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 801, υποσημείωση υπ' αριθμ. 38: «Στη θεωρία, δεν υπάρχει ιεραρχική σχέση μεταξύ του ΔΕΚ και των εθνικών Δικαστηρίων, αλλά η σχέση τους θεμελιώνεται στη συνεργασία. Το ΔΕΚ βασίζεται στα εθνικά Δικαστήρια, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το κοινοτικό δίκαιο εφαρμόζεται ορθά σε ολόκληρη την Ένωση. Παραδοσιακά στο πλαίσιο αυτό, υπάρχει μια δυσδιάκριτη διαπραγμάτευση και ένας διάλογος μεταξύ των Δικαστηρίων, ιδιαίτερα δε στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»

³⁸⁷ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 884-5 (common market law review 44): Η δικαστική προστασία σχετικά με τη νομιμότητα των μέτρων του τρίτου πυλώνα, πιθανόν να μην παρέχεται ευθέως από τη ΣυνθΕΕ (ίσως ούτε κι από το εθνικό συνταγματικό δίκαιο), αλλά η λύση πρέπει να αναζητηθεί στον ίδιο τον πυρήνα της κοινοτικής [και ενωσιακής] έννομης τάξης

³⁸⁸ Έτσι, αναφέρεται ότι θα πρέπει το ίδιο το ΔΕΚ να αποσαφηνίσει, το ρόλο των εθνικών δικαστηρίων ως προς τον έλεγχο νομιμότητας των ενωσιακών πράξεων και την εφαρμογή γενικών αρχών του ενωσιακού δικαίου Peers, σελ. 929. Μάλιστα, στο ίδιο σελ. 929, περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο το ΔΕΚ αντιλαμβάνεται τον αντίστοιχο ρόλο του στο χώρο του πρώτου πυλώνα και, συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι Το ΔΕΚ επιμένει να δίνει προβάδισμα στην κοινοτική έννομη τάξη, διαχωρίζοντας όμως την αρμοδιότητά του από αυτή των εθνικών δικαστηρίων, με μεγάλη προσοχή ανάμεσα στον δικαιοδοτικό ακτιβισμό και τον πολιτικό ρεαλισμό

Ακόμη, όμως, και αν υιοθετηθεί η άποψη ότι το ΔΕΚ είναι μόνο αρμόδιο (ή έχει τον τελευταίο λόγο) να εξετάζει τις προϋποθέσεις νομιμότητας και να ερμηνεύει το ενωσιακό δίκαιο, πάλι τα εθνικά δικαστήρια, όπως και οι λοιπές αρχές των κρατών μελών, δεν είναι υποχρεωμένα να ακολουθήσουν τη σχετική νομολογία του ΔΕΚ, αν αυτή έρχεται σε αντίθεση με το γράμμα του Συντάγματός τους. Αντίστροφα όμως, είναι υποχρεωμένα να υιοθετούν την ερμηνεία που δίνει το ΔΕΚ, εφόσον υπάρχει περιθώριο σύμφωνης ερμηνείας του Συντάγματός τους³⁸⁹.

2. Διάδραση μεταξύ του 1^{ου} και του 3^{ου} επιπέδου

2.1 συγκρούσεις δικαιωμάτων που προστατεύονται από το Χάρτη & την ΕΣΔΑ

Ο κατάλογος δικαιωμάτων του Χάρτη της ΕΕ, είναι σημαντικά ευρύτερος από αυτόν της ΕΣΔΑ. Έτσι, περιέχει πέραν των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ (η οποία κατοχυρώνει δικαιώματα ατομικά και πολιτικά, πρώτης δηλαδή γενιάς) και άλλα δικαιώματα (οικονομικά και κοινωνικά, δικαιώματα τρίτης γενιάς και δικαιώματα που αφορούν μόνο τους πολίτες της Ένωσης), όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η προστασία του καταναλωτή, η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα³⁹⁰. Από το διαφορετικό κατάλογο δικαιωμάτων, ωστόσο, είναι πιθανό να ανακύψουν διαφορετικές αξιολογήσεις ως προς τη στάθμιση και τον περιορισμό των προστατευόμενων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, δεδομένου ότι η ΕΣΔΑ προβλέπει περιοριστικά τους λόγους για τους οποίους επιτρέπεται ο περιορισμός των δικαιωμάτων, τίθεται το ερώτημα αν επιτρέπεται ο περιορισμός ενός από αυτά, χάριν ενός άλλου δικαιώματος που κατοχυρώνεται μονάχα στο Χάρτη.

Αλλά και ως προς το περιεχόμενο που αποδίδεται σε ορισμένο δικαίωμα, πάλι μπορεί να ανακύψουν διαφορές. Βεβαίως, στο δίκαιο των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, ισχύει η αρχή της «πλειοδοσίας»,

³⁸⁹ Υπενθυμίζουμε πάντως, ότι η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας του Συντάγματος, δεν απορρέει από τυχόν υπεροχή του ενωσιακού δικαίου. Αν ίσχυε κάτι τέτοιο, τότε θα ήταν δυνατή η ανατροπή του Συντάγματος βάσει του ενωσιακού δικαίου. Αντίθετα, η υποχρέωση αυτή, προκύπτει από την πολιτική δέσμευση των κρατών μελών και την επιδίωξη από κοινού των στόχων της ΕΕ

³⁹⁰ Βλ. σε Ροζάκη Χρήστου, ο.π. υπό 118, σελ. 429

δηλαδή της κατίσχυσης της διάταξης που παρέχει ευρύτερη προστασία του δικαιώματος³⁹¹. Ο ίδιος ο Χάρτης, εξάλλου, προβλέπει στο αρθρ. 52 παρ. 3 ότι, στο μέτρο που αυτός αναφέρεται σε δικαιώματα που αντιστοιχούν σε αυτά που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ, τότε η έννοια και εμβέλειά τους είναι αυτή που τους αποδίδει η ΕΣΔΑ³⁹². Με αυτό τον τρόπο εισάγονται έμμεσα στο προστατευτικό πεδίο του Χάρτη, οι θεμιτοί περιορισμοί των δικαιωμάτων που προβλέπονται στην ΕΣΔΑ³⁹³. Επίσης, στο αρθρ. 53 του Χάρτη, ορίζεται ότι η ερμηνεία των διατάξεών του δεν μπορεί να παρέχει επίπεδο προστασίας κατώτερο από εκείνο που αναγνωρίζεται στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής της ΕΣΔΑ. Επομένως, μπορεί το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία από αυτή που κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ³⁹⁴.

Παρ' όλα αυτά, όμως, πάλι είναι πιθανό να ανακύψουν διαφορές ως προς το περιεχόμενο των δικαιωμάτων και τη δυνατότητα περιορισμού τους, αφού δεν είναι πάντα ξεκάθαρο ποια ερμηνευτική προσέγγιση παρέχει ευρύτερη προστασία, καθώς κάθε προσέγγιση σταθμίζει αντικρουόμενα συμφέροντα (όπως η προστασία του κατηγορουμένου, του θύματος, ή της δημόσιας ασφάλειας)³⁹⁵. Έτσι, δεν είναι σπάνια η σύγκρουση δύο δικαιωμάτων μεταξύ τους ή η σύγκρουση μεταξύ των δικαιωμάτων διαφορετικών φορέων. Για παράδειγμα, σύγκρουση μεταξύ αφενός του δικαιώματος σεβασμού της κατοικίας και αλληλογραφίας, αφετέρου της ασφάλειας ορισμένου προσώπου, ή εν γένει του κοινωνικού συνόλου. Ακόμη, σύγκρουση του δικαιώματος προστασίας των ευάλωτων θυμάτων εγκληματικής πράξης (πχ των ανηλίκων) και του δικαιώματος του

³⁹¹ Βλ. σε Πινακίδη Γιώργου Δ., ο.π. υπό 11, σελ. 92

³⁹² Επίσης, στο Προοίμιο του Χάρτη αναφέρεται ότι αυτός επιβεβαιώνει τα δικαιώματα που απορρέουν, μεταξύ άλλων, από την ΕΣΔΑ, αλλά και τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Βλ. επίσης σημείο 2 του προοιμίου του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 168/2007 του Συμβουλίου, της 15ης Φεβρουαρίου 2007, για την ίδρυση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ L 53 της 22.02.2007

³⁹³ Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 231. Στο ίδιο σελ. 30: Η ΕΣΔΑ, στην πλειονότητα των άρθρων της που αναφέρονται στα προστατευόμενα δικαιώματα, προβλέπει στη 2^η παράγραφο εκάστου αρθρ. τα συγκρουόμενα δικαιώματα, τα οποία δικαιολογούν ενδεχομένως περιορισμό των πρώτων

³⁹⁴ Βλ. σε Ματθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 230 επ.

³⁹⁵ Σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της στάθμισης συμφερόντων από το ΕΔΔΑ, βλ. σε P. Van Dijk κ.ά., ο.π. υπό 13, σελ. 80 επ.

κατηγορουμένου να υποβάλει σε αυτά ερωτήσεις, καθώς και του εν γένει δικαιώματός του για μια δίκαιη δίκη (αρθρ. 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ)³⁹⁶.

Βεβαίως, προς το παρόν τουλάχιστο, εφόσον ο Χάρτης δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, δηλαδή η παραβίασή του δεν επιβάλλει άμεσα κυρώσεις στο κράτος μέλος³⁹⁷, μπορεί να δοθεί προβάδισμα στην ΕΣΔΑ και οι επιβαλλόμενοι στο δικαίωμα περιορισμοί να κριθούν αποκλειστικά βάσει αυτής της τελευταίας. Έτσι, το ΔΕΚ μπορεί κατά το ισχύον θεσμικό πλαίσιο να θεμελιώσει το δικανικό του συλλογισμό μόνον στην ΕΣΔΑ. Όμως, μια τέτοια προσέγγιση θα απέβαινε εις βάρος των δικαιωμάτων που προστατεύονται μόνο από τον Χάρτη και, δεν είχαν μεν περιληφθεί στη Σύμβαση το 1950, χρήζουν όμως οπωσδήποτε προστασίας. Άλλωστε, ο Χάρτης, καίτοι δεν έχει ακόμα τυπική δεσμευτικότητα, είναι το βασικότερο κείμενο ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ενωσιακή και κοινοτική έννομη τάξη στην οποία το ΔΕΚ ανήκει και εκφράζει την σύμφωνη γνώμη των κρατών μελών όσον αφορά τα δικαιώματα που χρήζουν προστασίας. Για το λόγο αυτό, θα έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη από το ΔΕΚ, έστω και αν θα ήταν απαραίτητη η ανάπτυξη ενός ιδιαίτερου συλλογισμού για να θεμελιωθεί η υποχρέωση προστασίας των δικαιωμάτων που περιλαμβάνονται μονάχα στο Χάρτη. Άλλως, το ΔΕΚ δεν θα μπορούσε να περιορίσει ένα δικαίωμα που κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ, χάριν ενός άλλου δικαιώματος που δεν κατοχυρώνεται σε αυτή, επικαλούμενο τον Χάρτη. Ωστόσο, θα μπορούσε να επικαλεστεί ότι, η υποχρέωση προστασίας του δεύτερου δικαιώματος, άρα και ο χάριν αυτού θεμιτός περιορισμός του πρώτου που κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ, απορρέει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και επιβεβαιώνεται από το Χάρτη.

2.2 Σύγκρουση της δικαιοδοτικής αρμοδιότητας μεταξύ του ΕΔΔΑ και του ΔΕΚ

³⁹⁶ Βλ. σχετικό προβληματισμό του ΔΕΚ στην απόφαση ΔΕΚ της 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (Purino Maria) σημεία 57-61. Επίσης σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 912

³⁹⁷ Έμμεσα, πάντως, είναι πιθανό να επικαλεστεί για παράδειγμα το ΔΕΚ ή το Συμβούλιο επίμονη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και στις διατάξεις του Χάρτη. Δηλαδή μπορεί να επικαλεστεί αυτές τις τελευταίες ως πηγή των γενικών αρχών

Όπως επισημάνθηκε, αντίθετα με την ΕΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει ως στόχο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με θετικό τρόπο. Επομένως, το ΕΔΔΑ είναι αρμόδιο να εξετάσει τυχόν παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων από ορισμένο κράτος, ακόμη και κατά τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις της ΕΕ. Παράλληλα, το ΔΕΚ είναι αρμόδιο να ελέγχει αν η δράση των ενωσιακών οργάνων και οργανισμών³⁹⁸, αλλά και των κρατών μελών, όταν δρουν στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου, είναι συμβατή με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή κατοχυρώνεται στις γενικές αρχές, οι οποίες πηγάζουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και την ΕΣΔΑ (αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ)^{399, 400}. Επομένως, ειδικά ως προς τη δράση των κρατών στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας, μπορούν να επιληφθούν τόσο το ΔΕΚ, όσο και το ΕΔΔΑ, [το μεν πρώτο βέβαια, μόνο κατόπιν υποβολής προδικαστικού ερωτήματος].

Ωστόσο, το ΔΕΚ, καθώς λαμβάνει υπόψη της ΕΣΔΑ ως πηγή δικαίου, καταρχήν δεν είναι υποχρεωμένο να υιοθετήσει τη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το περιεχόμενο ορισμένου δικαιώματος. Αντίστροφα το ΕΔΔΑ ερμηνεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ αυτόνομα, χωρίς να λαμβάνει υπόψη απαραίτητα τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, δηλαδή τον τρόπο που αντιλαμβάνονται αυτά τα τελευταία ορισμένο δικαίωμα.

Λόγω της δυσχέρειας καθορισμού της έκτασης της αρμοδιότητας έκαστου δικαιοδοτικού μηχανισμού και του ενδεχομένου να προκύψει διαφορετική ερμηνεία από τη νομολογία των δύο δικαστηρίων σχετικά με το περιεχόμενο των δικαιωμάτων, δημιουργείται ένα πρόβλημα ασφάλειας δικαίου. Άλλωστε, η υποχρέωση του κράτους να προσαρμόζεται στο ευρωπαϊκό δίκαιο και τη νομολογία του ΔΕΚ, δεν το απαλλάσσει απ' την αντίστοιχη υποχρέωση έναντι της ΕΣΔΑ και του ΕΔΔΑ⁴⁰¹. Μάλιστα, ήδη το

³⁹⁸ Για τον έλεγχο αυτό αρμόδιο είναι μόνο το ΔΕΚ, αφού η ΕΕ δεν έχει προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ

³⁹⁹ Το ΕΔΔΑ έχει κατεξοχήν αρμοδιότητα να προστατεύει ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ το ΔΕΚ μόνο παρεμπιπτόντως, ελέγχοντας κατά πόσο η λειτουργία της ΕΕ τελεί με απόλυτη προσήλωση και σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως διακηρύσσει.

⁴⁰⁰ Τέλος, τα ίδια τα εθνικά δικαστήρια είναι αρμόδια να εξετάσουν την τυχόν παραβίαση από τις κρατικές αρχές της υποχρέωσης παροχής ευρύτερης προστασίας που τυχόν το Σύνταγμά τους προβλέπει.

⁴⁰¹ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 251: Εξάλλου, η ΕΣΔΑ (αρθρ. 55) αποκλείει τη δυνατότητα επίλυσης διαφορών με άλλα μέσα, με την επιφύλαξη συμφωνίας.

ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί, ότι οι διεθνείς συμφωνίες που συνάπτουν τα συμβαλλόμενα στην ΕΣΔΑ κράτη μεταξύ τους, δεν δικαιολογούν απαλλαγή τους από τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει αυτής⁴⁰².

Ωστόσο, το ΔΕΚ (όπως έχει αναφερθεί, ήδη από τη δεκαετία του '60 σε κοινοτικό επίπεδο) επικαλείται την ΕΣΔΑ και φαίνεται να λαμβάνει υπόψη του τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όσον αφορά το περιεχόμενο των δικαιωμάτων⁴⁰³,⁴⁰⁴. Ωστόσο, δεν είναι υποχρεωμένο προς τούτο. Μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις παρεκκλίνει, υιοθετώντας ευρύτερη⁴⁰⁵ ή στενότερη ερμηνεία των διατάξεων της ΕΣΔΑ ως προς το περιεχόμενο των δικαιωμάτων. Εξάλλου, το ΔΕΚ μπορεί ελεύθερα να προβεί σε διαφορετική στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων ή δικαιωμάτων⁴⁰⁶ από αυτή στην οποία ενδεχομένως θα προέβαινε το ΕΔΔΑ.

⁴⁰² Βλ. σε Μαθία Στεφάνου κ.ά., ο.π. υπό 3, σελ. 44. Η σχετική απόφαση του ΕΔΔΑ δεν αφορούσε το δίκαιο της Ένωσης, αλλά τη Σύμβαση του Δουβλίνου

⁴⁰³ Βλ. σε Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 255, σελ. 229 επ., όπου και παραπομπές σε σχετική νομολογία του ΔΕΚ. Επίσης, στο ίδιο σελ. 901 επ. Έτσι, σε υπόθεση ανταγωνισμού, όπου ανέκυψε ζήτημα σχετικά με την αρχή *nchpsl*, το ΔΕΚ, επικαλούμενο το αρθρ. 7 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, έκρινε ότι η πράξη θα πρέπει να προβλέπεται από νόμο ή τη νομολογία που ήδη έχει σχηματιστεί πριν την τέλεση της πράξης, απαγορεύεται δε αναδρομική εφαρμογή διαφορετικής ερμηνευτικής προσέγγισης. Ομοίως, σε απόφαση σχετικά με τη νομιμότητα μέτρων που ελήφθησαν για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και τη διαβίβαση προσωπικών δεδομένων σε αρχές των ΗΠΑ, το ΔΕΚ επικαλούμενο το αρθρ. 8 της ΕΣΔΑ, απεφάνθη ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις του εν λόγω άρθρου. Ομοίως, ενώ στην απόφαση της 26.03.1987 στην υπόθεση *Hoescht*, το ΔΕΚ είχε αποκλείσει τις επαγγελματικές εγκαταστάσεις από την έννοια της κατοικίας (αρθρ. 8 παρ. 2 ΕΣΔΑ), αργότερα, στην απόφαση της 22.10.2002 *Roquette Freres SA*, υιοθετεί την αντίθετη ερμηνεία που έχει στο μεταξύ δώσει στην έννοια της κατοικίας το ΕΔΔΑ. Επίσης, βλ.σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 251

⁴⁰⁴ Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1114: Το ΔΕΚ, καίτοι ουδέποτε αναγνώρισε την τυπική δεσμευτικότητα της ΕΣΔΑ, εντούτοις ερμηνεύει και εφαρμόζει τις διατάξεις της όχι ως συμβατικό, αλλά ως κοινοτικό δίκαιο, περιβαλλόμενα το μανδύα των γενικών αρχών και ως πηγή εμπνεύσεως

⁴⁰⁵ Βλ. σε Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 34, σελ. 893. Στην απόφαση της 20.05.2003 στην υπόθεση *Osterreichischer Rundfunk* στηρίχθηκε στη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, αλλά συμπεριέλαβε στην έννοια της ιδιωτικής ζωής (αρθρ. 8 της ΕΣΔΑ) τις επαγγελματικές δραστηριότητες

⁴⁰⁶ Βλ. σε *Hinarejos Alicia*, ο.π. υπό 54, σελ. 802 επ.: Σε κοινοτικό επίπεδο, η ΕΚ υιοθέτησε Κανονισμό κατ' εφαρμογή ψηφίσματος του ΟΗΕ, σχετικά με την επιβολή χρηματικών κυρώσεων σε πρόσωπα που σύμφωνα με λίστα που επισυνάπτεται είχαν σχέση με τρομοκρατικές οργανώσεις. (Υποθέσεις *Kadi T 306/2001 & Yusuf T 315/2001*). Επί των υποθέσεων αυτών, το ΔΕΚ έκρινε μεταξύ άλλων ότι, το δικαίωμα της ακροάσεως των προσώπων, δεν παραβιάστηκε, αφού αυτό δεν είναι απόλυτο και εν προκειμένω, ο περιορισμός του είναι απαραίτητος για λόγους δημοσίας ασφαλείας. (Yusuf σημείο 343-4). Εξάλλου, όπως έκρινε το ΔΕΚ σε παρόμοια υπόθεση *T 253/2002, Chakif Ayadi* (στο ίδιο σελ. 806 επ.), υπάρχει δυνατότητα κάλυψης αυτού του «κενού» δικαστικής προστασίας, σε μεταγενέστερο στάδιο, με παρέμβαση του εθνικού κράτους, δια της διπλωματικής οδού. Μάλιστα, το ΠΕΚ αναγνώρισε αυτό ως υποχρέωση των κρατών μελών.

3: Ειδικότερα το έλλειμμα δικαστικής προστασίας του υποκειμένου της δικαστικής συνεργασίας

Κατά την ανάλυση που προηγήθηκε, καταδείχτηκαν ορισμένες αδυναμίες έκαστου επιπέδου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να παρέχει επαρκή δικαστική προστασία στα άτομα για ορισμένα ζητήματα. Για παράδειγμα, αναφέρθηκε ότι η προστασία που παρέχεται από την ενωσιακή έννομη τάξη με τη διαδικασία των προδικαστικών ερωτημάτων, δεν εξασφαλίζει το άτομο, αφού ενδέχεται η υποβολή του ερωτήματος να μην είναι υποχρεωτική για το δικάζον δικαστήριο, ενώ επιπλέον το άτομο δεν έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει τη διατύπωση των ερωτημάτων. Σχετικά παρατηρείται⁴⁰⁷ ότι, η έλλειψη άμεσης προστασίας δεν καλύπτεται από αυτή την έμμεση δυνατότητα του ΔΕΚ να επεξεργάζεται τα ενωσιακά μέτρα. Άλλωστε, από τη διαδικασία των προδικαστικών ερωτημάτων εξαιρούνται βάσει του αρθρ. 35 παρ. 1 Συνθ ΕΕ οι κοινές θέσεις⁴⁰⁸. Επίσης, ο δικαστικός έλεγχος από τα εθνικά δικαστήρια επεκτείνεται μεν στον έλεγχο αρμοδιότητας και νομιμότητας της υιοθέτησης ορισμένων νομικών μέσων από τα ενωσιακά όργανα. Ωστόσο, δεν μπορεί η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου να ανατρέψει τα αποτελέσματα ενός νομικού μέσου που ενδεχομένως προσβάλλει τα δικαιώματα του προσώπου. Εξάλλου, ούτε το ΕΔΔΑ είναι αρμόδιο να κρίνει επί πράξεων των ενωσιακών οργάνων, όπως να ελέγχει την υιοθέτηση δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου, ή την επιχειρησιακή δράση των οργάνων της ΕΕ. Αντίθετα, το ΕΔΔΑ είναι αρμόδιο να ελέγχει μόνο την δραστηριότητα των αρχών των κρατών μελών.

Συνεπώς, το έλλειμμα δικαστικής προστασίας του υποκειμένου δικαστικής συνεργασίας και από τα τρία επίπεδα, εντοπίζεται κυρίως στον έλεγχο της δράσης των ενωσιακών οργάνων και οργανισμών. Για παράδειγμα, προστασία έναντι της υιοθέτησης ενωσιακών νομικών μέσων που, καίτοι δεν έχουν άμεση εφαρμογή στα κράτη μέλη και, δεν θα έπρεπε να επηρεάζουν άμεσα⁴⁰⁹ τα δικαιώματα των πολιτών τους, εντούτοις στην πράξη τα περιορίζουν. Επιπλέον, εν μέρει τουλάχιστο, έναντι της επιχειρησιακής

⁴⁰⁷ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 898

⁴⁰⁸ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 810: Βεβαίως, ο έλεγχος των κοινών θέσεων παρέχεται στα κράτη μέλη και την Επιτροπή, που μπορούν να προσφύγουν στο ΔΕΚ

⁴⁰⁹ Δηλαδή, χωρίς τη σύμπραξη των εθνικών αρχών

δράσης των οργάνων ή οργανισμών της ΕΕ. Η δράση αυτή θα έπρεπε να ελέγχεται κατεξοχήν από το ΔΕΚ, εντούτοις ο έλεγχος αυτός δεν μπορεί να προκληθεί από το θιγόμενο πρόσωπο, ελλείπει πρόβλεψης στη Συνθ ΕΕ, σχετικά με τη δυνατότητα άσκησης ατομικής προσφυγής και επιδίωξης αποζημιώσεως (όπως ανάλογα προβλέπεται στον πρώτο πυλώνα, στα αρθρ. 230, 235, 288 παρ. 2 της Συνθ ΕΚ).

Τα ζητήματα αυτά απασχόλησαν το ΔΕΚ στην υπόθεση *Spain v. Eurojust* C 160/03 (απόφαση της 15/03/2005), που αφορούσε προσφυγής ακύρωσης μιας πράξης του εν λόγω Οργανισμού και, συγκεκριμένα, της προκήρυξης σχετικά με τις προϋποθέσεις πρόσληψης του προσωπικού του⁴¹⁰. Στην υπόθεση αυτή, ο Γενικός Εισαγγελέας πρότεινε την εφαρμογή του αρθρ. 230 Συνθ ΕΚ (που κατοχυρώνει το δικαίωμα άσκησης ατομικής προσφυγής) και στον τρίτο πυλώνα, ώστε να προστατεύονται τα άτομα από τις ενωσιακές πράξεις που έχουν άμεσες συνέπειες σε αυτά, σύμφωνα με την επιταγή του 6 παρ. 2 Συνθ ΕΕ. Όμως, το ΔΕΚ απέρριψε την εν λόγω πρόταση, καθώς δεν υπήρχε σχετική πρόβλεψη εφαρμογής του εν λόγω άρθρου⁴¹¹. Ωστόσο, η άποψη του Γενικού Εισαγγελέα άσκησε αργότερα επιρροή στην απόφαση του ΔΕΚ της 27/02/2007, στην υπόθεση C-355/04 (*Segi & Aritz Zubimendi Izaga & Aritza Galarraga κατά του Συμβουλίου της ΕΕ*).

Η υπόθεση αυτή, που υποβλήθηκε καταρχάς ενώπιον του ΠΕΚ και σε δεύτερο βαθμό ενώπιον του ΔΕΚ, αφορούσε την υιοθέτηση κοινής θέσης στο δεύτερο πυλώνα, η οποία προσέβαλε ευθέως και άμεσα τα δικαιώματα ορισμένων προσώπων. Συγκεκριμένα, επρόκειτο για την κοινή θέση 2001/931, που υιοθετήθηκε με βάση τα αρθρ. 15 και 34 Συνθ ΕΕ για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και τη

⁴¹⁰ Σχετικά με την εν λόγω απόφαση βλ. αναλυτικά σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 888 επ.

⁴¹¹ Άλλωστε, έκρινε ότι το αρθρ. 230 Συνθ ΕΚ δεν περιλαμβάνεται ούτε στη λίστα του αρθρ. 41 Συνθ ΕΕ, αλλά ούτε θα μπορούσε να εφαρμοστεί στον τρίτο πυλώνα, αφού σε αυτόν η αρμοδιότητα του ΔΕΚ κατοχυρώνεται περιοριστικά / εξαντλητικά στα αρθρ. 35 και 46 Συνθ ΕΕ. Έκρινε εξάλλου το ΔΕΚ, ότι οι υποθέσεις που αφορούν το προσωπικό Eurojust υπόκεινται σε έλεγχο βάσει της ιδρυτικής της απόφασης, παρόμοιο με αυτό που αφορά το προσωπικό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Στην απόφαση του ΔΕΚ της 16/06/2005, υπόθεση C-105/03 (*Purino Maria*), αντίθετα, το ΔΕΚ θεμελίωσε τη δικαιοδοσία του στον τρίτο πυλώνα στα αρθρ. 46β & 35 Συνθ ΕΕ, όμως δεν απεφάνθη σχετικά με τη δυνατότητα να αντλήσει δικαιοδοσία από κάποιο άλλο άρθρο. Στη σκέψη 35 της εν λόγω απόφασης πάντως, το ΔΕΚ αναγνώρισε ότι το σύστημα δικαστικής προστασίας και ελέγχου νομιμότητας της δράσης των οργάνων και οργανισμών του τρίτου πυλώνα δεν είναι πλήρες.

ρύθμιση των προϋποθέσεων διαβίβασης σχετικών πληροφοριών στην Interpol. Σε αυτή επισυνάφθηκε κατάλογος ονομάτων, συμπεριλαμβανομένων αυτών των εναγόντων, ως προσώπων που εμπλέκονται με τρομοκρατικές δραστηριότητες. Αρχικά, το ΠΕΚ⁴¹², αναγνώρισε μεν την έλλειψη αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των εναγόντων, τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο ΕΕ. Εντούτοις έκρινε αυτό αναρμόδιο να αποφανθεί επί του κύρους της⁴¹³. Το ΔΕΚ, ωστόσο, το οποίο επανεκδίκασε την υπόθεση, έκρινε ότι σκοπός των προδικαστικών ερωτημάτων είναι ο έλεγχος επί νομικών μέσων που έχουν νομική επιρροή στους πολίτες, γι' αυτό καταρχήν δεν προβλέπεται έλεγχος των κοινών θέσεων με τη διαδικασία αυτή⁴¹⁴. Εφόσον όμως, η συγκεκριμένη κοινή θέση είχε άμεση επιρροή σε ορισμένα πρόσωπα, έκανε δεκτό το προδικαστικό ερώτημα (σκέψη 53 - 54)⁴¹⁵. Επιπλέον, όμως, το ΔΕΚ απεφάνθη ότι τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα να εξασφαλίσουν την πλήρη δικαστική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (σκέψη 56 – 57)⁴¹⁶.

Οι υποθέσεις αυτές αφορούν την δικαιοδοτική αρμοδιότητα του ΔΕΚ στον τρίτο πυλώνα και, συγκεκριμένα, η μεν πρώτη τη δυνατότητα άσκησης ατομικής προσφυγής κατά πράξης ενωσιακού Οργανισμού, η δε δεύτερη τη δυνατότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος σχετικά με ορισμένη κοινή θέση. Οι δυνατότητες αυτές καταρχήν αποκλείονται από το γράμμα των αρθρ. 35 & 46 Συνθ ΕΕ, που αφορούν την αρμοδιότητα του ΔΕΚ. Ωστόσο, σύμφωνα με τις αρχές νομιμότητας και κράτους δικαίου, όλες οι πράξεις ή αποφάσεις των οργάνων της ΕΕ θα έπρεπε να υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο⁴¹⁷.

⁴¹² με την απόφασή του της 07.06.2004 στην υπόθεση C-355/04 (Segi & Aritza Zubimendi Izaga & Aritza Galarraga κατά του Συμβουλίου της ΕΕ)

⁴¹³ Βλ. παρατηρήσεις επί της απόφασης αυτής σε Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 34, σελ. 914: διαφορετικά θα ήταν τα πράγματα, αν είχε επιλεγεί το νομικό μέσο της απόφασης αντί της κοινής θέσεως, οπότε θα υπήρχε η δυνατότητα προδικαστικής παραπομπής. Επίσης, σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 802 επ. Επίσης, βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 893 επ.

⁴¹⁴ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 895-6

⁴¹⁵ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 925. Θα πρέπει όμως να διερευνηθεί αν ορθώς υιοθετήθηκε κοινή θέση για το συγκεκριμένο ζήτημα, αφού είχε άμεσο αποτέλεσμα και δεν αποτελούσε απλώς προσέγγιση απόψεων επί ορισμένου ζητήματος.

⁴¹⁶ Επίσης σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, σελ. 894 και τις εκεί παραπομπές στη νομολογία: Το ΔΕΚ έχει κρίνει ότι η δικαιοδοσία του στον τρίτο πυλώνα περιορίζεται στις άμεσα εφαρμοστέες δράσεις & μέτρα. Αν υπάρχει έλλειμμα, αυτό θα το κρίνουν τα κράτη μέλη και θα αναμορφώσουν το σύστημα.

⁴¹⁷ Βλ. σε Peers Steve, ο.π. υπό 55, 889

IV Αντί επιλόγου

A. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας θέσει ως στόχο την εγκαθίδρυσή της ως ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης και ασκώντας δικαιοπαγωγικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες, οι οποίες δεν καθορίζουν, όμως ασκούν επίδραση στο εθνικό ποινικό δίκαιο των κρατών μελών της, αποτελεί μια πρωτοφανή πολιτική ενότητα⁴¹⁸. Βεβαίως, με τη μορφή που έχει μέχρι σήμερα, η Ένωση δεν διαθέτει κυριαρχική εξουσία να ρυθμίζει το εσωτερικό ποινικό δίκαιο των κρατών μελών. Εντούτοις, ιδιαίτερα με τη δράση της στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, διαταράσσει τις ισορροπίες μεταξύ της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της άσκησης εξουσίας από τις κρατικές αρχές, όπως αυτές ρυθμίζονται από το εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών⁴¹⁹. Άλλωστε, τα ίδια τα όργανα και οι οργανισμοί της επεμβαίνουν έμμεσα, αλλά ορισμένες φορές και άμεσα στα ανθρώπινα δικαιώματα⁴²⁰.

Όπως καταδείχτηκε, από την άσκηση αυτών των (παραχωρημένων ή εκχωρημένων) αρμοδιοτήτων στην ΕΕ, κατά τη λειτουργία της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ανακύπτουν ορισμένα ζητήματα σχετικά με την παρεχόμενη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα ζητήματα αυτά, θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα εξής:

- Στον τρίτο πυλώνα δεν παρέχεται επαρκής δικαστική προστασία έναντι της δράσης των ενωσιακών οργάνων και οργανισμών. Συγκεκριμένα, δεν παρέχεται δυνατότητα άσκησης ατομικής προσφυγής ενώπιον του ΔΕΚ (ούτε καν υπό τις προϋποθέσεις της αμεσότητας και ατομικότητας που προβλέπει ο

⁴¹⁸ Βλ. σε Μανιτάκη Αντώνη, ο.π. υπό 145, σελ. 741 & σελ. 747

⁴¹⁹ Υπενθυμίζουμε ότι, με την υιοθέτηση της απόφασης πλαίσιο για το ΕΕΣ, υποχρεώθηκαν ορισμένα κράτη να άρουν την «προστασία» που παρείχαν στους ημεδαπούς πολίτες τους, υπάγοντάς τους αποκλειστικά στην δική τους ποινική δικαιοδοσία. Κυρίως, όμως, υπενθυμίζουμε την υποχρέωση έκδοσης προσώπων βάσει του ΕΕΣ, ακόμη και σε κράτη μέλη που παρέχουν ενδεχομένως μικρότερο βαθμό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως για παράδειγμα λιγότερους βαθμούς δικαιοδοσίας.

⁴²⁰ Υπενθυμίζουμε την -στο πλαίσιο του 2^ο πυλώνα- υιοθέτηση κοινής θέσης που περιείχε κατάλογο ονομάτων πολιτών, κατονομαζόμενων ως τρομοκρατών, όπως επίσης, τη διαβίβαση πληροφοριών, μεταξύ των οποίων και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, στην οποία προβαίνει η Eurojust.

πρώτος πυλώνας), ούτε όμως και δυνατότητα επιδίωξης αποζημίωσης. Άλλωστε, άσκηση προσφυγής κατά της δράσης του ενωσιακού οργάνου δεν είναι δυνατή ούτε ενώπιον του ΕΔΔΑ, ούτε κατά κανόνα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

- Η αρμοδιότητα του ΔΕΚ να ελέγχει τις πράξεις των κρατών μελών, όταν δρουν στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας δεν είναι σαφώς προσδιορισμένη (άλλωστε, ο έλεγχος αυτός ασκείται μόνο με τη διαδικασία των προδικαστικών ερωτημάτων)⁴²¹, ενώ δεν έχει βεβαίως αρμοδιότητα να ελέγχει και να ανατρέπεί τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων, προκειμένου να εξασφαλίζεται ενιαία ερμηνεία και ομοιόμορφη εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου από τα κράτη μέλη. Συνεπώς, δεν μπορεί να εξασφαλίσει αποτελεσματικά την παροχή ομοιόμορφης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα κράτη στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας μεταξύ τους, όπως το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ ορίζει⁴²².
- Επιπλέον, θα μπορούσε ενδεχομένως να υποστηριχτεί, ότι είναι απαραίτητη η κατοχύρωση των δικαιωμάτων κατ' είδος και κατά περιεχόμενο από την ίδια την Ένωση, προκειμένου να παρέχεται μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου.

Αντί επιλόγου, λοιπόν, κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστούν οι προτάσεις που έχουν υιοθετηθεί από την ίδια την Ένωση για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, καίτοι δεν κυρώθηκαν από τα κράτη μέλη, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η προοπτική της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις σε ένα επόμενο στάδιο εξέλιξής της. Συναφώς παρατηρείται⁴²³ ότι, *«η εξέλιξη της δραστηριότητας της Ένωσης στους τρεις πυλώνες και η επέκταση της εξουσίας της και της επίδρασης των ενεργειών της στα ανθρώπινα δικαιώματα, θα πρέπει να συνοδεύεται από μία παράλληλη εξέλιξη της δικαστικής προστασίας και ελέγχου της δράσης της»*.

⁴²¹ Ενώ δεν έχει, για παράδειγμα αρμοδιότητα να επιβάλει σε αυτά κυρώσεις ή την καταβολή αποζημίωσης στο θιγόμενο πρόσωπο, όπως το ΕΔΔΑ

⁴²² Υπενθυμίζεται, πάντως, ότι η προστασία αυτή θα ήταν ανάλογη με αυτή που παρέχει η ΕΣΔΑ και οι κοινές συνταγματικές παραδόσεις, αλλά ενδεχομένως στενότερη από αυτή που παρέχουν ορισμένα κράτη μέλη. Για παράδειγμα, το ΔΕΚ δεν θα μπορούσε να απαιτήσει από ορισμένο κράτος να παρέχει 3^ο βαθμό δικαιοδοσίας, εκτός αν αυτό προβλέπεται από το Σύνταγμα όλων των κρατών, μηδενός εξαιρουμένου.

⁴²³ Βλ. σε Hinarejos Alicia, ο.π. υπό 54, σελ. 811

Άλλωστε, η ανάγκη παροχής πληρέστερης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχει γίνει αντιληπτή και από την ίδια την Ένωση. Έτσι, σύμφωνα με το Πρόγραμμα της Χάγης, που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο την 4^η και 5^η Νοεμβρίου 2004, η ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως ιδιαίτερα το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο και στα προσωπικά δεδομένα⁴²⁴, καθώς επίσης η εγγύηση ενός πραγματικού ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης⁴²⁵, συμπεριλήφθηκαν στον κατάλογο των δέκα προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το χρονικό διάστημα 2005 έως 2010.

B. Προοπτική εξέλιξης της ίδιας της Ένωσης⁴²⁶

Η Συνταγματική Συνθήκη που υπεγράφη την 29.10.2004 στη Ρώμη, θεωρήθηκε ως η συνέχιση της διαδικασίας των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησε με τη συνθήκη της Νίκαιας. Βεβαίως, η εν λόγω Συνθήκη δεν τέθηκε σε ισχύ, αφού δεν επικυρώθηκε από όλα τα κράτη μέλη⁴²⁷. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 16ης και 17ης Ιουνίου 2005, που ακολούθησε, τα κράτη μέλη αποφάσισαν να υπάρξει μια «περίοδος προβληματισμού» σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης. Δύο χρόνια αργότερα όμως, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 21^{ης} και της 22^{ης} Ιουνίου 2007, δόθηκε εντολή για την έναρξη Διακυβερνητικής Διάσκεψης με αντικείμενο την οριστικοποίηση και τη θέσπιση όχι ενός Συντάγματος αλλά μιας «Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης» για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συνθήκη αυτή ωστόσο, που υπεγράφη το Δεκέμβριο του έτους 2008, δεν επικυρώθηκε από τα κράτη μέλη προκειμένου να τεθεί σε ισχύ⁴²⁸.

⁴²⁴ Στην προτεραιότητα αυτή, κατά τη γνώμη μου, εντάσσεται η ενίσχυση της ασφάλειας κατά τη διαβίβαση πληροφοριών που αφορούν το άτομο

⁴²⁵ Εντός του χώρου αυτού, μεταξύ άλλων, θα εξασφαλίζεται η αποτελεσματική πρόσβαση των πολιτών στη δικαιοσύνη

⁴²⁶ Σχετικά με την ανάλυση που ακολουθεί βλ. κυρίως σε http://europa.eu/scadplus/glossary/nice_treaty_el.htm

⁴²⁷ Η συνταγματική συνθήκη, για να αρχίσει να ισχύει, έπρεπε να επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τους συνταγματικούς τους κανόνες, είτε με κύρωση από το Κοινοβούλιο είτε με δημοψήφισμα. Συγκεκριμένα, η επικύρωσή της απορρίφθηκε με δημοψήφισμα από τη Γαλλία και την Ολλανδία.

⁴²⁸ Εάν η συνθήκη αυτή είχε επικυρωθεί, θα είχε τεθεί σε ισχύ τον Ιούνιο του 2009. Ωστόσο απορρίφθηκε με δημοψήφισμα από την Ιρλανδία.

Οι πρωτοβουλίες αυτές δεν βρήκαν μεν ανταπόκριση σε ορισμένα κράτη μέλη, ωστόσο δεν πρέπει να παραγνωριστεί ότι έγιναν αποδεκτές από τους αρχηγούς όλων των κρατών μελών και επικυρώθηκαν από την πλειονότητα αυτών των τελευταίων. Συνεπώς, καίτοι δεν τέθηκαν σε ισχύ, αναδεικνύουν την πολιτική βούληση να προωθηθεί η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και να χορηγηθούν σαφώς περισσότερες αρμοδιότητες στην Ένωση (ακόμη και ποινικές αρμοδιότητες). Η βούληση αυτή, λοιπόν, είναι πιθανό να αποτελέσει τη βάση για μια επόμενη πρωτοβουλία σχετικά με την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα, η Συνταγματική Συνθήκη (όπως και η Μεταρρυθμιστική που ακολούθησε), προέβλεπε την κατάργηση των τριών πυλώνων της Ένωσης και την ενοποίηση της δομής και της λειτουργίας της. Σύμφωνα με αυτή, όλες οι αρμοδιότητες που της μεταβιβάζουν τα κράτη μέλη (μεταξύ άλλων και ποινικές), επρόκειτο να ασκούνται πλέον ενιαία σε κοινοτική βάση και, κατά συνέπεια, να καταργηθούν το πεδία της διακυβερνητικής συνεργασίας⁴²⁹. Η ενσωμάτωση όλων των πολιτικών της Ένωσης σε μία ενιαία ομάδα, αποσκοπούσε στην ενίσχυση της δημοκρατικότητας, της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας των διαδικασιών⁴³⁰.

Στο πλαίσιο όλων αυτών των διεργασιών, υποβλήθηκαν ορισμένες προτάσεις (εκ των οποίων οι περισσότερες υιοθετούνταν τόσο από τη Συνταγματική, όσο και τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη), οι οποίες αφορούν ή επηρεάζουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις. Οι προτάσεις αυτές παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

Γ. Η κατάργηση της διάκρισης των πυλώνων & η διεύρυνση της αρμοδιότητας του ΔΕΚ

Καταρχάς, με τη Συνταγματική και, αργότερα, με τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, επιχειρήθηκε η αναγνώριση στο δίκαιο της Ένωσης - συμπεριλαμβανομένου του ποινικού δικαίου που αυτή υιοθετεί στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της - υπέρτερης νομικής ισχύος από τα Συντάγματα των

⁴²⁹ Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρίας, ο.π. υπό 46, σελ. 573

⁴³⁰ Βλ. επίσης σε Ζημιανίτη Δημητρίου, ο.π. υπό 45, σελ. 133 επ.

κρατών μελών, επομένως και από την ΕΣΔΑ⁴³¹. Επιπλέον, όμως, άμεση συνέπεια της κοινοτικοποίησης του χώρου της δικαστικής συνεργασίας θα ήταν η διεύρυνση του ελέγχου που ασκεί το ΔΕΚ και στον χώρο αυτό και, επομένως, η δυνατότητα άσκησης ατομικής προσφυγής και επιδίωξης αποζημίωσης από το υποκείμενο αυτής έναντι πράξεων των οργάνων και οργανισμών που προσβάλλουν τα δικαιώματά του.

Σχετικά παρατηρείται⁴³² ότι, η ενοποίηση των πυλώνων και η επέκταση της δικαιοδοτικής αρμοδιότητας του ΔΕΚ σε όλους τους τομείς της δραστηριότητας της Ένωσης θα ήταν ένα σημαντικό βήμα για την ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων. Με αυτό τον τρόπο, θα καθίστατο σαφές στα εθνικά δικαστήρια, ότι η ευρωπαϊκή έννομη τάξη στο σύνολό της υπερέχει έναντι της εθνικής έννομης τάξης και το ΔΕΚ έχει τον τελευταίο και αποφασιστικό λόγο σε κάθε θέμα που άπτεται των αρμοδιοτήτων της⁴³³. Επιπλέον, θα εξασφαλιζόταν η ενιαία ερμηνεία και ομοιόμορφη εφαρμογή του ευρωπαϊκού δικαίου, χωρίς διακρίσεις μεταξύ των κρατών μελών, καθώς «υποκείμενα του τελευταίου αποτελούν πρωτίστως όχι τα κράτη – μέλη, αλλά οι ευρωπαίοι πολίτες»⁴³⁴. Έτσι, θα ενισχυόταν, άλλωστε, το πνεύμα εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών.

Περαιτέρω, η δικαστική προστασία θα ήταν πιο αποτελεσματική με την αναγνώριση του δικαιώματος άσκησης ατομικής προσφυγής και επιδίωξης αποζημίωσης ενώπιον του ΔΕΚ, σε κάθε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων των προσώπων από εθνικό όργανο ή όργανο της Ένωσης, χωρίς μάλιστα να απαιτούνται οι αυστηρές προϋποθέσεις που προβλέπονται

⁴³¹ Υπό την έννοια ότι στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών το δίκαιο της Ένωσης θα είχε υπέρτερη ισχύ από αυτό που πηγάζει από την ΕΣΔΑ. Ωστόσο, υπενθυμίζουμε ότι, ακόμα και αν κυρωνόταν η συνταγματική συνθήκη, πάλι δεν θα απαλλάσσονταν τα κράτη από τις υποχρεώσεις τους έναντι του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά θα υπόκειντο στον έλεγχο του ΕΔΔΑ ως προς αυτές.

⁴³² Βλ. σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 828 επ., ο οποίος μάλιστα αναφέρει ότι στο ΔΕΚ αποδίδονται χαρακτηριστικά ενός *stricto sensu* ομοσπονδιακού δικαστηρίου γενικής αρμοδιότητας

⁴³³ Μεταξύ δε αυτών, σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Επίσης, βλ. σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 830. Ο ίδιος, μάλιστα, (σελ. 837) προτείνει την αναθεώρηση του αρθρ. 28 ελληνικού Συντάγματος, ώστε να αναγνωριστεί ρητά η υπερσυνταγματική ισχύς του κοινοτικού δικαίου.

⁴³⁴ Όπως παρατηρεί ο Παπαδημητρίου Χρήστος Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 838, που όμως αναφέρεται στο κοινοτικό αποκλειστικά δίκαιο, βάσει σχετικής απόφασης του ΔΕΚ.

σήμερα στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου από το αρθρ. 230 ΣυνθΕΚ⁴³⁵. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, για να ασκηθεί αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του ΔΕΚ από ιδιώτη, θα πρέπει η απόφαση κατά της οποίας στρέφεται να αφορά τον ιδιώτη άμεσα και ατομικά⁴³⁶, ⁴³⁷. Όπως προεκτέθηκε άλλωστε, το ΠΕΚ (στο πλαίσιο του πρώτου πυλώνα) έχει αναγνωρίσει ότι, ενόψει των προϋποθέσεων αυτών, δεν διασφαλίζεται το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, αφού δεν μπορεί ο ιδιώτης να αμφισβητήσει τη νομιμότητα των διατάξεων γενικής ισχύος, ακόμα και αν επηρεάζουν άμεσα τη νομική του κατάσταση⁴³⁸. Επομένως, θα ήταν σκόπιμο, η δυνατότητα αυτή να αναγνωριστεί σε κάθε περίπτωση που κάποιο υιοθετούμενο από την Ένωση νομικό μέσο παραβιάζει τα δικαιώματά του⁴³⁹.

Επισημαίνεται ότι η Συνταγματική Συνθήκη, καίτοι αίρει την προϋπόθεση της ατομικότητας σε περίπτωση κανονιστικών μέτρων, δεν

⁴³⁵ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημητρίου, Σύγχρονες εξελίξεις στην κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον Ευρωπαϊκό χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, με αφορμή τις εργασίες της Συνέλευσης για τη Συνταγματική Συνθήκη, σελ. 127: Η Ομάδα εργασίας της Συνέλευσης για τη συνταγματική συνθήκη, διαπίστωσε την ανεπαρκή προστασία του προσώπου από τη δράση των κοινοτικών οργάνων του τομέα της δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας, ενόψει του ότι δεν επιφυλάσσεται ατομική προσφυγή και η δυνατότητα πρόσβασης στο ΔΕΚ είναι περιορισμένη. Ωστόσο, τα μέλη της, στην πλειοψηφία τους, απέτρεψαν την υποβολή σύστασης στη Συνέλευση για την διεύρυνση της σχετικής αρμοδιότητας του ΔΕΚ

⁴³⁶ Βλ. σε Σκουρή Βασίλη, Οι προτάσεις μεταρρύθμισης του κοινοτικού συστήματος δικαστικής προστασίας. Με αφορμή το σχέδιο Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομικό Βήμα, Νοεμ. 2003, τ. 51, τευχ. 10, σελ. 1776- 1777: Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το 230.4, η πράξη κατά της οποίας ασκείται προσφυγή, πρέπει να αφορά τον πολίτη άμεσα και ατομικά, δηλαδή αφενός να μην χρειάζονται εκτελεστικά μέτρα για να επέλθουν τα αποτελέσματά της, αφετέρου η προσβαλλόμενη πράξη να θίγει τον πολίτη με τρόπο που τον κάνει να ξεχωρίζει από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Δεν περιλαμβάνονται, επομένως, αποφάσεις που απευθύνονται σε τρίτους, ή Κανονισμοί που θίγουν και επιβαρύνουν τον ιδιώτη, αλλά δεν εξαντλούν τα αποτελέσματά τους σε μία μεμονωμένη περίπτωση

⁴³⁷ Έτσι, για παράδειγμα, στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου, το ΔΕΚ έχει απορρίψει σχετική προσφυγή κατά της διαβίβασης πληροφοριών από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF), καθώς η διαβίβαση δεν δημιουργεί δεσμευτικά αποτελέσματα για τις αρχές του κράτους μέλους που λαμβάνουν τις πληροφορίες ως προς την κίνηση ποινικής ή διοικητικής διαδικασίας και, συνεπώς, η διαβίβαση δεν είναι πράξη δυνάμενη να προσβληθεί ενώπιον του ΔΕΚ, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του αρθρ. 230 Συνθ ΕΚ. Βλ. απόφαση της 19.04.2005, Tillack κατά Επιτροπής, υπόθεση C-251/04 ρ(R). Βλ. σε Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 255, σελ.256 επ. Περαιτέρω, το ΔΕΚ έχει κρίνει ότι η προϋπόθεση αυτή δεν αίρεται, ακόμα και όταν η φερόμενη παράβαση είναι σοβαρή, ομοίως και η προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο ιδιώτης, ωστόσο, μπορεί καταρχήν να προσβάλει την πράξη που τον θίγει άμεσα ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, υποβάλλοντας αίτημα για υποβολή προδικαστικού ερωτήματος από το εθνικό πλέον δικαστήριο στο ΔΕΚ, σχετικά με το κύρος της κοινοτικής πράξης. Επιπλέον, μπορεί να προβάλει την ακυρότητα πράξης κοινοτικού οργάνου ενώπιον του ΔΕΚ παρεμπιπτόντως. Βλ. σε Στάγκου Πέτρου κ.ά., ο.π. υπό 34, σελ. 906 επ., με παραπομπές στη νομολογία του ΠΕΚ και του ΔΕΚ.

⁴³⁸ Βλ. σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1133, με τις εκεί παραπομπές στη νομολογία

⁴³⁹ Βλ. σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 831 επ.

διευκρινίζει ποια ακριβώς είναι αυτά τα τελευταία, δηλαδή σε ποιες ακριβώς πράξεις αναφέρεται η άρση αυτής της προϋπόθεσης (δεδομένου ότι τα νομικά μέσα που εισάγει η Συνθήκη διαφέρουν από τα αντίστοιχα που προβλέπονται στη ΣυνθΕΚ)⁴⁴⁰.

Δ. Ενίσχυση του ρόλου του Κοινοβουλίου στη δικαιοπαγωγική διαδικασία, αλλά και στον έλεγχο της δραστηριότητας των θεσμών αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η ανάμειξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη νομοθετική διαδικασία της Ένωσης, που προβλέφτηκε από τη Συνταγματική Συνθήκη^{441, 442}. Υπενθυμίζεται, εν προκειμένω, η ανάγκη δημοκρατικής νομιμοποίησης των φορέων ποινικής δικαιοπαγωγικής αρμοδιότητας, όπως έχει ήδη εκτεθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο. Επιπλέον, υπενθυμίζεται η προοπτική συμμετοχής του Ευρωπαϊκού και των Εθνικών Κοινοβουλίων στην αξιολόγηση της Eurojust, που αναφέρεται μεν στη Συνταγματική Συνθήκη, αλλά αφήνεται να προσδιοριστεί λεπτομερέστερα με ευρωπαϊκό νόμο⁴⁴³. Η εξέλιξη αυτή της Ένωσης σε ένα σύστημα διακυβέρνησης καθαρά κοινοβουλευτικό, θα συνέβαλε στην ενίσχυση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων⁴⁴⁴.

Ε. Η προσχώρηση της Ένωσης στην ΕΣΔΑ και ο διαχωρισμός δικαιοδοτικής αρμοδιότητας των δύο Δικαστηρίων (ΔΕΚ & ΕΔΔΑ)

Το ζήτημα της προσχώρησης της Ένωσης στην ΕΣΔΑ δεν απασχόλησε για πρώτη φορά τα κράτη κατά την επεξεργασία και υπογραφή της Συνταγματικής Συνθήκης. Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε

⁴⁴⁰ Βλ. σε Σκουρή Βασίλη, ο.π. υπό 436, σελ. 1777-1778

⁴⁴¹ Βλ. σε Μουζάκη Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 502

⁴⁴² Βλ. σε Alston Philip, ο.π. υπό 36, σελ. 43, που αναφέρει ότι καίτοι το Συμβούλιο και η Επιτροπή φαίνονται απρόθυμα να εμπλέξουν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στη διαμόρφωση της πολιτικής για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το τελευταίο είναι σε θέση να ασκεί επιρροή σε κάποιο βαθμό, μέσω της διαχείρισης των κονδυλίων του Προϋπολογισμού.

⁴⁴³ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημητρίου, ο.π. υπό 45, σελ. 95. Υποσημείωση υπ' αρ. 36, επίσης σελ. 104

⁴⁴⁴ Βλ. σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 826.

αυτή, είχε προταθεί από την Επιτροπή το έτος 1978⁴⁴⁵ και είχε ήδη απασχολήσει το ΔΕΚ τη δεκαετία του '90. Συγκεκριμένα, το τελευταίο, με τη γνωμοδότησή του 2/1994 της 28.03.1996 (Συλλ. Νομολ. 1996.I-1759 επ.)⁴⁴⁶, απέρριψε τη δυνατότητα προσχώρησης, καθώς η Κοινότητα δεν έχει από τη Συνθ ΕΚ αρμοδιότητα να ενεργοποιείται στον τομέα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ούτε μπορεί αυτή να θεμελιωθεί στο άρθρο 308 Συνθ ΕΚ⁴⁴⁷. Επιπλέον η δυνατότητα αυτή αποκλείστηκε, διότι η ΕΕ στερείται νομικής προσωπικότητας. Αντίθετα με το ΔΕΚ, το ΕΔΔΑ αντιμετώπισε θετικά αυτή την προοπτική, καθώς με αυτό τον τρόπο θα επιλυόταν ο δυισμός προστασίας των δικαιωμάτων⁴⁴⁸. Αντιρρήσεις, ωστόσο, διατυπώθηκαν και από την Ένωση και από τα κράτη μέλη, που οφείλονται, μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι η προσχώρηση θα οδηγούσε σε υπαγωγή της νομολογίας του ΔΕΚ στον έλεγχο του ΕΔΔΑ^{449, 450}. Ακόμη, θεωρήθηκε ότι η προσχώρηση στην ΕΣΔΑ θα αποτελούσε ένα βήμα προς την ομοσπονδιοποίηση.

Με τη Συνταγματική Συνθήκη (αρθρ. 1.9 παρ. 2), πάντως, αφενός αποκτά η Ένωση στο σύνολό της νομική προσωπικότητα⁴⁵¹, αφετέρου εξουσιοδοτείται αυτή για την προσχώρηση στην ΕΣΔΑ. Μάλιστα, ήδη το 14^ο Πρωτόκολλο που συναρτάται στην ΕΣΔΑ, το οποίο ωστόσο δεν έχει κυρωθεί ακόμα από όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και δεν έχει τεθεί σε ισχύ, τροποποιεί (με το αρθρ. 17) την παράγραφο 2 του άρθρου 59 της ΕΣΔΑ και ορίζει ρητά πλέον ότι: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση»

⁴⁴⁵ Βλ. σε Alston Philip, ο.π. υπό 36, σελ. 10

⁴⁴⁶ Σχετικά με τη γνωμοδότηση αυτή του ΔΕΚ, βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 245. Επίσης, σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 607 επ.. Επίσης, σε Κατσούφρου Θεοδώρου, ο.π. υπό 20, σελ. 1112. Επίσης, σε Alston Philip, ο.π. υπό 36, σελ. 24 επ. & αναλυτικά σελ. 147 επ.

⁴⁴⁷ Βλ. σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 607 επ. και 609. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, όπως προέβλεπε η Συνταγματική Συνθήκη, η τυχόν προσχώρηση στην ΕΣΔΑ δεν θα μετέβαλλε τις απονεμημένες στην Ένωση αρμοδιότητες. Για παράδειγμα, το ΔΕΚ δεν θα καθίστατο αρμόδιο να ελέγχει τη συμβατότητα του εθνικού δικαίου με τα ανθρώπινα δικαιώματα σε κάθε περίπτωση, όπως αντίθετα το ΕΔΔΑ. Ομοίως προέβλεπε και η μεταρρυθμιστική συνθήκη: βλ. αρθρ. 6 παρ. 2 της Συνθήκης της Λισσαβώνας, για την τροποποίηση της Συνθ ΕΕ και της Συνθ ΕΚ, όπως συμφωνήθηκε από τη Διάσκεψη των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κ-μ στις Βρυξέλλες, την 3/12/2007 (CIG 14/07)

⁴⁴⁸ Βλ. σε Ροζάκη Χρήστου, ο.π. υπό 118, σελ. 439

⁴⁴⁹ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 245

⁴⁵⁰ Βλ. σε Alston Philip, ο.π. υπό 36, σελ. 11, που επισημαίνει ότι στον έλεγχο του ΕΔΔΑ σε αυτή την περίπτωση, μεταξύ των άλλων οργάνων της ΕΕ, θα υπαγόταν και το ΔΕΚ. Στο ίδιο, σελ. 150: Αυτός, μάλιστα, φαίνεται να είναι και ο ουσιαστικότερος λόγος της επιφυλακτικής στάσης απέναντι σε αυτή την προοπτική.

⁴⁵¹ Βλ. σε Μουζάκη Διονυσίου Δ, ο.π. υπό 23, σελ. 502

Αν η Ένωση προσχωρούσε στην ΕΣΔΑ, τότε καταρχάς θα καλυπτόταν η ανάγκη κατοχύρωσης των δικαιωμάτων που προστατεύονται στο πλαίσιο της δραστηριότητας της Ένωσης (δηλαδή ενός πλήρους καταλόγου δικαιωμάτων με δεσμευτική ισχύ) και θα ενισχυόταν η ασφάλεια δικαίου. Άλλως, θα εξαλειφόταν ο κίνδυνος να βρεθεί ο εθνικός δικαστής ενώπιον δύο διαφορετικών ερμηνειών από το ΔΕΚ και το ΕΔΔΑ, σχετικά με το περιεχόμενο ορισμένου δικαιώματος⁴⁵². Επιπλέον όμως, θα παρεχόταν πληρέστερη δικαστική προστασία από το ΕΔΔΑ. Συγκεκριμένα, θα εγκαθιδρυόταν δικαίωμα προσφυγής στο ΕΔΔΑ κατά πράξης οργάνου ή οργανισμού της ΕΕ (επομένως και κατά των υιοθετούμενων νομικών μέσων)⁴⁵³. Όπως μάλιστα αναφέρεται⁴⁵⁴, με την προσχώρηση θα καθιδρυόταν, παράλληλα με τον έλεγχο από το ΔΕΚ, ένα είδος «εξωτερικού ελέγχου» των εργασιών της ΕΕ από το ΕΔΔΑ.

Ωστόσο, η Ένωση, αν προσχωρούσε στην ΕΣΔΑ, θα εντασσόταν σε ένα χωριστό διεθνές σύστημα, θα ενσωμάτωνε τους κανόνες του⁴⁵⁵ και θα έχανε την αυτοτέλειά της^{456, 457}. Η αυτοτέλεια της Ένωσης συγκροτείται από την πολιτική που η ίδια χαράσσει και τις αξίες που αυτή ενσωματώνει. Δεν μπορεί, λοιπόν, δίχως άλλο να αποποιηθεί την αυτοτέλειά της και να υπαχθεί σε μια διαφορετική και, ενδεχομένως, ξένη προς αυτή έννομη τάξη. Εξάλλου, το Συμβούλιο της Ευρώπης αποτελείται από 45 κράτη μέλη, εκ των οποίων μόνο 27 είναι κράτη μέλη της Ένωσης⁴⁵⁸. Αντίστροφα όμως, δεν πρέπει να παραγνωριστεί ότι, τα κράτη μέλη της Ένωσης είναι και μέλη της ΕΣΔΑ και,

⁴⁵² Η μεν πρώτη ερμηνεία δεσμεύει τον εθνικό δικαστή βάσει της αρχής της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, η δε δεύτερη, λόγω της υπερνομοθετικής ισχύος της ΕΣΔΑ. Όπως παρατηρείται σε Παπαδημητρίου Χρήστου Θ., ο.π. υπό 17, σελ. 827 επ., η δυαδικότητα αυτή μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια δικαίου του Ευρωπαίου πολίτη

⁴⁵³ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 245: Αντίθετα, με το υπάρχον καθεστώς, η ΕΣΔΑ, όπως αυτή αναφέρεται στο αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ, δεν παράγει άμεσες αξιώσεις για τον ευρωπαίο πολίτη. Εξάλλου, το άρθρο 6 Συνθ ΕΕ δεν καθιστά την ΕΣΔΑ τμήμα του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Κοινότητας, αλλά πηγή έμπνευσης για το σχηματισμό των γενικών αρχών. Ομοίως, σε Παπαθανασόπουλου Ευστρατίου, ο.π. υπό 236, σελ. 103-106

⁴⁵⁴ Βλ. σε Ζημιανίτη Δημητρίου, ο.π. υπό 45, σελ. 134

⁴⁵⁵ Βλ. σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 608

⁴⁵⁶ Αντίθετα, όπως υποστηρίζεται, βλ. σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 601 και 605: η μη απευθείας εφαρμογή της ΕΣΔΑ, έχει το πλεονέκτημα, ότι η ευρωπαϊκή και κοινοτική έννομη τάξη διατηρούν την αυτοτέλειά τους έναντι της διεθνούς και της εθνικής.

⁴⁵⁷ Βλ. πάντως και σε Alston Philip, ο.π. υπό 36, σελ. 31, που υποστηρίζει ότι με την προσχώρηση στην ΕΣΔΑ, η ΕΕ θα μπορούσε πλέον να επηρεάζει η ίδια την εξέλιξη της ΕΣΔΑ και του ΕΔΔΑ.

⁴⁵⁸ Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει διαφορετική σύνθεση κρατών μελών από την Ένωση, ομοίως και το ΕΔΔΑ. Συνεπώς η πολιτική που χαράσσει, όσο και η δικαστική προστασία που παρέχει, είναι πιθανό να διαφέρουν σημαντικά από αυτά της Ένωσης.

συνεπώς, ούτως ή άλλως υπάγονται σε αυτή και δεσμεύονται τόσο από τις πολιτικές επιλογές του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και από τη νομολογία του ΔΕΚ.

Αν πάντως, η Ένωση προσχωρούσε στην ΕΣΔΑ, τότε το ΔΕΚ θα έχανε την αυτονομία της δικαιοδοτικής του λειτουργίας και θα έπρεπε να διαχωριστούν οι αρμοδιότητες των δύο δικαστηρίων. Ενδεχομένως, για παράδειγμα, θα μπορούσε να αναγνωριστεί η αποκλειστική αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ να αποφαινεται επί του περιεχομένου των δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ⁴⁵⁹,
460

ΣΤ. Δεσμευτικότητα Χάρτας

Η αναγνώριση δεσμευτικής ισχύος στο Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ θα κάλυπτε, όπως και η προσχώρηση στην ΕΣΔΑ, την ανάγκη κατάρτισης ενός δεσμευτικού καταλόγου με τα δικαιώματα που προστατεύονται στο πλαίσιο της δραστηριότητας της Ένωσης, προκειμένου να υπάρχει ασφάλεια δικαίου⁴⁶¹.

Η Συνταγματική Συνθήκη (αλλά και η Μεταρρυθμιστική) ενσωμάτωσε ολόκληρο το κείμενο του Χάρτη (Μέρος II της Συνθήκης), με σκοπό να αποκτήσει αυτός νομικά δεσμευτική ισχύ, χωρίς όμως να διευρυνθούν οι αρμοδιότητες της ΕΕ στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴⁶². Άλλως,

⁴⁵⁹ Βλ. σε Ροζάκη Χρήστου, ο.π. υπό 118, σελ. 439: πρέπει να αναζητηθούν λύσεις συντονισμού, έτσι ώστε, το μεν ΕΔΔΑ να εξακολουθήσει να είναι ο μοναδικός μηχανισμός απόδοσης δικαιοσύνης σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το δε ΔΕΚ να απαλλαγεί από την επιβάρυνση που συνεπάγεται ένας τέτοιος ρόλος

⁴⁶⁰ Πάντως, η Ένωση δεν φαίνεται πρόθυμη να παραιτηθεί από την μέχρι τώρα ευχέρειά της να ερμηνεύει αυτόνομα την ΕΣΔΑ, από την οποία δεσμεύονται όλα τα κράτη μέλη. Για παράδειγμα, στην πρόταση της Επιτροπής για τα δικονομικά δικαιώματα αναφέρεται (ο.π. υπό 49, σκ. 9 και 14) ότι σκοπός της εν λόγω πρότασης είναι η υιοθέτηση κοινής αντίληψης για το περιεχόμενο της έννοιας της «δίκαιης δίκης».

⁴⁶¹ Δηλαδή, την ανάγκη να γνωρίζει κάθε πολίτης ποια δικαιώματά του προστατεύονται και για ποιους λόγους είναι πιθανό και θεμιτό αυτά να περιοριστούν. Βλ. επίσης σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ.602: Βεβαίως, ήδη από το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ που παραπέμπει στην ΕΣΔΑ και τα Συντάγματα των κρατών μελών, αλλά και από την κατάρτιση του Χάρτη, έστω και χωρίς δεσμευτικό περιεχόμενο, η ανάγκη αυτή έχει εν μέρει καλυφθεί. Επίσης, βλ. Klip André, ο.π. υπό 51, κεφ. VII, που επισημαίνει ότι, λόγω των σημαντικών αποκλίσεων που ανακύπτουν από τις γλωσσικές διαφορές, ή το περιεχόμενο που αποδίδει έκαστο κράτος σε μια αρχή ή ένα δικαίωμα, ακόμα και μετά την κατάρτιση ενός Χάρτη, η παρεχόμενη προστασία είναι πιθανό να διαφέρει σημαντικά.

⁴⁶² Άρθρο 6 παρ. 1 της Συνθήκης της Λισσαβώνας, για την τροποποίηση της Συνθ ΕΕ και της Συνθ ΕΚ, όπως συμφωνήθηκε από τη Διάσκεψη των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των

αντίθετα με το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ένωση δεν θα ελέγχει την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα κράτη γενικά, παρά μόνο όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιό της. Ομοίως, το ΔΕΚ δεν θα έχει την εξουσία να ελέγχει σε κάθε περίπτωση το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως το ΕΔΔΑ⁴⁶³. Όμως, θα μπορεί να αποφαινεται, κατόπιν άσκησης ατομικής προσφυγής, για ουσιώδεις παραβάσεις από τα όργανα της Ένωσης⁴⁶⁴.

Οι επιφυλάξεις σχετικά με την πρόταση να δοθεί δεσμευτική ισχύς στον Χάρτη, όπως επισημάνθηκε αντίστοιχα και για την προσχώρηση στην ΕΣΔΑ, οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι συνδέθηκε με τις πολιτικές αποφάσεις για τη μετεξέλιξη της ΕΕ σε πολιτική ένωση με κάποιας μορφής ομοσπονδιοποίηση⁴⁶⁵. Πάντως, αντίθετα με την προσχώρηση, εν προκειμένω το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υποστηρίζει την πρόταση αυτή⁴⁶⁶.

Χαρακτηριστικό είναι, ότι αμφότερες οι Συνθήκες για τη μετεξέλιξη της Ένωσης, αφενός προσδίδουν δεσμευτική ισχύ στο Χάρτη, αφετέρου προετοιμάζουν την προσχώρηση της Ένωσης στην ΕΣΔΑ. Γεννάται έτσι το ερώτημα, αν είναι απαραίτητες αμφότερες οι λύσεις αυτές και αν από την υιοθέτησή τους είναι πιθανό να ανακύψουν νέα προβλήματα. Καταρχάς, υπενθυμίζεται ότι ο Χάρτης περιλαμβάνει περισσότερα δικαιώματα από αυτά που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ. Επιπλέον, η προσχώρηση στην τελευταία θα παρέχει πληρέστερη δικαστική προστασία από το ΕΔΔΑ, αλλά κυρίως θα αποτρέπει το ενδεχόμενο να ανακύψουν διαφορετικές ερμηνείες από το ΔΕΚ και το ΕΔΔΑ σχετικά με την έκταση των προστατευόμενων δικαιωμάτων⁴⁶⁷. Ωστόσο, η υιοθέτηση αμφοτέρων των λύσεων, σε συνδυασμό με το αρθρ. 6 Συνθ ΕΕ που επαναλαμβάνεται από τις δύο Συνθήκες για το μέλλον της Ένωσης, είναι πιθανό να θεμελιώνουν πολλαπλή νομική βάση⁴⁶⁸.

κ-μ στις Βρυξέλλες, την 3/12/2007 (CIG 14/07): Στον Χάρτη προσδίδεται το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες, χωρίς να επεκτείνονται οι αρμοδιότητες της Ένωσης.

⁴⁶³ Βλ. σε Σατλάνη Χρήστου Νικ., ο.π. υπό 4, σελ 271, που αναφέρεται πάντως στον έλεγχο του κοινοτικού δικαίου απ' το ΔΕΚ, όπως ισχύει σήμερα

⁴⁶⁴ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 246

⁴⁶⁵ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 253

⁴⁶⁶ Βλ. σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 257

⁴⁶⁷ Βλ. σε Ροζάκη Χρήστου, ο.π. υπό 118, σελ. 438: Η δημιουργία δύο παράλληλων συστημάτων προστασίας, δηλαδή το μεν ΕΔΔΑ που ερμηνεύει την ΕΣΔΑ, τα δε κοινοτικά όργανα που θα ερμηνεύουν το Χάρτη, «μπορεί να οδηγήσει βαθμιαία στην υπονόμευση της ταυτότητας της νομολογίας της Σύμβασης με αυτή του Χάρτη»

⁴⁶⁸ Βλ. σχ. σε Κούση Πάνου, ο.π. υπό 33, σελ. 613. Ομοίως σε Κουκιάδη Ιωάννη Δ., ο.π. υπό 6, σελ. 250, που κάνει λόγο για 3 παράλληλες έννομες τάξεις προστασίας των δικαιωμάτων, την εσωτερική συνταγματική, τη διεθνή (ΕΣΔΑ) και την έννομη τάξη της ΕΕ. Ομοίως, βλ. σε

Αν, πάντως, δεν υιοθετηθεί καμία από τις δύο αυτές λύσεις⁴⁶⁹, τότε προτείνεται⁴⁷⁰ να κατοχυρωθούν ορισμένες αρχές δικαίου (όπως, μεταξύ άλλων, η αρχή της νομιμότητας & η *ne bis in idem*) στο ίδιο το κείμενο της Συνθ ΕΕ και, παράλληλα, να αναγνωρισθεί στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πλήρης και αποκλειστική, έναντι άλλων οργάνων, νομοθετική εξουσία, τουλάχιστο όσον αφορά το ποινικό δίκαιο.

Όπως κατέστη ευνόητο, στο πλαίσιο της δραστηριότητας της ΕΕ και, ιδιαίτερα, της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ανακύπτουν ζητήματα μη επαρκούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία ενισχύουν τις επιφυλάξεις των κρατών, βάλουν την αμοιβαία εμπιστοσύνη τους και, περαιτέρω, την ομαλή συνεργασία, την εγκαθίδρυση της Ένωσης ως χώρου ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης και, επομένως, την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ανεξάρτητα, όμως, από τις τυχόν λύσεις που θα επιλεγούν για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, δεν πρέπει να αγνοείται το άλμα που έχει πραγματοποιηθεί καθώς, προκειμένου τα κράτη να συμμετέχουν στην Ένωση, όχι μόνο έχουν παραχωρήσει εξ αρχής ορισμένα κυριαρχικά δικαιώματα, αλλά εξακολουθούν να προβαίνουν σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις του εσωτερικού τους δικαίου, όπως σε αναθεώρηση του Συντάγματος, προκειμένου να προωθήσουν τους στόχους της. Έστω και με κάποια προβλήματα, λοιπόν, η πολιτική διαδρομή που έχει μέχρι σήμερα ακολουθήσει η Ένωση είναι πρωτοφανής και σπουδαία.

Skouris Vassilios, Introducing a binding bill of rights for the European Union: can three parallel systems of protection of fundamental rights coexist harmoniously?, HREL, Dec 2004, σελ. 4

⁴⁶⁹ Δηλαδή, αν δεν καταστεί εφικτό η ΕΕ ούτε να προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ, αλλά ούτε και να προσδώσει στο Χάρτη δεσμευτική ισχύ

⁴⁷⁰ Βλ. σε Μ. Καϊάφα Γκμπάντι, ο.π. υπό 58, σελ. 83.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alerge Susie, Lief Marisa, European Arrest Warrant, A solution ahead of its time, Justice, London 2007

Alston Philip, The EU and Human Rights, Oxford University Press, New York US 1999

Elies van Sliedregt, The European Arrest Warrant: Between Trust, Democracy and the rule of Law, EuCLR, 3, 2007, p. 244

Feik Rudolf, Die dritte Säule – Kompetenzen und Organe im Überblick, Otto Lagodny, Ewald Wiederin, Ronald Winkler, Probleme des Rahmenbeschlusses am Beispiel des Europäischen Haftbefehls, BWV, Wien 2007, S. 9

Gomien D., Harris D., Zwaak L., επιμέλεια Αμιτσής Γ., μτφρ Τσατσαρέλη Έφη, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης: Δίκαιο και Πρακτική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001

Hinarejos Alicia, Recent Human Rights Developments in the EU Courts: The Charter of Fundamental Rights, the European Arrest Warrant and Terror Lists, Human Rights Law Review (7:4) 2007, p. 793

Ignor Alexander, Die Zukunft des Strafverfahrens – Abschied vom Rechtsstaat?, ZStW 119 (2007) Heft 4, Berlin, p. 927

Jescheck Hans Heinrich, Δυνατότητες και όρια ενός ποινικού δικαίου για την προστασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρον 1997, σελ. 481

Klip André, Strafrecht in der Europäischen Union, ZStW 117 (2005) Heft 4, Maastricht, S. 889

Komarek Jan, European Constitutionalism and the European Arrest Warrant: in search of the limits of “contrapuntal principles”, CMLR 44, 2007, p. 9

P. Van Dijk, G.J.H. van Hoof, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, 3rd ed., Klumer Law International, Netherlands, Hague, 1998

Peers Steve, Salvation outside the church: Judicial protection in the third pillar after the Pupino and Segi judgments, CMLR 44,2007, p. 883

Skouris Vassilios, Introducing a binding bill of rights for the European Union: can three parallel systems of protection of fundamental rights coexist harmoniously?, HREL, Dec 2004, p. 3

The rule of law as the backbone of the EU, editorial comments, CML Rev 44, 2007, p. 875

Tonio Walter, Inwieweit erlaubt die Europäische Verfassung ein europäisches Strafgesetz?, Regensburg, ZStW 117 (2005) Heft 4, S. 912

Vogel Joachim, Europäischer Haftbefehl und deutsches Verfassungsrecht, JZ 17/2005, S.801

Ανδρουλάκης Νικόλαος Κ., Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος, θεωρία για το έγκλημα, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000

Βαλτικός Νικόλαος Μ., Πρόσφατα προβλήματα του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τη διεθνή κοινότητα, ΕΕΕυΔ Ειδικό τεύχος 2001, σελ. 103

Ζημιανίτης Δημήτριος Γ., Δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκδ. Π. Ν. Σάκκουλας, 2006

Ζημιανίτης Δημήτριος Γ., Σύγχρονες εξελίξεις στην κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον Ευρωπαϊκό χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, με αφορμή τις εργασίες της Συνέλευσης για τη Συνταγματική Συνθήκη, ΕΕΕυΔ 2003, σελ. 121

Ζησιάδης Β.Ι., Η οικονομική εγκληματικότητα, το ουσιαστικό και δικονομικό οικονομικό Ποινικό Δίκαιο, β' έκδοση, Σακκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2002

Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρία, Αναζητώντας την κοινοτική αρμοδιότητα για την ποινική καταστολή – Μια κρίσιμη καμπή των εξελίξεων για το Ποινικό Δίκαιο στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕΕυΔ 2004, σελ. 63

Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρία, Ευρωπαϊκή σύγκλιση και ποινικό δίκαιο – Σύγχρονες εξελίξεις, ΠοινΔικ 12/2001, σελ. 1284

Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρία, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης: Οι ρυθμίσεις του Ν.3251/2004 και η μετάβαση από την έκδοση στην παράδοση, Ποινική Δικαιοσύνη 11/2004 σελ. 1294

Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρία, Νομολογία του ΔΕΚ και νέες δυνατότητες παρέμβασης της Ε.Ε. στο ποινικό δίκαιο των κρατών μελών, ΠοινΔικ 4/2006, σελ. 476

Καϊάφα – Γκμπάντι Μαρία, Το Σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος και οι προκλήσεις για το ποινικό δίκαιο στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα, ΠοινΔικ 5/2004, σελ. 567

Κατσούφρος Θεόδωρος, Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Κοινοτικός Δικαστής, ΔτΑ Ν^ο 20/2003, σελ. 1107

Κουκιάδης Ιωάννης Δ., Η σχεδιαζόμενη υιοθέτηση από την ΕΕ Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων και η ενίσχυση της Ευρωπαϊκής ιθαγένειας, ΕΕΕυρΔ Ειδικό τεύχος 2001, σελ. 241

Κούσης Πάνος, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Συνοπτική παρουσίαση, ΕΕΕυρΔ 3:2003, σελ. 599

Μανιτάκης Αντώνης, Εκχώρηση αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επιφύλαξη κυριαρχίας κατά το άρθρο 28 παρ. 2 και 3 Σ, ΕΕΕυρΔ 2003, σελ. 741

Μανωλεδάκης Ι., Προβληματισμοί για τη συγκρότηση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού ποινικού δικαστικού χώρου, Υπεράσπιση 1999, σελ. 1091

Μανωλεδάκης Ι., (εισαγωγικό σημείωμα), Υπεράσπιση 1999, σελ. 9

Ματθίας Στέφανος, Κτιστάκης Γιάννης, Σταυρίτης Λουκάς, Στεφανάκη Καλλιόπη, Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη με βάση τη νομολογία του Στρασβούργου, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα 2006

Μουζάκης, Διονύσιος Δ, Επί της ποινικής αρμοδιότητας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Μια κριτική προσέγγιση), Ποιν Χρον 2004 (ΝΔ), σελ. 485

Ορφανίδης Δημήτριος Θ., Αναθεώρηση, ερμηνεία και εφαρμογή του εθνικού Συντάγματος σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο, ΕΕΕυρΔ 3-4:2006, σελ. 421

Παπαγιάννης Δονάτος Ι., Ο Ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας & δικαιοσύνης, εκδ. Αντ Ν. Σάκκουλα 2001

Παπαδημητρίου Γιώργος, Δεσμευτική ισχύς του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ΕΕΕυρΔ 2:2002, σελ. 213

Παπαδημητρίου Χρήστος Θ., Τρόποι για την ενίσχυση της δικαστικής προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε κοινοτικό πεδίο και στην ελληνική έννομη τάξη, Δικαιώματα του Ανθρώπου 35/2007, σελ. 823

Παπαθανασόπουλος Ευστράτιος, Νέες προοπτικές στην συγκρότηση ενός δικαστικού ευρωπαϊκού χώρου ασφάλειας και ελευθερίας, Ποιν Χρον 2003, σελ. 103

Περράκης Στέλιος Ε., Δικαιώματα του Ανθρώπου και Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Σκέψεις πάνω στις διαστάσεις μιας αναδυόμενης νομικής διαδρομής ανάμεσα στην πραγματικότητα και την ουτοπία (;), ΕΕΕυρΔ Ειδικό Τεύχος 2001, σελ. 383

Περράκης Στέλιος Ε., Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τ. Α΄, β΄ έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2003

Πινακίδης Γιώργος Ν., Η συνταγματική υφή της ευρωπαϊκής σύμβασης δικαιωμάτων του ανθρώπου, Δικαιώματα του Ανθρώπου 2007, σελ. 71

Ροζάκης Χρήστος, Ο Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλέγμα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη, ΕΕΕυρΔ Ειδικό τεύχος, 2001, σελ. 427

Σατλάνης Χρήστος Νικ., Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2003

Σκουρής Βασίλης, Οι προτάσεις μεταρρύθμισης του κοινοτικού συστήματος δικαστικής προστασίας. Με αφορμή το σχέδιο Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομικό Βήμα, Νοεμ. 2003, τ. 51, τευχ. 10, σελ. 1770

Στάγκος Πέτρος, Γρύλλος Γεώργιος, Κτενίδης Ιωσήφ, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη, Η νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων [Ιούλιος 2000 – Δεκέμβριος 2004], Δικαιώματα του Ανθρώπου 27/2005, σελ. 861

Στάγκος Πέτρος, Γρύλλος Γεώργιος, Κτενίδης Ιωσήφ, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη, Η νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του έτους 2005, Δικαιώματα του Ανθρώπου 33/2007, σελ. 225

Τσόλκα Όλγα , Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης – Ένα « φιλόδοξο » μέσο για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης , Ποιν.Χρ. 2002 (NB'), σελ. 103

Ψαρούδα – Μπενάκη Άννα, Προς ένα Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο; Σκέψεις με αφορμή το Σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, Ποιν Χρον ΝΓ/2003, σελ 961

Νομολογία ΔΕΚ: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en>

Νομολογία ΕΔΔΑ: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>